ביצה פרק ראשון ביצה

ב:

גבי שבת דסתם לן תנא כרבי שמעון · *ומימה והא הוי סתם ומ"מ מחלוקת דהא פליג ר' יהודה במתניתין ואמר אם לא נתנבלה בערב שבת אסור ואין הלכה כסתם דכי האי גונא תניא סתם וא"כ מחלוקת בפרק יש נוחלין (נ"ב דף קכב: ושם) גבי מלחמה דרבי יוחנן בן ברוקה דפריך סתם ואחר כך מחלוקת היא וי"ל דהסתם סמוך לחשוך מלא הלא דפריך בתר כי וכן פירש שם בקונטרס אבל לעולם מהני הסתם להיות רבים והוי רבים רבי שמעון והוי יחיד רבי יהודה *והלכתא כרבים כח"ק דהייט רבי שמעון וא"ת גבי שבת נמי סתם לן כרבי יהודה כי אלא דתנן (שבת דף מד:) מטלטלין בר חדש אבל לא יכן ור' שמעון מתיר והואיל ואסור מוקלה מחמת מיחוש כל שכן מחמת איסור דהכי אמרינן סתם וי"ל דהתם סתמת עדיפא הואיל ונסמיה מסנה בסתם לבסוף פרק מי שהחזיק (שם דף קנו: ושם):

מוקים לב"ש כר"ש · וקשה דמתי אומינה דהתי סתמת מהתי סתמת וי"ל דבעויות לא תני לה מקולי ב"ש ותומרי ב"ה:

אין מבקעין עצים לא מן הקורות וכו' · לא מייתי מריחא דאין מבקעין קורות דהא מיירי בסולר של קורות דהוי מוקלה מחמת חסרון כיס ובהא ס"ע מודו אפי' ר' שמעון אלא מייתי מכיפא דלא מן הקורה שנשתברה וא"ת והא ר' שמעון אינו מתיר אלא בקורות דהוי מוקלה (נקמן נ:) ר"ל דה"ל הואיל ונשתברה *בשבת כיוסב ומלפה מתי מעבר קורתו ותהיה ראויה לעשיה:

וכ"ת מה דהתירא בדוחק · פי' קונטו' לכך כח דהתירא בדוחק כשאדם מתיר טורח על שמועתו ונריך להכיח ראיה לדבריו אבל מיסורת אדם יכול להתמיר עליו בלא טעם: **ונפלוג** בתרייהו · דימה וכלל מקום דקאמר כח דהיתרא בדוחק לפרוך הכי *א"ל דהכי פריך ונפלוג בתרייהו שלא יתריך מקום כך ואומר היא וביאתה אבל בעצמה לא לתת שיך: **והיה** ביום השני וגו' · פרש"י וע"כ בא לאמוטינן דאפילו הכנה בידי שמים(ג) ביצה אסורה ולא משום הכנה בידי אדם לעומר שיאפו ויבשו מבעוד יום הא בהדיא כתיב אם אפה תאפו אפו אלא האמנה בפה קאמר ואין י"ט מכין לשבת כ"ו ואין שבת מכין ל"י מכ"ש דכיון דאין י"ט מכין לשבת כ"ש דאין שבת מכין ל"י ואקשה רש"י אם כן ביצה שנולדה בשבת אי לאחר י"ט דתכבר מכ"ש דשבת וי"ט לא מכינין מהדדי כ"ש דלא מכינין לחול ותיכן דלגבי מעובדת חול לא גריך הכנה בעובדת חול שוכבה אך תימה הואיל והכנה דאוריתא היאך אופין ומבשלין מ"ט לשבת וכ"ש ע"י פרובי מבשולין וכי אחי תקנתא דרבנן ליעבר הכנה דאוריתא וכראה ליישב דרבא נופיה אחיל לעמיה *דאיתא ביה הואיל ולי מקלנני אורחין אחי ביה שבתא נמי אחי ביה ואפילו לדידן ניחא דכל דבר אפוי ומבושל לא שיך ביה הכנה שאינו מחוסר דבר רק תיקון בעלמא דמעיקרא הוא חזי ביה רק גבי ביצה שהוא דבר חדש שלא היתה בעולם ולא שייכה דאיתה כלל מעיקרא (*ולא תשים לבך ולבטל תקוני מלאכת בעלמא) דימה דאין משמע שהמן לא היה יורד בי"ט כדפי' רש"י השני הראוי להכנה והוא בחול והא אמרי ויברך ויקדש ברכו במן וקדשו במן שבשבת לא היה יורד מן אבל בי"ט היה יורד וי"ל דמדרשים חלוקין כדאיתא במדרש (מכילתא פ' בשלח) שבת לא יהיה (שמות מז) לרבות יום הכפורים לא יהיה בו ברכות י"ט שלא היה יורד בהן מן ומי"ל דאפי' היה יורד בי"ט מ"מ בי"ט שחל להיות בע"ש לא היה יורד מדכתיב קרא בו ביום השני ולא כתיב שני משמע השני המיוחד שהוא ראוי להכנה ולא בשני שהוא, וי"מ "**אנגזר** משום הכי דמתילדן ביומיה · ואין לא גזרה לגזרה דמתיר לאכלן בי"ט משמע אפילו ביום טוב דלאחר שבת עולדת היום ואם כן מלהמול גמרה לה והאחר בלא גזרה מספק וי"ל דמאחר דלא עולדה ע"י כך לא תשיב גמר וכירושלמי פליג בהא: גזרה

*) [עי' בתוס' ריטב"א שבת ד"ה כח דהתירא]

מוסף רש"י אין מבקעין עצים מן הקורות. פתר של הקורות המוקלות והקדורות נמן, ולא מן הקורה. כיצה שנשברה היום ומבשלת לסקה קיימת ואפ"ה אסור הואיל וכן המשות לא מיתכן לסלי (שבת קנ).

R. Simon

מסורת השס

(1)

עין משפט
גר מצוה

[עיין בתוס' ענמות מב: ד"ה סתם]

ז א מיי' פ"ב מהלכות יו"ט הלכה יב סמג לאוין עה טור"ש ש"ע סי' תקא סעיף ח:

שבת קנו. לקמן לא.

ח ב מיי' פ"ח מה' שבת ה"ו סמג שם מהרי"ל מ"ח סי' תצא סעיף ד:

[לקמן לה:]

ט ג ד מיי' שם הל' יט סמג שם טור"ש ש"ע סי' תקב סעיף ל וסי' תקיג סעיף ה וסי' תקכו סעיף ל:

י ה מיי' שם טור"ש ש"ע סי' תקיג סעיף ל:

יא ו מיי' שם טור"ש ש"ע סי' שכב סעיף ג ד:

יב ז מיי' פכ"ח מהלכות שבת הל' ו סמג לאוין עה טור"ש שם סעיף ב:

רבינו חננאל

ופרקינן בתר הכא אולינן. בשבת דסתם לן תנא כר' שמעון דלית ליה מוקצה וקי"ל בותיהדהלכתא כסתם אוקימנא לכ"ה בוותיה מסום דקי"ל הלכתא בסתם כי היכי דלא תקשי הלכתא אהלכתא ואוקימנן נמי אהא ס"ם דרבי שסתם המשנה דסתם לן ביו"ם חילוף ופרקינן יו"ם קיל להו לבני אדם דהא אוכלין ומבשלין בו ושרשין בו כל צרכי אוכל נפש ואי שריית להו מוקצה אתו לזלזולי בו' לפיכך התמיר ופתם לן לאיסורא אבל שבת דתמיד להו אע"ג דשריית להו מוקצה כגון דתיכת דלוקין לפני בהמה וכגון נבלה לפני הכלבים וכיוצא בהן לא אתו לזלזולי בה ומשום הכי לא אוחסר בה אלא שנאה בהלכה דמסורה בידם. ואקשינן על רב נחמן בבאי אוקימתא ל מ ת ני' בתרגולת העומדת לביצים ומשום מוקצה אורמפלני בדיצה נפלי בתרגולת נוחה [דהיא] (דאי) עצמה מוקצה הוא שלא היתה מוכנת מאתמול לאכילה אלא לגדל ביצים. אלא אמר ר ב ה לעולם בתרגולת העומדת לאכילה והכא ביו"ם שחל אחר השבת עסקינן ומשום הכנה. וקמבר כל ביצה דסתילדה האידנא מאתמול גמרה לה ורבה לטעמיה [דאמר ר ב ה] אמר קרא והכינו את אשר יביאו חל מכין לשבת ואין חל מכין ל"י"ם ואין שבת מכינה ל"י"ם ואין יו"ם מכין לשבת. אי דבי ר"ש לאדרה דתשרי גזירה כו'. ופשוטה היא. רב יוסף אמר גזירה ביצה שנולדה ביו"ם משום פירות הנושרין מן האילן

גבי יום טוב *דסתם לן תנא כרבי יהודה דתנן *אין מבקעין עצים מן הקורות ולא מן הקורה שנשברה ביום טוב מוקים לה לב"ה כרבי יהודה מברי מאן סתמיה למתני' דבי מאי שנא בשבת דסתם לן כר' שמעון ומאי שנא ביו"ט דסתם לן כר' יהודה אמרי *שבת דחמירא ולא אתי לזלזולי בה סתם לן כרבי שמעון דמיקל יום טוב דקל ואתי לזלזולי ביה סתם לן כרבי יהודה דמחמיר במאי אוקימתא בתרגולת העומדת לגדל ביצים ומשום מוקצה אי הכי אדמפלני כביצה לפלגו בתרגולת להודיעך כחן דב"ש דבגולד שרי ולפלוני בתרגולת להודיעך כחן דבית הלל דבמוקצה אסרי וכ"ת *כח דהתירא עדיף ונפלוג בתרייהו תרגולת העומדת לגדל ביצים היא וביצתה ב"ש אומרים תאכל וב"ה אומרים לא תאכל אלא אמר רבה לעולם בתרגולת העומדת לאכילה *יום טוב שחל להיות אחר השבת עסקינן ומשום הכנה וקסבר רבה כל ביצה דמתילדא האידנא מאתמול גמרה לה *ורבה לטעמיה דאמר רבה מאי דכתיב °והיה ביום השישי והכינו את אשר יביאו חול מכין לשבת וחול מכין ליום טוב ואין יו"ט מכין לשבת ואין שבת מכינה ליום טוב א"ל אביי אלא מעתה יו"ט בעלמא תשתרי °גזרה משום יו"ט אחר השבת שבת דעלמא השתרי °גזרה משום שבת אחר יום טוב ומי גזרינן והא תניא *השוחט את התרנגולת ומצא בה ביצים גמורות מותרות לאכלן ביום טוב ואם איתא ליגזר משום הנך דמתילדן ביומיהן א"ל ביצים גמורות במעי אמן מילתא דלא שכיחא היא *ומילתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן רב יוסף אמר גזרה *משום פירות הנושרין א"ל אביי 'פירות הנושרין מעמא מאי גזרה

דתנן אין מבקעין עצים. פי"ש לא מן הקורות הסדורות זו על גב זו בקרקע ועומדות לבנין: ולא מן הקורה שנשברה ב"ט. ופי"ש שעומדת מעכשיו לתיקן הואיל וכן המשות לפי קיימת כיון דמתקנלי לבין המשות מתקנלי לכולי יומא. אלמא אית לן מוקצה תורה אור ביום טוב אבל מוקי רב נחמן למתני' דלמיני ביום טוב וכיון הכל כר' יהודה ומשום מוקצה: [עיין לקמן לא: בתוס' ד"ה ומכתם]

ומעומדת לגדל ביצים ומשום מוקצה: מאן סתם לן למתני' ר'. הוא סדר המשנה וכבלבה דבני חכם ומכו בעיני שנתן סתם ולא הזכיר שם אומרו עליהן כדי שלא יהו שטיין מפי יחיד ונרלין כשלו נשנו מפי המרובים ויעשו כמותן: ולא אתי לזלזולי בה. לי מקילין בה מדע קולא לא אתי לאקולי בה לאמי: דהתירא עדיף ליה. טוב לו להשמיענו כח דברי המתיר שהוא קותך על שמועתו ואינו יכול להסיר אבל כח האוסרין אינה ראויה שאבל יכולין להחמיר ואפילו בדבר המותר: ומשום הכנה. (ה) דלמקרי לה ב"ש כלתמרא ואזל: דכל ביצה דמתילדא האידנא מאתמול גמרה לה. ואף על גב דבידי שמים הוא אסור דבעינן כל שעותיה שבת ושעותיה יום טוב שיהו שבת ומכונה מבעוד יום של טוב: ורבה. דאסר בהכנה שאינה בידים ממש: לטעמיה דאמר רבה. בפסחים (דף מז:) ואיך מסכת דמוקלה דאוריתא: והבינו. והזמינו כגון מכלן אמי אוכל לאמר דאי מעוש הכנה בידים ולמר שיאפו ויבשו מבעוד יום בהדיא כתיב את אשר תאפו אפו* אלא האמנה בפה קאמר וכתיב ביום השני ופתם שני הוא והאמנה דאמנה לעשות שבת שיאמינה מבעוד יום ובמול: ואין יום טוב מכין לשבת. ויום טוב נמי קרוי שבת וכעין שעשהו הזמנה והאמנה בחול אבל שעות הוא לא תעשינה ולא שייכא בה הזמנה הלכך בשבת בעלמא אית לן למיסר ביצה שנולדה ביה משום דאמרינן בידי שמים דסעודת הוא לא שייך בה זמון מבעוד יום ולא שייך בה מוקלה: יום טוב בעלמא. שאינו אחר שבת: שבת דעלמא. שאינו אחר יום טוב: תשתרי. לגמרא ביצה היה שנולדה טו: ומי גזרינן. ומי אחמור רבנן ביצה לגזור המילא משום מוקלה: [והתניא רבי]. ופ"ה הוא לה גזרה לגזרה דהכי דמתילדין ביומיהם נמי אין אסורות אלא משום גזרה דיום טוב אחר השבת מרין הא מלי לאוקומי ביום טוב אחר השבת דהשתא אינה לגזור ר"ש דמתילדין ביומיהם ואשמעינן הך מתני' דלפי' ר"ש אחר השבת עומדות הואיל ואינם שלדות ומשום הכי דמתילדין ליכא למגזר דמילתא דלא שכיחא הוא. בשם רבינו והא דאמרינן בכולי הש"ס*) שאין נחרין גזרה לגזרה מהאי קרא נפקא ושמעתם אם משמרתי* עשו משמרת כלומר גזרה למשמרתי לעותי ולא משמרת למשמרת שלא יעשו גזרה לגזרה: ואין י"ט מבין לחברו לא גרסינן במלתיה דרבה דהא קרא קא דרש ושמי יומים לעולים בתורה לא אסכמן דמספיקא עבדינן להו: רב יוסף אמר. טעמא דביצה בתרגולת העומדת לאכילה ובדאוקמתא ובית הלל דאמרי משום פירות הנושרין מן האילן בשבת. וקא פליגא דעתך הכמתא גזרה היא משום פירות הנושרין דלא נגליטהו דהא נמי לפירות הנושרין מן האילן דמיא שאף זו פרי הנשר: ויתלגות

*) [לקמן ג]

(ה) רש"י ד"ה ומשום הכנה הוא ותמהני: (ג) תוס' ד"ה ובה ובו' ביו' שמים דסיים ביום:

[בכלום ס. הש"ע]

מיכוין לה: [וס"ב בתוס' ד"ה אמר רבה]

[שבת מז:]

לקמן ו: [בתוספ' ד"ה]

[מיכוין סב: הש"ע] [שם נסב]

גליון השס

בכמ' וכ"כ לאחר שבת עסקינן. כיומי דמבשם גזירה אמר י"ש אחר שבת. רבינ"ל בשבת דף קמה ע"ל ד"ה הכא מעבלא של מהכה: תוס' ד"ה בגמ' וכו' ולכתחלה. עיין עבודה דף מב ע"ב תוס' ד"ה סתם ודף מד ע"ל תוס' ד"ה הלמא:

[ופי' תוספות מיכוין לה ד"ה ואין הפסים קנ. ד"ה מה]

גזרה שבא יעלה ויתלוש *היא גופה גזרה ואנן ניקום ונגזור גזרה לגזרה כולה חדא גזרה היא*ר' יצחק אמר גזרה *משום משקין שזבו אמ"ל ליה אביי *משקין שזבו מעמא מאי גזרה שבא יסחוט היא גופה גזרה ואנן ניקום ונגזור גזרה לגזרה כולה חדא גזרה היא כולהו כרב נחמן לא אמרי כי קושין כרבה נמי לא אמרי הכנה לית להו אלא רב יוסף מאי מעמא לא אמר כר' יצחק אמר לך ביצה אוכלא ופירות אוכלא לאפוקי משקין דלאו אוכלא ורבי יצחק מאי מעמא לא אמר כרב יוסף אמר לך ביצה בלועה ומשקין בלועין לאפוקי פירות דמגלו וקיימו ואף רבי יוחנן סבר גזרה משום משקין שזבו דרבי יוחנן דמי דרבי יהודה אדר' יהודה ומשני תנן *אין סוחטין את הפירות להוציא מהן משקין ואם יצאו מעצמן אסורין רבי יהודה אומר אם לאוכלין היוצא מהן מותר ואם למשקין היוצא מהן אסור אלמא כל אוכלין לרבי יהודה אוכלא דאפרת הוא ורמינהו ועוד אמר רבי יהודה *מתנה אדם על בלבלה של פירות ביום טוב ראשון ואוכלה בשני וכן *ביצה שנולדה בראשון תאכל בשני בשני אין בראשון לא ומשני רבי יוחנן *מחלפת השיטה ומדקא טרמי להו אהדדי שמע מינה חד טעמא הוא

רבינא

ויתלוש. דהוה ליסורא דאוריתא דסיינו קוצר שהוא אב מלאכה*: חדא גזרה היא. לא שמעת ז גזרה דלא לימי לידי פירות הטעורין אלא כשנמנו וגזרו על פירות הטעורין אף בלה היתה במשמע ואע"ג דלית בה משום מליצה מיהו מכלל גזרת הימים שאף היתה פרי הטעון: משום משקין שזבו. דקי"ל אסורין לבו ביום כדאמר לקמן ואם יעלה מעצמן אסורין (שבת דף קמב:) ובלה נמי דמעל לה שזבה ולא מתקרים שהיתה בלועה: שמא יסחוטו. ומפיטת פירות מולדה דהם היא שמפרקן מפוך ז שלהן כמפרק מטלה מקש שלה: חדא גזרה היא. כדפרישים כשגזרו על משקין שזבו אף בלה היתה במשמע: כולהו. רבה דאוקי מתני' משום הכנה ולא יוסף ורבי יוחנן דאוקמוה משום גזרה: כרב נחמן לא אמרי. משום מוקלה: כי קושין. כדפרכינן לעיל* ליפלגו מתרוייהו: ומשקין לאו אוכלא. הלכך כשגזרו על משקין שזבו לא היתה בלה במשמע שהרי אינה משקה אבל מכלל פירות הטעורין היתה: כלועה. בפוך הפרגולת חבה לעוף: ומשקין בלועין. בפלגין חבין לעוף: לאפוקי פירות דמגלו וקיימו. הלכך נשירת הבלה לאו בכלל נשירת הפירות: ואם יצאו מעצמן אסורין. בו ביום גזרה שמא יסחוט: אם לאוכלין. הן מכוונין הפירות הללו היוצא מהן מותר בו ביום דכיון דלא מפא ליה בהני משקין ליכא למגזר שמא יסחוט: אלמא. מדקאמר אם לאוכלין היוצא מהן מותר כל הלוכלין אמרינן מיבר היוצא מהן אוכלא דאפרת הוא ואינו בכלל גזרת משקין שזבו: ועוד אמר ר' יהודה. לעיל מיהה תנן במסכת ערזמין דאם שבת שהיה ירא שמא תעבור ויהיו שני ימים טובים מערב אדם שני ערזמין כו' דקסבר שני קדושות הן אחד יום טוב ואחד יום טוב ולא ידענן מי טוב! והי יום טוב: מתנה אדם על הבלבלה. להא מלתא(ה) הוי שני קדושות. היתה לו בלבלה של פירות בכל ושכח ולא פיקר מערב יום טוב ותנן* אין מבטיחין פרותות ומעברות ביו"ט מעבר ביו"ט בתולי ואומר אם היום טוב! ולאמר קדש יהיו לו פרותה ומעברות על לו ואם היום קדש אין בדברי כלום ושתן בהן שיתן ולאמרת אחר ואומר כן אם היום טוב! ולאמרת קדש יהיו אלו פרותה על הבאר ואם היום קדש ולאמרת שמא יעלה ויתלוש ונפמוד כבפו יבלבלנו לך היתה מלא מעמד יעלה ויתלוש הא אפי' לכתחילה מותר לתלוש דהא אוכל נפש קבעה לקמן (דף מ: ושם) תנן אין נדרין מן הביכרין ביו"ט ואמאי הא אוכל נפש הוא ואין לומר דכל דבר שיכול לעשותו מערב יו"ט אסור לעשותו ביו"ט אמאי מי לא אתעביד ליה מערב יו"ט דהא אמרי' (לקמן מח:) הוא ולא מכשירין פירות אוכל נפש ולא מכשירין כגון לתקן שפוד רבי יהודה אומר לכם לכל ערבכם והא לבדו אלעזר אסור מכשירין שאפשר לתקנו מערב יום טוב אבל אמאי דוקא במכשירין יש חילוק בין אפשר לעשותו מערב יו"ט בין לא אפשר אבל באוכל נפש כ"ש מדו דאפילו אפשר לעשותו מערב יו"ט מותר לעשותו מעכשיו ביו"ט ויש לכך אין נדרים ממאים שאינם טורח ולא שהיה דאם כן הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה דמותרת מן הכי מקרי מקטע"ן דכיינו שלמי לכל נפש ומסיק ליה ומדרסים לה התנאה אוסם מלאכות שמשמשר ואילך הם מותרות דכיינו מליצה ואילך אבל אפר מלאכות דמקדים לכן אסורין ושוב דכיינו שלמי ש"ס מישמר אחר אף שלא נקטר [וע' תוספות שבת אחר ד"ה הכרוכה]: **ורבי** יוחנן אמר מחלפת השיטה · פירש רש"י מחלפת השיטה הא דאין סוחטין ויפה פירש דעל כרחך צריך נפרש הכי דאין נפרש איפוך בכלבלה דאם כן כ"ש דקשה מדרבי יהודה לרבי' שיאסור ביו"ט שני דהא רבנן דפליגי עליה אמרי קדושה אחת היא ואי"כ לא אמרינן איפוך אסור אפילו אסור אם היום הא מחר אם כן דלדבריהם קאמר להו אמאי קא מחליף השיטה לימא דלדבריהם קאמר להו ולא מחלפת השיטה כרבינא ויש לומר דזה נראה לו דזמן קדש אין בדברי כלום ולאחר אבר אם היום הא מחר אם כן ל

עין משפט
גר מצוה

מוס׳ א מיי׳ פ״ג מה׳ מגילה הל׳ מו סמג עשין ד מוס״ת ס״ים סי׳ תרמה סעיף ד:
במו ב מיי׳ שם פ״ג ה״ט שם סעיף ג:
ג נ מיי׳ שם הלכה יד טוש״ע שם סעיף ה:
נא ד ה ו מיי׳ פ״ב מהלכות תפילה ה״יא הלכה ד ס [יז] סמג לאוין עט טוש״ע ס״ים סימן תקפה סעיף ה:
נב ז מיי׳ פ״ח מהלכות שביתת עשור הלכה ג סמג לאוין עח טוש״ע ס״ים סי׳ תכ״ח סעיף ג:
נג ח מיי׳ פי״ח מהלכות מגילה הלכה ז סמג לאוין קמו:

רבינו חננאל

שלח ליה קיימת בנו רבינו *) ומתנות לאביונים בלומר מתנות אביונים נתת לי מנה אחת והיא הדרך חזר שלח לו עוד ת׳ קבלני יין נו׳. בסוגיא פי׳ שיכרה: אמר רבא מעורת פורים שאכלה בלילה לא יצא ס״מ ומי משתה ושמחה כתיב ׳ שיתין צעי פי׳ קערות בתוני מסעדים: מתני׳ אין בין יו״ט לשבת אלא שאכל נפש בלבד פי׳ בשבת אסור ביום טוב מותר ׳ שנאמר אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם כגון אפייה וביהול רוצא בהן אבל מכשירי אוכל נפש כגון להוציא אש מן האבנים לבשל וכגון תקון סכין לשחוט בה ובוצא בהן זה וזה שוין . כשם שאסור בשבת כך אסור ביו״ט: גמ׳ מתניתין דלא כר׳ יהודה ׳ רתניא אין בין יו״ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד שנא׳ אך אשר יאכל לכל נפש כו׳ והאי דכתיב לכם ׳ לכם ולא לבלבים לבם ולא לעובדי כוכבים ר׳ יהודה מתיר אף מכשירי אוכל נפש שאי אפשר לעשותן מערב יום שנא׳ לכם לכל צרכיכם ׳ ורבי׳ בפרק מסילין פירות דאתקסה רב ספא להא דתנן אין בין יו״ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד ב״ש תיא ירושלמי אין בין יו״ט לשבת אלא אוכל נפש ותא איכא חייבין סקילה וכרת בשבת ואין סקילה ולא כרת ביו״ט סכות ביום טוב ואין סכות בשבת ׳ ואין חיטא באוכל נפש מתני׳ היא ׳ והא תנינן משלין פירות דרך אורחה ביו״ט אבל לא בשבת ׳ **) א״ר יומי הוא. שמל להדליק נר של בשלה ביו״ט אם ר משפטת דר׳ יוחנן לא תתיר ולא תאסור: [כתני׳] אין בין יוה״כ לשבת אלא ששבת דיהנו סקילה בידי אדם ׳ ויוה״כ דמחלל כודון ודיבר כרת בידי שמים: [גמ׳] הא לענין שלומין זה וזה שוין שאין חייב בתשלומין דקס ליה ברבנה מינה ׳ מני מתני׳ רבי נחניא בן הקנה שפוטר מן התשלומין כמה דבוה ׳ דתניא ר׳ (יהודה) [נחניא] בן הקנה היה עושה את יוה״כ כשבת לתשלומין כו׳ ׳ חבן הדם כל חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן ׳ דברי רבי חנניא בן נמליאל ׳ א״ר יוחנן חלוקין עליו חבריו על רבי חנניא בן נמליאל ואמרו״ם שלקו לא נפטרו אמרו רבי חנניא שהחלקין עליו חבריו הנבן אין בין שבת ליוה״כ אלא שבשבת זדונו בידי אדם ויוה״כ זדונו בכרת ואם הפלקות פטרתו נמצא גם זה זדונו בידי אדם ׳ ואמרה רב נחמן בר יצחק כרבי יצחק דתני ובגמרא דתני ולמה יצאת כרת באחותו הוא ולמה יצאת כרת באחותו לדונה בכרת ולא בפלקות ׳ מתני׳

*) נ״ל דגרס כאן דלית׳ ביהלנני בפרקין כסוף מכה ד׳ וכלילתם ס׳ ויקבל וכן מי׳ גירסת בעל מסורת כמלבר כתן בגמ׳ נמר נ׳ בכלל ד׳ מיא פיא . **) מסר כתן וכ״ה אלשאלבי בירושלמי

עוד עין סדר שוקעין עלי בשמיים לפיה ביו״ט אבל לא בשבת אלא ביו״ט ובמה שבל וכו׳

מוסף רש״י (המשך מלמעלה) הא מני. מתני דמגילה. ולהכי קאמר דהדון כרת כדי שמים ולא כדי אדם. אבל מתן דסכרכא ליה דמלקות אבל בחייבי כריתות מתני לר׳ מגיעה דנעמרו מדי כריתות הלה זה לר׳ יוסבן לשמעון דמלקין (מכות כג:). חייבי כריתות בבלל חיו. כל חייבי כריתות של עריות בכלל היו. כי כל אבר יעשה מכל סתומות הלה. ואכרכו הנפשות וגו׳ ולמה יצאת כרת באחותו. לעמה. דכתיב נקבוסים סרוי ולים אבר יקם לא פטרתו וגו׳, לדונה בכרת ולא במלקות. לכן אנה בכרת שלהן לאמר שאין בהן עונש אלא כרת בלבד (שם יג:). רב אשי אמר אפילו תימא. מאר׳ דתנילה. רבנן. דאמרי חייבי כריתות ישלם בכלל מלקות לתרוסים ולפיכל סבי מדלו לר׳ מגמל דמעמרו מדי. בחייבי דקלמרים מיסה וכרם כדי מדם כתן, לא דמי, זה עיקר דדונו בידי אדם. עיקר עונש של שנת בידי מדם דקלי נפקליה, ועיקר עונשו של יום הכפורים בידי שמים, דאמר״ב דלמיכל לית מ״ב בחייבי כריתות, הוא לאו עיקר הפיוב, דכתיב מעון מעלקות, ולא מדיד כלא בכלילה הוא לר׳ כבר ומעלה מיונו הסמוך בידי שמים ולא בכר עיקר הפיוב לאיש, וכן עיקר, מוני. דל״ב דסרבי עיקר דדונו מפלגנו לר כרם הוא ולפיכל לא לקי נכרם, ולא נסרמ״ל דהא מרייבו בהכרחי מיסנמו בים לרבנן דאמרי מלקות בחייבי כריתות לאכל (שם כג:).

ז: מגילה נקראת פרק ראשון מגילה

דלא אין ולאין

יודע בין ארור המן לברוך מרדכי ׳ [בירושלמי] ארורה זכ״ש ברוכה אסתר ארורים כל הרשעים ברוכים כל היהודים: בין יו״ט לשבת ׳ כגון מה דתנ״ה לא יום מלאכה אסורה לשבת אלא מה אסורה ביום טוב אלא אוכל נפש בלבד אבל אסור אלא אוכל נפש בלבד ׳ אמר רבא מעורת פורים שאכלה בלילה לא יצא ידי חובתו מאי טעמא ימי משתה ושמחה כתיב רב אשי הוה יתיב קמיה (*דרב כהנא) נגה ולא אתו רבנן אמר ליה מאי טעמא לא אתו רבנן(ב) דלמא מרידי בסעודת פורים אמר ליה ולא הוה אפשר למיכלה באורתא אמר ליה לא שמיע ליה למר דא דאמר רבא סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא ידי חובתו אמר ליה *(אמר רבא הבי) [אמר ליה אין] (ג) תנא מיניה ארבעין זימנין ורמי ליה כמאן דמנה בכיסיה: מתני׳ אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד: גמ׳ הא לענין מכשירי אוכל נפש מתניתין דלא כרבי יהודה דתניא (ג) אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש *מ״ט דת״ק אמר קרא *הוא ולא מכשירין יהודה מתיר אף מכשירי אוכל נפש *מ״ט דת״ק אמר קרא *הוא ולא מכשירין ור׳ יהודה (*אמר) לכם ולכם (ד) לכל צורכיכם ואידך נמי הכתיב לכם לכם *זולא לעובדי כוכבים לכם ולא לבלבים ואידך נמי הא כתיב הוא וכתיב לכם ׳כאן במכשירין שאפשר לעשותן מערב יום טוב כאן במכשירין שאי אפשר לעשותן מערב יום טוב: מתני׳ *אין בין שבת ליום הכפורים אלא שזה זדונו בידי אדם וזה זדונו בכרת: גמ׳ הא לענין תשלומין זה וזה שוין מני מתניתין רבי נחניא בן הקנה היא דתניא ר׳ נחניא בן הקנה היה עושה *את יום הכפורים בשבת לתשלומין מה שבת מתחייב בנפשו ופטור מן התשלומין אף יום הכפורים מתחייב בנפשו ופטור מן התשלומין *חבן הדם כל חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן שנאמר *ונקלה אחיך לעיניך בין שלקה הרי הוא כאחיך דברי רבי חנניה בן גמליאל *אמר ר׳ יוחנן הלוקין עליו חבריו על ר׳ חנניה בן גמליאל אמר רבא אמרי בי רב חנניא אין בין יוה״כ לשבת אלא שזה זדונו בידי אדם וזה זדונו בהיכרת ואם איתא אידי ואידי בידי אדם היא אמר רב *נחמן הא מני רבי יצחק היא דאמר מלקות בחייבי כריתות ליכא דתניא *דבי יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו ולמה יצאת כרת באחותו לדונה בכרת ולא במלקות רב אשי אמר אפי׳ תימא רבנן זה עיקר זדונו בידי אדם וזה עיקר זדונו בהיכרת:

(א) [א] ומתנות לאביונים רבה שדר ליה לר׳ בר מר ביר אביי מלא *טסקא דקשבא ומלי כסא קבורא דאבשונא אמר ליה אביי השתא אמר מרי אי חקלאה מלכא ליהוי דיקולא מצואריה לא נחית הדר שדר ליה אידו מלא טסקא דזנגבילא ומלא כסא דפלפלתא אריכא אמר אביי השתא אמר מר אנא שדרי ליה חוליא ואידו שדר לי חורפא אמר אביי בי נפקן מבי מר הוה שבענא כי ממאי לדתם קריבו לי שיתין צעי דשיתין מיני קדירה ואכלי בהו שיתין פלוגי ובישולא בתרייתא הוו קרו ליה צלי קדר ובעאי למיכם צעא אבתרה אמר אביי הינו דאמרי אינשי כפין ענא ולא ידע אי נמי *חזוהא לבסמא שביח אביי בר אבין ור׳ חנינא בר אבין ׳מרלפי סעודתייהו להדדי אמר רבא ׳מידחיב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי רבה ורבי זירא עבדו סעודת פורים בהדי הדדי איבסום קם רבה שחטיה לרבי זירא למרר בעי רחמי ואחייה לשנה אמר ליה ניתי מר ונעביד סעודת פורים בהדי הדדי אמר ליה *לא בבל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא אמר רבא ׳סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא ידי חובתו מאי טעמא ימי משתה ושמחה כתיב רב אשי הוה יתיב קמיה (*דרב כהנא) נגה ולא אתו רבנן אמר ליה מאי טעמא לא אתו רבנן(ב) דלמא מרידי בסעודת פורים אמר ליה ולא הוה אפשר למיכלה באורתא אמר ליה לא שמיע ליה למר דא דאמר רבא סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא ידי חובתו אמר ליה *(אמר רבא הבי) [אמר ליה אין] (ג) תנא מיניה ארבעין זימנין ורמי ליה כמאן דמנה בכיסיה: מתני׳ (ד) אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד: גמ׳ הא לענין מכשירי אוכל נפש מתניתין דלא כרבי יהודה דתניא (ג) אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש *מ״ט דת״ק אמר קרא *הוא ולא מכשירין יהודה מתיר אף מכשירי אוכל נפש *מ״ט דת״ק אמר קרא *הוא ולא מכשירין ור׳ יהודה (*אמר) לכם ולכם (ד) לכל צורכיכם ואידך נמי הכתיב לכם לכם *זולא לעובדי כוכבים לכם ולא לבלבים ואידך נמי הא כתיב הוא וכתיב לכם ׳כאן במכשירין שאפשר לעשותן מערב יום טוב כאן במכשירין שאי אפשר לעשותן מערב יום טוב: מתני׳ *אין בין שבת ליום הכפורים אלא שזה זדונו בידי אדם וזה זדונו בכרת: גמ׳ הא לענין תשלומין זה וזה שוין מני מתניתין רבי נחניא בן הקנה היא דתניא ר׳ נחניא בן הקנה היה עושה *את יום הכפורים בשבת לתשלומין מה שבת מתחייב בנפשו ופטור מן התשלומין אף יום הכפורים מתחייב בנפשו ופטור מן התשלומין *חבן הדם כל חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן שנאמר *ונקלה אחיך לעיניך בין שלקה הרי הוא כאחיך דברי רבי חנניה בן גמליאל *אמר ר׳ יוחנן הלוקין עליו חבריו על ר׳ חנניה בן גמליאל אמר רבא אמרי בי רב חנניא אין בין יוה״כ לשבת אלא שזה זדונו בידי אדם וזה זדונו בהיכרת ואם איתא אידי ואידי בידי אדם היא אמר רב *נחמן הא מני רבי יצחק היא דאמר מלקות בחייבי כריתות ליכא דתניא *דבי יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו ולמה יצאת כרת באחותו לדונה בכרת ולא במלקות רב אשי אמר אפי׳ תימא רבנן זה עיקר זדונו בידי אדם וזה עיקר זדונו בהיכרת:

(ד) [ד] ומתנות מנות אלו לעשות רגש אחד בלילה ומתנות לאביונים מתתן: (ב) שם מ״ט לא אתו רבנן לא לבמה: (ג) רש״י ד״ה כי נפקי וכו׳ לגרס מרי בר״ל ומיכה אלא נמתן: (ד) תוספות ד״ה כתן וכו׳ מלא מפליג אלא כמלכיהן: (ה) ר״ה חייבי וכו׳ לדונה בכרת ולא במלקות ומיהו:

מסורת השש״ס

[מי׳ תוספות מ״ו יה: ד״ה אלא מיהו] אלא אבריהו

מוסף רש״י

דקשבא. מין מתבלים (ע״ז יד:). רוחזא לבסמא שביח. כלומר המתבלים מתרוסין לעשות מקום לדבר המתוק (ערוכין סב:). היה עושה את יום הכפורים כשבת לתשלומין. שמלקין בזה ביום הכפורים ומתחייב כרת מתוך מן המשלמין מלין הלקין בשבת שהוא מתחייב בנפשו מיתת ב״ד, דמיתה לן דמעוור מלבנה דלמיתת (שבועות כא) ולא יהיה אסור בעשיה, הא אסור לכם יעשה, אלא אם אסור יעשה, הא מדי שמים שבכרתים מיו ובמו, אסור הוא קרוי, שנאמר (בלמדים מג) וקרבו אסור, שלבר מעוור מבלים (מכתים כה. ומ״ש לב. ומעוות ל. ובשבועות ל.).

(המשך לחמה)

[כמלבות לאיסור ליהנות ראמיר]

[כמלבות ליהנות לא שמיע לי תנא מיניה וכו׳]

[כיצה כח: ע״ב]

[פיל אמר קרא]

[עי׳ תוספות מגמות לב. ד״ה אמרין]

[מגמות לב. מכתים כב. לב. כתובות ל. [מוס׳ פ״ל ופיס׳ כ״ל ופיס׳ כ״ל]]

[מגמות כב: ע״ש]

[מגמות אלא ר״ל בר יצחק] [מכות יב: כב: כריתות כב:]

[פיל מבי]

הגהות הב״ח

(ה) גמ׳ ומתנות מנות אלו לעשות רגש אחד בלילה ומתנות לאביונים מתתן: (ב) שם מ״מ לא אתו רבנן לא לבמה: (ג) רש״י ד״ה כי נפקי וכו׳ לגרס מרי בר״ל ומיכה אלא נמתן:

הגהות הגר״א

[א] גמ׳ (ומתנות לאביונים) מתנות (ב״ש מרגש״י תל״ב לב):

מסורת השש״ס

[מגמות לב. ד״ה אמרין] ד״ל מגילה ד״ה אמרין

[מגמות לב. מכתים כב. לב. כתובות ל. [מוס׳ פ״ל ופיס׳ כ״ל]]

[מגמות כב: ע״ש]

[מגמות אלא ר״ל בר יצחק] [מכות יב: כב: כריתות כב:]

[פיל מבי]

עין משפט נר מצוה

לא א׳ מ״ר פ״ו מה״ר מכ״ר מכ״ל מכ״מ נמצא מלכה מלכה מלכה ומכ״ל מלכה כב מאמר מלכה מלכה מלכה מה מלכה מלכה מלכ

אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם כִּי כָּל־אֹכֵל חָמֵץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשׁן עַד־יוֹם הַשְּׁבִעִי׃ ד טז וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן

תֵּיכְלוּן בְּרַם בְּיוֹמָא קַדְמָאָה תְּבַטְּלוּן חֲמִיעָא מִבָּתֵּיכוֹן אֲרֵי כָּל דְּיֵכוּל חֲמִיעָא וְיִשְׁתֵּצֵי אֱנָשָׁא הַהִוא מִישְׂרָאֵל מִיּוֹמָא קַדְמָאָה עַד יוֹמָא שְׁבִיעָאָה׃ טז וּבְיוֹמָא

לקט בהיר

מצות תאכלו, שהכלל הזה אינו מדבר מצילות רק מימים, ועוד כתיב על מצות ומרורים יאכלוהו, וזה ודאי שהוא חובה, אלא שזה רק בזמן הבית שיש פסח, לזה בא בערב תאכלו שגם בזמן הזה הוא חובה (ג"א): גח) פי' חובה זוה לנו משה בשביל פקודי ה' מצותיו חקותיו ומשפטיו הכתובים בה, ולא רק פשטי הכתובים כתב יותר עליו לקיים, אלא גם היוצא מן הכתובים על פי דרושים הם עיקרי גופי ויקודי התורה, ואופני הדרושים מסרו לנו חז"ל איש מפי איש ממשה רע"ה, וקראו אותם „מדות" שהתורה נדרשת בהן, וזה אחד מאותן מדות: גט) פי' הגם שמצינו ראשון פירושו קודם, אבל מן הסתם אינו כן, ומי יכריענו לומר כן: ס) והפסח נשחט בערב יו"ט, וכן בזמן הזה שאין פסח בעוה"ר, כבר ידענו שלענין איסור חמץ ואכילת מצה אין חילוק בפני הבית או שלא בפניו (מ"ל): סא) פי' במזיד (כן הוא בפירוש במכילתא), כי חיבת נפש פעמים פירושו הרצון והדעת, כמו (בראשית כ"ג ח') אם יש את נפשכם, או (דברי י"ב ט"ו) ואהבת את ה' וכו' ובכל נפשך, או (שם כ"ג כ"ה) ואכלה עגבים בנפשך. והרא"ם כתב כי חיבת ההוא משמע שיהא בהויתו ובישוב דעתו עיי"ש: סב) שהיא כל העולם, ופירושו שנכרת ונפסק מבין ישראל שהיה שם עד

אור החיים

לעשות זכרון הדבר. כלא[יח] גם הפסח שלוה ה' לקחת שה לבית אבות וגו' עדיין לא פסח אלא שבזכות מצוה זו יפסח ה', גם המלה בזכות מצוה זו ימהר לגואלם, וכן היה. ותמצא שאמרו רבותינו ז"ל (פסחים ק"כ.) מדרשות התורה בא' בי"ג מדות כי כל שבעה אין חיוב במצה אלא לילה ראשונה קבעו הכתוב חובה, והטעם כי גם בחינת המצוה[יט] לא היה אלא בליל ט"ו וזה נקבע לחובה בזמן עצמו ומאז והלאה אין כיון בגם למצוה והבן. וטעם

אור בהיר

אכילת מצה. קיח) כאן מתחיל התירוץ. קיט) פירוש טעם חיוב אכילת המצות. קכ) פירוש האוכל מצה בליל ט"ו מעלה עליו הכתוב כאילו היה מצוה לאכול כל ז'. וגם אכל כל ז'. קכא) מביא ראיה על מה שאמר למעלה שהחיוב אינו אלא בזמן שהטעם מרמז עליו, שהלא גם שביתה ממלאכה אינו חיוב כל ז' אלא דוקא באותו זמן שבא הרמז עליו. קכב) פי' בכל אזהרות

מִקְרָא־קֹדֶשׁ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלָאכָה לֹא־יֵעָשֶׂה בָהֶם אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל־נֶפֶשׁ הוּא

קַרְמָאָה מְעָרַע קַדִּישׁ וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה מְעָרַע קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן כָּל עֲבִידָא לָא יִתְעֲבַד בְּהוֹן

רש"י

(טז) מקרא קדש. מקרא שם דבר[סג], קרא אותו קודש, לאכילה, ושחיטה, וכסות (מכילתא): לא יעשה בהם. אפילו על ידי אחרים[סד] (שם): הוא לבדו. (יכול אף לנכרים, תלמוד לומר הוא לבדו יעשה לכם, לכם ולא לנכרים (מכילתא - ביצה כ"ח.)) הוא ולא מכשיריו[סה] שאפשר לעשותן[סו] מערב יום טוב (ביצה

לקט בהיר

(הנוסח שלפנינו) וז"ל: כל מלאכה לא יעשה בהם לא יעשה אחר ולא יעשה עכו"ם מלאכתך, אחה אומר כן, או אינו, לא תעשה אתה ולא תברך ויעשה גוי מלאכתך, ת"ל ששת ימים תעבד וכל מלאכה לא יעשה בהם לא תעשה אתה ולא יעשה אחרך אבל גוי „יעשה" מלאכתך, או אינו, אלא לא יעשה גוי מלאכתך, ת"ל ששת ימים וגו' דברי ר' יאשיה, ר' יונתן אומר אינו צריך וכו' דין הוא שלא יהא מוחזר על מלאכת גוי וכו' עכ"ל המכילתא, ועיין בדמב"ן הק' שנדחק ליישב ברייתא זו וכתוב דבריו הביא על רש"י שמביא ברייתות כאלו „מוטעות", הרי שעלה על דעתו הוך שברייתא זו מוטעת היא, ויש כאן מקום להאריך טובא, ואני לקצר באתי, ועיין בפירוש באר אברהם על המכילתא שהאריך לבאר בקושיות עצומות שהנוסח במכילתא משובשת, והאמת יורה דרכו שברייתא זו עצמה מובא בילקוט בנוסח אחר ישרה ונכונה, וז"ל: כל מלאכה לא יעשה בהם לא תעשה אתה ולא יעשה אחרך אבל גוי „יעשה" מלאכתך, או אינו, אלא לא יעשה גוי מלאכתך, ת"ל ששת ימים וגו' דברי ר' יאשיה, ר' יונתן אומר אינו צריך וכו' ר"ו ומה שאת תמורה וכו' יו"ט הקל דין הוא שלא יהא מוחזר על מלאכת הגוי וכו', שאת חמורה דין הוא שיהא מוחזר על מלאכת חברך, עכ"ל, ולפי"ז דעותיהם שוות בהלכה, אלא שר' יאשיה למד כל זאת ממקרא ור' יונתן מק"ו, ולאיה נדורה וחזקה שרש"י היה לפניו נוסח זה במכילתא ממה שאמר ע"י „אחרים" ולא אמר ע"י נכרי או גוי או עכו"ם או כותי כדרכו בקודש, ואמר כל זאת יאיר ויהיר לנו כוונת רבינו במישנתו אמריו פה, והוא, מאחר שהכתוב לא אמר לא „תעשו" בהם שהיה פירושו אתם (כל אדם גדול בישראל) לא תעשו, אלא אמר לא יעשה שפירושו לא די שאתם לא תעשו בידכם אלא גם לא יהיה נעשה על ידכם מן האחרים, כלומר בשבר ישראל עושה מלאכתו ע"י ישראל אחר עובר כלאים חוץ מן לפני עור וכו', או אפילו במקום שלא שייך לפני עור, וזה אפילו ביו"ט הקל כ"ש בשבת התמור, אבל אין פירושו ע"י גוי שיהא חייב, שהלא אפילו בשבת אין בזה איסור תורה (כדמוכחי מז"ל מקראי) כ"ש יו"ט הקל (ג"א - מ"ל): סה) פי' דבר המכשיר ומכין כדי לעשות אוכל נפש, כגון לחדד סכין כדי לחתוך בשר או לתקן חבור לאפות בו, וזה נשמע מתיבת לבדו, כלומר, מלאכת אוכל נפש לבדו ולא המכין לו (סה"ז): סו) שהרי מתיבת לכם משמע איפכא לכם לכל צרכיכם, ותירץ ר' יהודה בגמ' בשאי אפשר לעשותן מערב יו"ט, אבל באוכל נפש עצמו אה"נ שאין חילוק בין אפשר לא אפשר, ומה

אור החיים

אכל מצות וכרי בידו ז' מצות עשה. וטעם ז' ולא פחות ולא יותר, נתכוין ה' שיהיו עסוקים במצות עד גמר הגאולה שהוא ביום ז' של פסח אשר הפליא ה' עשות נסים להם וברודפיהם משפטים. גם יש טעם ברוחניות כי יסודי הקדושה שהיא שורש נשמות ישראל שבעה עינים (זכרי' ג'), ותקרא כנסת ישראל בת שבע לסיבה זו (זהר ח"ג ו':)

אור בהיר

שהזהיר על אכילת חמץ לא נזכר ז' ימים, אלא גבי עונש של ונכרתה, וכן בלא ירואה ולא ימצא, ואם כן יש סברא שאם אין אזהרה אין מצוה בקיומה. וכ"ז דוקא לפסח דורות שהוא זכר לפסח מצרים, אבל בפסח מצרים עצמו אין איסור חמץ מהא אלא יום א' (פסחים

לְבַדְּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם׃ יז וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־
הַמַּצּוֹת כִּי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצֵאתִי
אֶת־צִבְאוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם
וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה לְדֹרֹתֵיכֶם
חֻקַּת עוֹלָם׃ יח בָּרִאשֹׁן בְּאַרְבָּעָה

בְּדַם רִי מִתְאָכֵל לְכָל נַפְשׁ הוּא
בִּלְחוֹרוֹהִי יִתְעֲבַר לְכוֹן׃ יז וְתִטְרוּן
יָת פַּטִירָא אֲרֵי בְּכֹרָן יוֹמָא הָדֵין
אַפֵּיקִית יָת חֵילֵיכוֹן מֵאַרְעָא
דְּמִצְרָיִם וְתִטְרוּן יָת יוֹמָא הָדֵין
לְדָרֵיכוֹן קְיָם עָלָם׃ יח בְּנִיסָן

לקט בהיר

שאסור לקצור ביו"ט, לאו משום שאפשר לעשותו מעיו"ט, אלא משום דלא נכנס בסוג אוכל נפש אלא אותן מלאכות שעושין לצורך אכילה, כגון בישול ואפיה, שמן הסתם אין מבשלין אלא בארוחים לאכול, משא"כ קצירה כשאינו זמנו קוצרים, וכן מגבן ומחבץ וכדומה (ג"א): סז) כן דרש ר"ע מריבוי כל נפש, שגם נפש בהמה נקרא נפש דכתיב (ויק' כ"ד) ומכה נפש בהמה ישלמנה, וכן הלכה, ומה דאסרינן לאפות עיסה לכלבים, משום דאפשר להו בלא אפיה (רז"ה), או משום שפת ממה אינו עומד לאכילת כלבים (ג"א): סח) פי' מצות שהתורה חייבה אותנו לאכול אינו נקרא מצה אלא על ידי שמירה, מאחר שעוברים על העיסה דברים המביאים אותו לידי חימוץ, כן בעודו קמח הן בשעת ליפה ואפייה, ובאותו זמן לא די בהיסח הדעת, ולדוגמא כשהאפה עסקה בידיה הרבה נתחממו ידיה ועל ידי זה ממהר העיסה להחמיץ, לזה כשהרבה עסקות להיות תפח תלטוש ידיה במים צוננים כדי לצננם, זהו פשוטו, והביא גם מה שאמר ר' יאשיה, לפי שיותר היה לו לומר ושמרתם הבצק מחימוץ, אלא דברה תורה בדרך משל ומשל, הקרי דהיינו מצה הוא המשל, והכתיב דהיינו מצוה הוא המשל, כשם שמעצלות והיסח הדעת פוסלת את המצה, כך פוסלת את המצוה (רא"ם), ונתן הכתוב טעם לכל זה, כי בעצם וכו', שהלא אכילת מצה זכר לחפזון בצקם וכו', לזה כמו שאני לא איחרתי הזמן ושמרתי להוציא אתכם בכיוון מופלא שלא תצוותו שם מו"ש לידי פסול וחימוץ, עשו גם אתם בין המצוה ובין המצוה בשמירה מעולה (אוה"ח): סט) פי' הגם שכבר אמר בפסוק הקודם וביום הראשון וכו' וביום השביעי וכו' כל מלאכה וכו', חזר ואמר ושמרתם וכו' כדי לכתוב עליו לדורותיכם מוקם עולם (רא"ם), ומה שאמר את היום הזה לשון יחיד שייך על אחד מהם, בין יום הראשון בין יום השביעי:

אור החיים

יז. ושמרתם את המצות וגו'. פי' כשם שאני שמרתי היום ולא אחרתי יום אחד ובעצם היום הזה הוצאתי אתכם לעשם זה אתם גם כן לא תאחרו המלה עד שתחמיץ. ואמר עוד ושמרתם את היום הזה יש כן כאל גם כן שיהיה האדם משמר גם היום לבל יעבור בחשבון ולא יקדים ולא יאחר מעשות את היום הזה ולא יום אחר במקומו. וכפ"ז אומרו כי בעצם יאיר ימין ושמאל, יאיר לתת טעם למה שלפניו לשמירת המצות, ויאיר למה שלאחריו לשמירת היום[קכד] על זה הדרך כי בעצם וגו' פירוש לטעם שבעצם היום וגו' ושמרתם אתם גם כן את היום הזה:

אור בהיר

ג"ו) שהוא קודם היציאה שבזכות זה יזכו לגאלה וכנ"ל, אבל הזכר צריך להיות על כל משך זמן היציאה. **קכג)** נתינת טעם זה של „כי" בעצם וגו' להיכן מחברת. **קכד)** שאם לא כן מה שייכות לקשור אותו בפסוק אחד.

כְּאַרְבָּעָא עַסְרָא יוֹמָא לְיַרְחָא
כְּרַמְשָׁא תִּיכְלוּן פַּטִירָא עַד
יוֹמָא עֶסְרִין וְחַד לְיַרְחָא
כְּרַמְשָׁא׃ יט שִׁבְעַת יוֹמִין חֲמִיר
לָא יִשְׁתְּכַח בְּבָתֵּיכוֹן אֲרֵי כָּל
דְּיֵכוּל מְחַמְעָא וְיִשְׁתֵּצֵי אֲנָשָׁא
הַהוּא מִכְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל כְּגִיּוֹרָא
וּכְיַצִּיבָא דְאַרְעָא׃ כ כָּל מְחַמְעָא

עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בָּעָרֶב תֹּאכְלוּ
מַצֹּת עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ
בָּעָרֶב׃ ט שִׁבְעַת יָמִים שְׂאֹר לֹא
יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם כִּי | כָּל־אֹכֵל
מַחְמֶצֶת וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא
מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל בַּגֵּר וּבְאֶזְרַח
הָאָרֶץ׃ כ כָּל־מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ

רש"י

כ"ח): **לכל נפש.** אפילו לבהמה[סז], יכול אף לנכרים, תלמוד לומר לכם* (גילה כ"ח): (ח) **ושמרתם את המצות.** שלא יבאו* לידי חמוץ[סח], מכאן אמרו, תפח, תלטוש בצונן, רבי יאשיה אומר, אל תהי קורא את המצות, אלא את המלות, כדרך שאין מחמיצין את המצות* כך אין מחמיצין את המלוות*, אלא אם באה לידך עשה אותה מיד (מכילתא): **ושמרתם את היום הזה.** ממלאכה (שם): **לדרתיכם חקת עולם.** לפי שלא נאמר דורות וחקת עולם על המלאכה אלא על החגיגה, לכך חזר ושנאו* כאן[סט], שלא תאמר אזהרת כל מלאכה לא יעשה, לא לדורות נאמרה אלא

שינוי נוסחאות • יכול לנוים תיל אך חלק (מכילתא). • תבוא. • חמצת. • חמצות. • ושנאן.

מהם, בין יום הראשון בין יום השביעי:

לקט בהיר

ע) רגינו קיצר כאן ומיסר להביא פיסא דקרא, ותשבו רבים שכוונתו על פסוק הסמוך שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם (הגם שלא יתכן שהרי רש"י בלשונו „כבר" נאמר), אבל במכילתא הובא הפסוק בשלימות שבעת ימים מצות תאכלו, ופי' דברי רש"י והמכילתא הם עז"ה: צריך אתה לדעת, וכבר כתבנו זאת שאין עושין אלא מ"כ מהירין, כלומר כל מקום שכתוב בתורה עושה צריך אתה למצות גם אזהרה, וכתיב (עז"ו) כל אוכל חמץ ונכרתה וכו' מיום הראשון עד יום השביעי, הרי לך עונש כרת על אכילת חמץ כל ז', אבל אזהרה על ז' ימים לא מצינו אלא אומרו שבעת ימים מצות תאכלו שפירושו אבל לא חמץ, הרי לך אזהרה, ועתה קשה להם לרש"ל שאמר הכתוב כאן בערב תאכלו מצות עד יום האחד ועשרים, בשלמא מה שאמר בערב תאכלו מצות כבר אמרנו שאינו מיותר שבא לקבוע חובה לגילה הראשון, אבל מה שגמר אומר עד יום האחד ועשרים מיותר הוא, שאם בא להזהיר על אכילת חמץ כל ז' הלא כבר הזהיר באומרו שבעת ימים מצות תאכלו, ותירצו ז"ל שהכתוב רצה לכלול גם הלילות לאזהרת אכילת חמץ (ג"א - צל"ד): עא) תיבת גבולך יש לה ג' פירושים, א) פעמים פירושו אחוזתך הכולל ביתו חצרו שדהו כרמו וכו'. ב) פעמים פירושו רשותך ואין נפ"מ בחיזה מקום הוא כל ארשותך וכמך לעשות בו כרצונך הרי הוא בגבולך, יכול להיות שמוצא בביתך אעפ"כ אינו בגבולך לפי שאינו שלך, ולהפך אפילו הוא בחצר חברך יכול להיות בגבולך כשאתה בעליו והוא בחריות שלך. ג) חצר של חברך הסמוך לחצרך, כלומר מקום שאצל רשותך סביב סביב נקרא גבולך, וזה תבין דברי רש"י שהם דברי רז"ל במכילתא (לא כן בגמ') שאם לא יאמר הכתוב אלא בית הייתי אומר שאצר גבולין חוץ מבית דהיינו חצר שדה וכרם אינם בכלל האיסור, וא"כ קשה יאמר גבולין שהוא כל אחוזתו ובכללו יהיה גם הבית, לזה תירצו שיתר תיבת בבתיכם בא לגלות פי' האמיתי של תיבת גבולך, שהרי ביתך בהכרח שהוא ברשותך (משא"כ גבולך) כמו כן גבולך פירושו מה שברשותך וכמך, ואין פירושו אחוזתך ואין נפ"מ בחזה מקום הוא מונח, אלא הדבר תלוי אם אחריותך עליו או לא, יכול להיות מונח בביתך ואתה אסור עליו, ויכול להיות שהוא מונח אצל הגוי ואתה חייב עליו, ופירוש הכתוב הוא ולא ירצה לך חמץ אשר בגבולך (רא"ם - ד"ד): עב) ממצלת הוא לשון הפעיל שהוא ממחץ את אחרים, וזה שאור שנתנים בעיסה כדי שיתחמץ מהר (רא"ם): עג) וכל שכן שאור שמחמצו קשה שמחמץ אחרים: עד) פי' כי בכתוב הקודם לזה כתיב העונש ולא

מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֵלֶּה הֵם מוֹעֲדָי׃ ג שֵׁשֶׁת
יָמִים תֵּעָשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ כָּל־מְלָאכָה
לֹא תַעֲשׂוּ שַׁבָּת הִוא לַיהוָה בְּכֹל
מוֹשְׁבֹתֵיכֶם׃ פ ד אֵלֶּה מוֹעֲדֵי יְהוָה
מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֲשֶׁר־תִּקְרְאוּ אֹתָם
בְּמוֹעֲדָם׃ ה בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן
בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ בֵּין הָעַרְבָּיִם

תְּעָרְעוּן יָתְהוֹן מְעָרְעֵי קְרִישׁ אִלֵּין
אִנּוּן מוֹעֲדַי׃ ג שִׁתָּא יוֹמִין
תִּתְעַבַּד עֲבִידָא וּבְיוֹמָא
שְׁבִיעָאָה שְׁבַת שְׁבָתָא מְעָרַע
קְרִישׁ כָּל עֲבִידָא לָא תַעְבְּדוּן
שַׁבְּתָא הִיא קֳדָם יְיָ בְּכֹל
מוֹתְבָנְיֵכוֹן׃ ד אִלֵּין מוֹעֲדַיָא דַיְיָ
מְעָרְעֵי קְרִישׁ דִּי תְעָרְעוּן יָתְהוֹן
בְּזִמְנֵיהוֹן׃ ה בְּיַרְחָא קַדְמָאָה
בְּאַרְבְּעַת עַשְׂרָא לְיַרְחָא בֵּין

לקט בהיר

שיבלו: ב) פי׳ הכתוב אומר אלה הם מועדי ועל זה מביא את השבת, לנוגע מה להשותם בין לעונש ובין לשכר (בב״ד של מעלה ולא בב״ד של מטה), ונריך הכתוב לומר זאת, לפי שזמן קביעת המועדים תלוי בב״ד, ודרשינ״אשר תקראו אתם אשר תקראו אָתָם אפילו שוגגים אנוסים ומוטעין, לזה אמר הכתוב שאעפ״כ תמור הוא כשבת ממש, ואין לנו ימים טובים אחרים רק מה שאמרו חז״ל (מ״ל): ג) כן הוא לשון הת״כ, ופירושו שכבר אמר הכתוב מועדי ה׳ אשר תקראו אותם מקראי קדש, אלא כמו שדרשינו למעלה מביא אותם אָתָם שעיבור שנה תלוי בב״ד, ואם הם רצו לורך לעבר מעברין, כמו כן אמר הכתוב כאן, שקידוש החדש ג״כ בידם היא

אור החיים

קדושתם אלא על פי ישראל. עוד נראה לומר טעם שכפל לומר אשר תקראו אותם ב׳ פעמים, על דרך מה שכתב רמב״ם בפרק ד׳ מהלכות קידוש החודש וזה לשונו על שלשה סיבות מעברין השנה על החקופה ועל האביב ועל פירות האילן. ויש שם דברים אחרים שבית דין מעברין בשבילן מפני הדרכים וכו׳ ומפני הגשרים וכו׳ ומפני תנורי פסחים וכו׳ ומפני גליות ישראל שנעקרו ממקומן ועדיין לא הגיעו לירושלים וכו׳ ע״כ. הרי כי לב׳ סיבות כוללות מעברין ומאחרין המועד, הא׳ לצד תנאי הזמן שיהיה באביב, והב׳ לצד כשרון העם, לזה אמר הכתוב ב׳ פעמים אשר תקראו אותם, ושלא תאמר שלצד תנאי הזמן שהתנה הכתוב חודש האביב לבד מעברין אבל לכשרון העם? יעשה המועד בזומנים המלאים מוכשרים?*), תלמוד לומר פעם ב׳ אשר תקראו אותם:

ה. בין הערבים פסח לה׳?). פירוש חלק הנוגע לה׳ מקרבן פסח שהוא מתן דמים והקטרת חלבים יהיה בין הערבים, אבל חלק הנוגע לישראל שהוא אכילת הבשר יהיה בליל ט״ו על מצות ומרורים. עוד יראה באומרו פסח לה׳ לצד שפסח מצרים שהוא פסח ראשון עשוהו לאהבת הערב והמועיל, הערב שאמרו ז״ל (שמו״ר י״ט) שנתבשם פסחו של משה מרוחות גן עדן, ועיין מה

אור בהיר

כאילו אמר תקראו אותם, וכן אמר תקראו למעלה, משא״כ באמצע. ק) שנראה כשגגה היוצא מהעם. קא) פי׳ יָשָׂה הקרבן פסח עם אותם אנשים שהם מוכנים בזמנו, ולא ידחה החודש ניסן, ח״ל. קב) גם לתרץ אומרו בין הערבים פסח, הלא אחילתו

שִׁמְשָׁיָא פִּסְחָא קֳדָם יְיָ׃
ו וּבְחַמְשַׁת עַשְׂרָא יוֹמָא לְיַרְחָא
הָדֵין חַגָּא דְפַטִּירַיָּא קֳדָם יְיָ
שִׁבְעָא יוֹמִין פַּטִּיר תֵּיכְלוּן׃
ז בְּיוֹמָא קַדְמָאָה מְעָרַע קְרִישׁ
יְהֵי לְכוֹן כָּל עֲבִידַת פֻּלְחָן לָא
תַעְבְּדוּן׃ ח וּתְקָרְבוּן קָרְבָּנָא קֳדָם
יְיָ שִׁבְעָא יוֹמִין בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה
מְעָרַע קְרִישׁ כָּל עֲבִידַת פֻּלְחָן

פֶּסַח לַיהוָה׃ ו וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם
לַחֹדֶשׁ הַזֶּה חַג הַמַּצּוֹת לַיהוָה שִׁבְעַת
יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ׃ ז בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן
מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת
עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ׃ ח וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה
לַיהוָה שִׁבְעַת יָמִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
מִקְרָא־קֹדֶשׁ כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא

רש״י

משם שנות ולמעלה?) (ת״כ): **פסח לה׳.** סקרבנת קרבן?) ששמו פסח: (ח) **והקרבתם אשה** וגו׳. הם המוספין האמורים בפרשת פנחס, ולמה נאמרו כאן?), לומר לך שאין המוספין מעכבין זה את זה (מנחות מ״ט.): **והקרבתם אשה לה׳.** מכל מקום, אם אין פרים הבא אילים?), ואם אין פרים ואילים הבא כבשים (ת״כ): **שבעת ימים.** כל מקום שנאמר שבעת (במין) שם דבר הוא?), שבוע של ימים, שטייג״ל בלע״ז, וכן כל לשון שמונת, ששת, חמשת, שלשת: **מלאכת עבודה.** אפילו מלאכות החשובות לכם עבודה ולורך, שיש חסרון כיס בבטלה שלהן, כגון דבר האבוד?), כך הבנתי מתורת כהנים, דקתני, יכול אף חולו של מועד יהא אסור במלאכת עבודה

לקט בהיר

מקורה לעשות החדש חסר או מלא כ״ט יום או ל׳ יום (רא״ם): ד) כבר נתפרש דבר זה בדברי רבינו בפרשת בא, שהחתלת הערב הוא אחר חצות היום, וגמר הערבתה כשתחשך ונתכהה לגמרי, לזה בין חצות היום ובין שקיעת החמה נקרא בין הערבים, ועיי״ש: ה) ולא יו״ט של פסח בי״ד בין הערבים, אלא אז הוא זמן שחיטת קרבן פסח (רא״ם), גם מה שאמר הכתוב בפ׳ פנחס (כ״ח ט״ו) בארבעה עשר יום לחדש פסח לה׳, ג״כ פירושו שחיטת הפסח לא יו״ט ששמו פסח, וכן בפ׳ מפעי (ל״ג ג׳) ממחרת הפסח יצאו ממחרת שחיטת הפסח, שהכתוב קרא ליו״ט חג המצות ולא פסח, רק הקרבן נקרא כן ע״ש הדילוג והפסיחה: ו) הרי כאן לא נאמרו המוספין בפרטות, ואין הפרשה הזאת פרשת הקרבנות ומוספין, אלא פרשת המועדות, השביתה בהם ומצות מיוחדות שבכל מועד,

ולמה נ״כ אמר והקרבתם אשה, ופיוט מאמר זה הוא במאמר הסמוך, שמדאמר והקרבתם אשה ולא אמר איזה נ״כ יהיה איזה שיהיה, ואין קפידא שיהיו דוקא כולם, ואינן מעכבין זה את זה, ואפשר שמה שנרשם והקרבתם השני לדיבור המתחיל הוא טעות סופר והוא מלשון רש״י והכל מאמר אחד (בא״ר): ז) לא אמר רבינו מאמר זה דוקא על חג המצות, שהלא בפסח אין כאן אילים לשון רבים, שאין בקרבן מוסף שלו רק איל אחד, אלא בכלל על כל המועדות אמר הבא אילים, אותם שאחה צריך להביא, ועוד אפילו אין המדובר רק מחג המצות נכון הוא שהלא יש ז׳ אילים לז׳ ימים ועל זה אמר „אילים״ (ב״ב): ח) רצונו לומר שאינו שם מספר כמו שבעה או שבע, ואין המי״ו סימן על לשון נקבה, שהלשון נקבה בו שבע, והזכר שבעה, אלא הוא שם על קבוצת ז׳ דברים ביחד, אך אינו אומר מה הם הדברים שנתקבצו מהם ז׳, לזה בא המי״ו לקשר אותו אל תיבת ימים, וזה יודענו שהמדובר מקבוצת ימים, ואמר שבקבוצה זו אשר שמה שבעת ימים תקריבו אשה, וזה בדרך מליצה ויופי הלשון, אבל לענינו אין שום נפ״מ, שאם יאמר שבעה ימים תקריבו ג״כ אינו זו ממשמעות זה כל שהוא, וממש היינו הך, ואמשול לך משל בלשוננו הלע״ז, כשאשה ילדה ג׳ בנים בפעם אחת יוכל להאמר דר״יי קינדע״ר וגם יוכל להאמר פ׳ דרילינ״ג, וזה שם דבר, שקבוצת ג׳ בנים דרילינ״ג שמו, ועיין עוד בפ׳ בא ושם הרחבנו ביותר: ט) אין זה אומר שרבינו סבירא ליה שפי׳ תיבת עבודה היא דבר האבוד או חסרון כיס, לא כן הוא, אלא משום דקשה לו יתור תיבת עבודה, שהלא מלאכה ועבודה היינו הך, ובשבת ויוה״כ לא אמר הכתוב תיבת עבודה, לזה אמר שבשלמא שבת ויוה״כ פשוט הוא שדי לומר כל מלאכה וכללו בו הכל, שמהיכי תיתי יקיק אדעתין איזה איזו מלאכה מן הכלל, אבל יו״ט שהכתוב המיר בפירוש מלאכת אוכל נפש, הרי גילה שכל מלאכה לאו דוקא, לזה היינו אומרים שמדחסקה המורה על נפש האדם להתיר לו

תַּעֲשׂוּ׃ פ ט וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵּאמֹר׃ י דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם כִּי־תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי
נֹתֵן לָכֶם וּקְצַרְתֶּם אֶת־קְצִירָהּ
וַהֲבֵאתֶם אֶת־עֹמֶר רֵאשִׁית קְצִירְכֶם
אֶל־הַכֹּהֵן׃ יא וְהֵנִיף אֶת־הָעֹמֶר לִפְנֵי
יְהוָה לְרֹצֹנְכֶם מִמָּחֳרַת הַשַّבָּת יְנִיפֶנּוּ

לָא תַעֲבְדוּן׃ ט וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה
לְמֵימָר׃ י מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְתֵימַר לְהוֹן אֲרֵי תֵעֲלוּן לְאַרְעָא
דִּי אֲנָא יָהֵב לְכוֹן וְתַחְצְדוּן יָת
חֲצָדָהּ וְתֵיתוּן יָת עוֹמְרָא רֵישׁ
חֲצָדְכוֹן לְוָת כַּהֲנָא׃ יא וְיִדֵּים יָת
עוֹמְרָא קֳדָם יְיָ לְרַעֲוָא לְכוֹן
מִבָּתַר יוֹמָא טָבָא יְרִימִנֵּהּ

לקט בהיר

מה שצריך לאכול כמו כן מותר מלאכות עשוכות אחרות אשר האדם מתענג בעשייתן ומלטער בהעדרם (וזו הוא כוונת רז"ל בת"כ) ורבינו מביא למשל דבר שיש הסרון כיס בביטולן, אבל גם אמר רבינו בלשונו חיבת „ולוך", כלומר צורך האדם ולאו דוקא צורך אוכל נפש, וזה נכלל כל מלאכה שהמיבו חז"ל במולו של מועד כגון צורך יו"ט, זה אמר הכתוב שאפילו הוא מלאכת עבודה שפירושו המוטלת עליך על רצונך ועל דעתך לעשותו, וכל עוד שלא תעשנו הוא עבודה ומשא עליך אעפ"כ לא הסרתי רק אוכל נפש, ולפי"ז לא קשה עוד קושיית הרמב"ן ז"ל על רש"י ממה שאמרו

רש"י

וכו': (י) **ראשית קצירכם.** שהרא רחשונה לקליר (ת"כ - מנחות ע"ז): **עמר.** עשירית האיפה, כך היתה שמה"א, כמו (שמות ע"ז ר"ח) וימודו בעומר: (יא) **והניף.** כל תנופה מולך ומביא מעלה ומוריד, מולך ומביא לעצור רוחות רעות, מעלה ומוריד לעצור עליונים רעים (מנחות ס"ג.): **לרצונכם.** אם תקריבו כמשפט זה* יהיה לרצון לכם: **ממחרת השבת.** ממחרת יום טוב (ת"כ) הראשון של פסח, שאם אתה אומר שבת בראשית לא אתה

שיטתי נוסחאות * חוזה.

מז"ל שאין רמז בתורה איזה מלאכה אסורה ואיזו מותרת בתה"מ אלא הכתוב מסרו לחכמים, ודאי שרבינו ראה דברי חז"ל אלו, ופי' דבריהם ז"ל, שהתורה אמרה מלאכה לצורך (מלאכת עבודה) מותר שלא לצורך אסור, ומה נקרא לצורך דבר זה מסור לחכמים, ורבינו לא אמר שחיבת עבודה פירושו הסרון כיס וכדומה, אלא מאחר שידע רבינו שרז"ל אמרו שדבר האבוד ושיש בו הסרון כיס נכנס בכלל מלאכת עבודה המותר בתוה"מ הביא זאת למשל (לבושן): י) שאסור לכל מי שהוא נקטור תבואתו מה' מיני דגן שראוי להביא ממנו את העומר קודם שקצרו לצורך העומר, ואין פירושו שאמר שקצרה את התבואה תביא הראשית ממנו, שלפעמים קוצרים אחר י"ו בניסן ולהבאת העומר זמן קבוע (ג"א), ועוד שהיל"ל ראשית קצירך, ראשית קצירכם של כלל משמע (רא"ם): יא) פי' כלי מדה המחזיק עשירית האיפה עומר שמו, ונקראת מנחה זו מנחת עומר על שמה: יב) פי' הגם שלא נאמר כאן הרמה רק לגזן תנופה, כבר ידענו מהזה ושוק של מלואים שבין לגזן תנופה ובין לגזן תרומה פירושו שצה קצוות, אלא שהכתוב יחד שם תנופה לחזה ותרומה לשוק (רא"ם): יג) פי' שיהיו לברכה ולא לקללה, שהרוחות באים מד' קצוות והטל מלמעלה למטה, ולוקח רוחות וטללים שאינם חלויים במעשה בני אדם מהני בהו עבודת התנופה להפכם מרעה לטובה, אבל גשמים חלויים במעשה בני אדם (מ"ל): יד) הגם שדרשו בת"כ חיבה זו שאין טופין את הליבור, אבל פשוטו שהזהרו לעשות כל מעשיו כהלכתו כדי שיהיה לכם לרצון לפני, או אפשר שקאי רק על והניף פי' והניף אותו כדי שהוא שמניף יהיה לרצון (בא"י): טו) יום השביעי נקרא שבת בראשית (וכל יו"ט נקרא שבת שבת על שם השביתה שבו) לפי שתורתינו הק' אמר לנו טעמו שבו שבת המאיל נ"ה ממעשה בראשית, ובת"כ וכן בגמ' יש כמה טעמים והוכחות שהמדובר מיום ט"ו בניסן שהוא שבת האסור במלאכה, ורבינו הביא דוקא טעם והוכחה זו, לפי שהלדוקים התנגדו עם חז"ל בפירושו של ממחרת השבת ואמרו שהכוונה על שבת בראשית שבתוך הפסח, וקבלת זו שמביא רבינו היא הגדולה והמזקה שבכולן להוכיח מפשטות הכתוב בלי שום דרוש נגד דעתם העיקש והפסול, שהרי אין הכתוב אומר ממחרת השבת שביו"ט פסח, ויש לנו נ"ב שבתות בשנה, וכן הוא דעת הרמב"ן ז"ל במה שמיבא וגידל הוכחה זו שמביא רבינו (רא"ם), והטעם שהכתוב קרא יו"ט זה בשם שבת, אפשר לומר שלא היו"ט והמקרא קודש גורם להתחיל

כַּהֲנָא׃ יב וְתַעְבְּדוּן בְּיוֹמָא
דַּאֲרֵמוּתְכוֹן יָת עוֹמְרָא אִמַּר
שְׁלִים בַּר שַׁתֵּה דְּעַלְתָּא קֳדָם
יְיָ׃ יג וּמִנְחָתֵהּ תְּרֵין עֶשְׂרוֹנִין
סְלֶתָא דְּפִילָא בְּמִשַׁח קֻרְבָּנָא
קֳדָם יְיָ לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא
וְנִסְכֵּהּ חַמְרָא רְבִעוּת הִינָא׃
יד וּלְחֵם וְקָלִי וּפְרוּכָן לָא תֵכְלוּן
עַד כְּרַן יוֹמָא הָדֵין עַד אֵיתוֹאֵיכוֹן
יָת קֻרְבָּן אֱלָהֲכוֹן קְיָם עָלָם
לְדָרֵיכוֹן בְּכֹל מוֹתְבָנְיֵכוֹן׃

הַכֹּהֵן׃ יב וַעֲשִׂיתֶם בְּיוֹם הֲנִיפְכֶם אֶת־
הָעֹמֶר כֶּבֶשׂ תָּמִים בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה
לַיהוָה׃ יג וּמִנְחָתוֹ שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת
בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן אִשֶּׁה לַיהוָה רֵיחַ נִיחֹחַ
כתוב וְנִסְכּוֹ יַיִן רְבִיעִת הַהִין׃ כתוב
יד וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ עַד־
עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה עַד הֲבִיאֲכֶם אֶת־
קָרְבַּן אֱלֹהֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם

רש"י

יודע איחרו (מנחות ס"ו.): (יב) **ועשיתם** וגו' **כבש.** חובה לעומר הוא בא"ש): (יג) **ומנחתו.** מנחת נסכיו": **שני עשרנים.** כפולה היתה (ת"כ - מנחות פ"ע.): **ונסכו יין רביעית ההין.** אף ע"פ שמנחתו כפולה אין נסכיו" כפולים (שם - שם): (יד) **וקלי.** קמח עשוי מכרמל רך" שמייבשין אותו בתנור: **וכרמל.** הן קליות שקורין גרנייל"ש:

לקט בהיר

למנות אחריו אלא השביתה וכמו השבת בראשית שבמה שבועות בו גמר משבון השבוע ולמחרת מתחילין למנות מחדש יום א' יום ב' וכו' (ג"א), ובפרט ע"פ סוד יש טעם בדבר שבאותו יום שבתו אבותינו מטומאת מצרים והתחילו למנות ז' שבועות נקיים להיותם מוכשרים וטהורים לקבלת התורה, ואותה השביתה והטהרה והספירה נתעורר לנו בכל שנה ושנה, וזה ודאי טעם נכון לקרותה ממחרת השבת (אוה"ח), וכל זה שייך בממחרת השבת האמיתית שבפסוק ט"ו

שאם המדובר מן הספירה, אבל כאן שהמדובר מן הנפת העומר קרא אותו ממחרת השבת דרך לגב (בד"א): טז) דכתיב ביום הניפכם את העומר (במ"ח), ואינו מן המוספין, ואינו בא בכל ז' ימי הפסח, ואין הכ' מנה אותו כפ' פנחס בתוך המוספין (רא"ם), וזאת היא כוונת רבינו במאמר זה, אבל אין כוונתו שאם אין עומר אין כבש, ואין זו סתירה לדברי חז"ל בת"כ שאמרו אם אין עומר הבא כבש ואם אין כבש הבא עומר, כלומר אין מעכבין זה את זה, שאם יש לך עומר וגם כבש בא ביחד זה מפני זה (ב"ב): יז) פי' אין זו מנחה בפני עצמו מן המנחות המצוות בפ' ויקרא, אלא מנחת נסכים של קרבן עולה היא, כמו כל קרבן עולה שצריך להביא עמו מנחה (ומנחה זו מנחת נסכים שמו), לפי שהיה סברא לומר כן מפני ב' טעמים, אחד כי למה להכתוב לומר שבאה מנחה עם הכבש, פשוט הוא שכל קרבן עולה באה עמו מנחה, ועוד שהלא מנחת נסכים של כבש הוא רק עשרון אחד וכאן לזה הכתוב שני עשרונים, א"כ היינו אומרים שמנחת נסכים של הכבש אין הכתוב מזכירו אלא, וזה שאמר כאן הוא חוץ ממנו וצריך להביא כבש לעולה עם כל השייכים עמו וגם קרבן מנחה, אבל אין לומר כן, שהכתוב אומר „ומנחתו" בוא"ו פי' מנחה שלו של הכבש, ולא אמר ומנחה, ודבר זה בעצמו מודיע הכתוב שמנחת נסכים זו כפולה היא, ומאחר שמנחת נסכים שלו יצאה מן הכלל לא היות כפולה צריך הכתוב להודיע שהיין הבא עם הכבש אינו כפול ואינו יותר משאר כבש לעולה אלא רביעית ההין יין (ג"א), ואפשר לתת טעם על זה, שהעומר בא בשביל התבואה כדאיתא בר"ה ט"ז. מפני מה אמרה תורה הביאו עומר בפסח וכו' כדי שתתברך לכם תבואה שבשדות, לזה רמוי להרבות בשלא (במ"ח): יח) במכוון אמר רבינו „נסכיו" לשון רבים ולא אמר נסכו כפול בלשון יחיד כמו שאמר הכתוב ונסכו יין וגו', וגם רבינו בעצמו התחיל בלשון יחיד ואמר אע"פ שמנחתו וגו' וסיים בלשון רבים, כוונתו לכלול את השמן הבא עם המנחה ובכלל בתוך הסלת גם כן אינו כפול הגם שהסלת כפול, אין בוללין בתוכו מלי ההין שמן או שליש ההין אלא נשאר רביעית ההין, לזה אמר נסכיו בין היין ובין השמן וכדאיתא בגמ' (נח"י): יט) כבר נתבאר בפ' ויקרא (ג' י"ד) שכרמל היא שבולת חטים או שעורים מיד אחר שנקצר שעדיין רך הוא והכר אלא (קש שהזרע בתוכו) מן החטה שבתוכו, ואינו נטחן מפני רכותו, ומן הפחם משהין את התבואה בשדה כל הקיץ עד חדש תשרי ונתייבש ונתקשה, ובעודו

לַעֲשֹׂת אוֹתָם (שמות לה א), עַל הַמִּשְׁכָּן וְכֵלָיו אֲשֶׁר יַזְכִּיר בַּפָּרָשָׁה הַשְּׁנִיָּה, וְהִפְסִיק בְּשַׁבָּת: שֵׁשֶׁת יָמִים תֵּעָשֶׂה מְלָאכָה וְגו' (פסוקים ב-ג), וְחָזַר וְאָמַר (שם פסוקים ד-ה): זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' קְרוּ מֵאִתְּכֶם תְּרוּמָה, וְהִיא הַמִּצְוָה הָרִאשׁוֹנָה, כִּי בַּעֲבוּר שֶׁהִפְסִיק בָּהּ חָצְרֵךְ לַחְזֹר וּלְהַתְחִיל בָּרִאשׁוֹנָה.

וּרְאִיָּה לַפֵּרוּשׁ הַזֶּה, שֶׁלֹּא הִזְכִּיר בְּשַׁבָּת "וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַה'" כַּאֲשֶׁר יַזְכִּיר בְּכָל מוֹעֵד וּמוֹעֵד. וְאָמַר בְּסוֹף הַפָּרָשָׁה (פסוקים לדלח): אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה' וְגו' מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ לְהַקְרִיב אִשֶּׁה לַה' וְגו' מִלְּבַד שַׁבְּתוֹת ה', שֶׁאֵין הַשַּׁבָּתוֹת בִּכְלַל מוֹעֲדֵי ה'. וּרְאִיָּה עוֹד, כִּי לֹא אָמַר בַּפָּרָשָׁה הַשְּׁנִיָּה (פסוק ו) "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר" כַּאֲשֶׁר אָמַר בְּכָל מוֹעֵד וּמוֹעֵד, כִּי הַדִּבּוּר הָרִאשׁוֹן הוּא הָיָה מִצְוַת הַמּוֹעֲדִים, אֶלָּא שֶׁהִזְכִּיר לָהֶם הַשַּׁבָּת לִשְׁלֹל מִמֶּנּוּ דִּין הַמּוֹעֲדִים, לֹא לְבָאֵר מִצְוֹתָיו וְתוֹרוֹתָיו, וְלָכֵן לֹא אָמַר בּוֹ "וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַה'" כַּאֲשֶׁר אָמַר בַּמּוֹעֲדִים, וְהִזְכִּירָהּ בַּסּוֹף (בפסוק לח) עִם הַנְּדָרִים וְהַנְּדָבוֹת שֶׁלֹּא נִזְכְּרוּ כָּאן, כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי. וְזֶהוּ מְדֻרָשׁ חֲכָמִים שֶׁאָמְרוּ (תורת כהנים כאן): מָה עִנְיַן שַׁבָּת אֵצֶל הַמּוֹעֲדוֹת וכו', כִּי אֵין הַשַּׁבָּת בִּכְלַל מוֹעֲדֵי ה' בְּלָל, רַק סָמְכוֹ הַכָּתוּב לָהֶם.

וְטַעַם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ, שֶׁיִּהְיוּ בַּיּוֹם הַזֶּה בֻּלָּם קְרוּאִים וְנֶאֱסָפִים לְקֹדֶשׁ אוֹתוֹ, כִּי מִצְוָה הִיא עַל יִשְׂרָאֵל לְהִקָּבֵץ בְּבֵית הָאֱלֹהִים בְּיוֹם מוֹעֵד לְקַדֵּשׁ הַיּוֹם בְּפַרְהֶסְיָא בִּתְפִלָּה וְהַלֵּל לָאֵל בְּכִסּוּת נְקִיָּה, וְלַעֲשׂוֹת אוֹתוֹ יוֹם מִשְׁתֶּה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בַּמְּגִלָּה (נחמיה ח י): לְכוּ אִכְלוּ מַשְׁמַנִּים

טוב ירושלם

המשכן וכליו הנזכר בפרשה שאחריו, והפסיק ביניהם בענין השבת ואומר: ששת ימים תעשה מלאכה וגו' (פסוקים ב-ג), ואחר כך אומר שנית: זה הדבר אשר צוה ה' לאמר קחו מאתכם תרומה לה' וגו' (פסוק ה), והוא הצווי הקודם, אלא שמכיון שהפסיק בענין השבת הוצרך לחזור ולהתחיל במה שאמר כבר.

ודאיה לפירוש זה*, שהפסוק אינו מזכיר בשבת "והקרבתם אשה לה'" כמו שאומר אצל כל מועד ומועד. ועוד דאיה, שהפסוק אומר בסוף הפרשה: אלה מועדי ה' וגו' מקראי קדש להקריב אשה לה' וגו', מלבד שבתות ה' וגו' ומלבד כל נדריכם ומלבד כל נדבותיכם (פסוקים לז-לח), הרי שהשבתות אינן בכלל מועדי ה'.

ועוד ראיה, שהפסוק אינו אומר בפרשה הבאה* "וידבר ה' אל משה לאמר" כמו שאומר אצל כל מועד ומועד, והטעם, מפני שהדבור הראשון הוא צווי המועדים, אלא שהזכיר לישראל את השבת לומר שדין המועדים* אינו נוהג בה, אבל לא כדי לבאר את מצותיה ותורותיה, ולכן אין הוא אומר אצלה "והקרבתם אשה לה'" כמו שאומר אצל המועדים, ולכן הוא מזכיר אותה בסוף ענין המועדים (בפסוק לח) עם הנדרים והנדבות שאינם נזכרים כאן, כמו שפירשתי*.

וזה מתאים עם מה שאמרו רז"ל (בת"כ כאן): מה ענין שבת אצל המועדים וכו', כי אין השבת בכלל מועדי ה', אלא הפסוק מזכירה סמוך להם.

והפירוש של "מקראי קדש" הוא, שביום זה יהיו כולם קרואים ונאספים כדי לקדש אותו, כלומר, הפסוק מצוה לישראל להקבץ בבית האלהים ביום מועד כדי לקדש את היום ברבים ע"י תפלה והלל לה' בכסות נקיה*, ולעשות אותו יום משתה, כמו שנאמר בנחמיה (ח י): לכו אכלו משמנים ושתו ממחקים

פני ירושלם

לפירוש זה, ש"מועדי ה' אשר תקראו" אינו מוסב על השבת האמור אחריו.

בפרשה הבאה, כלומר, לפני "אלה מועדי ה'".

שדין המועדים שמלאכת אוכל נפש מותרת.

כמו שפירשתי, שהשבת נזכרת בין המועדים רק כדי ללמד שאם מועד חל בשבת אין דין המועדים נוהג בו.

בכסות נקיה. כך הגירסא בספרי הרמב"ן שלפנינו. ולפי זה לכאורה הכונה שההלל וההודאה בבית ה' יהיו בכסות נקיה, כמו שדייק בס' קרן פני משה. אבל בפי' הטור ובמרשב זקנים מכעה"ת גורסים בדברי

וּשְׁלוּחוֹ מַמְתַּקִּים וְשִׁלְחוּ מָנוֹת לְאֵין נָכוֹן לוֹ כִּי קָדוֹשׁ הַיּוֹם לַאֲדֹנֵינוּ וְאַל תֵּעָצְבוּ כִּי חֶדְוַת ה' הִיא מָעוֹזְכֶם. וְהִנֵּה "מִקְרָא קֹדֶשׁ" מִלְּשׁוֹן: קְרוּאֵי הָעֵדָה (במדבר א טו), אַחֲרֵי כֵן יֹאכְלוּ הַקְּרֻאִים (שמואל-א ט יג), וְכֵן: עַל כָּל מְכוֹן הַר צִיּוֹן וְעַל מִקְרָאָהּ (ישעיה ד ה), הַמְּקוֹמוֹת שֶׁנִּקְרָאִים שָׁם, שֶׁיִּתְקַבְּצוּ בָּהֶם קְרוּאֵי הָעֵדָה. וְאוּנְקְלוֹס עֲשָׂאוּ מִלְּשׁוֹן: אֲשֶׁר יִקְרָא אֶתְכֶם בְּאַחֲרִית הַיָּמִים (בראשית מט א), לְשׁוֹן מְאוֹרָע, בְּכָל יוֹם שֶׁיְּאָרְעוּ תַּעֲשׂוּ אוֹתָם קֹדֶשׁ.

וְרַבּוֹתֵינוּ ז"ל אָמְרוּ (ספרי במדבר כח יח): אַרְעָם בְּמַאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה וּבְכִסּוּת נְקִיָּה, כְּלוֹמַר שֶׁלֹּא יְהֵא חֵקֶם אֶצְלְךָ בְּחֹק שְׁאָר הַיָּמִים, אֲבָל תַּעֲשֶׂה לָהֶם מִקְרָא שֶׁל קֹדֶשׁ, לְשַׁנּוֹתָם בְּמַאֲכָל וּבְמַלְבּוּשׁ מֻחָל לְקֹדֶשׁ. וְגַם זֶה דַּעַת אוּנְקְלוֹס.

(ז) כָּל מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה. אֲפִלּוּ הַמְּלָאכוֹת הַחֲשׁוּבוֹת לָכֶם עֲבוֹדָה וְצֹרֶךְ, שֶׁיֵּשׁ חֶסְרוֹן כִּיס בְּבִטֻּלָה שֶׁלָּהֶן, כְּגוֹן דָּבָר הָאֲבֵד. כָּךְ הֵבַנְתִּי מִתּוֹרַת כֹּהֲנִים (לְהִלָּן כג לו) דִּקְדַּקְתִּנִי: יָכוֹל אַף חֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד יְהֵא אָסוּר בִּמְלֶאכֶת עֲבוֹדָה וְכוּ'. לְשׁוֹן רַשִּׁ"י. וְאֵינוֹ נָכוֹן כְּלָל, כִּי מַה טַּעַם שֶׁיֹּאמַר הַכָּתוּב לֹא תַעֲשֶׂה מְלָאכָה דְּבַר הָאֲבֵד, וְיָבֹאוּ שְׁאָר הַמְּלָאכוֹת מִקַּל וָחֹמֶר.

טוב ירושלם

ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדונינו ואל תעצבו כי חדות ה' היא מעוזכם.

ולפי זה "מקרא קדש" הוא מלשון: קרואי העדה (במדבר א טו), אחרי כן יאכלו הקרואים (שמואל-א ט יג), וכן: על מכון הר ציון ועל מקראיה (ישעיה ד ה) פירושו: ועל המקומות שאנשיה נקראים שם, כלומר על המקומות שקרואי העדה נאספים שם.

ואונקלוס שתרגם מקראי קדש "מערעי קדיש", דעתו ש"מקראי" הוא מלשון: אשר יקרא אתכם כאחרית הימים (בראשית מט א), כלומר לשון מאורע, והפסוק אומר שבכל יום שיארעו תעשו אותו קדש.

ורבותינו אמרו (בספרי במדבר כח יח): מקרא קדש יהיה לכם, ארעו במאכל ובמשתה ובכסות נקיה. עכ"ל. כלומר, אל תנהג בהם מנהג ימי חול, אלא נהג בהם מנהג ימי קדש, לשנותם במאכל ולבוש מחול לקדש. וגם לזה מתכון אונקלוס.

לדעת רש"י "מלאכת עבודה" היא מלאכת דבר האבד, והפסוק בא לאסור ביום טוב אפילו מלאכת דבר האבד. לדעת רבינו "מלאכת עבודה" היא כל מלאכה שאינה לצורך אוכל נפש, והפסוק בא להתיר מלאכת אוכל נפש ביום טוב. רבינו מפרש את הברייתות הנראות לכאורה כפירוש רש"י.

(ז) כל מלאכת עבודה*. כתב רש"י: אפילו המלאכות החשובות לכם עבודה וצורך, שיש חסרון כיס בבטלה שלהן, כגון דבר האבד. כך הבנתי מתורת כהנים (להלן כג לו) דקתני: יכול אף חולו של מועד יהא אסור במלאכת עבודה, תלמוד לומר עצרת היא, היא אסורה במלאכת עבודה ואין חולו של מועד אסור במלאכת עבודה. עכ"ל.

ואין זה נכון כלל*, כי מאיזה טעם יאמר הפסוק "אל תעשה מלאכת דבר האבר וקל וחומר לא את שאר המלאכות"*.

פני ירושלם

רבינו "ובכסות נקיה", וכך הוא בת"כ (להלן פסוק לה) ובספרי (פ' פנחס כח יח), מביאו רבינו בסמוך. ולפי זה יש לקדשו בכסות נקיה ככל מקוס.

(ז) כל מלאכת עבודה. השאלה היא, מה היא "מלאכת עבודה", כלומר איזה מלאכה אוסר הפסוק.

ואין זה נכון כלל ש"מלאכת עבודה" היא מלאכת דבר האכר.

את שאר המלאכות. כלומר, איך היה עולה על הדעת שמלאכת דבר האבר מותרת, עד שהוצרך הפסוק לומר שגם היא אסורה. (קרבן אהרן)

וְאִם כֵּן רָאוּי שֶׁיֹּאמַר אַף בְּשַׁבָּת כֵּן. וְעוֹד, שֶׁאִם כֵּן חֲרֵי חֵלוֹ שֶׁל מוֹעֵד דָּמוּ בַּתּוֹרָה שֶׁמֻּתָּר בְּדָבָר הָאָבֵד, וְהֵם אָמְרוּ (חֲגִיגָה יח.): לֹא מִכָּרָה הַכָּתוּב אֶלָּא לַחֲכָמִים, שֶׁאֵין בַּתּוֹרָה רָמָז אֵיזוֹ מְלָאכָה מֻתֶּרֶת וְאֵיזוֹ מְלָאכָה אֲסוּרָה. וּלְשׁוֹן "עֲבוֹדָה" כּוֹלֵל הוּא כָּל הַמְּלָאכוֹת וְהַשִּׁמּוּשִׁים, עֹבֵד אַדְמָתוֹ יִשְׂבַּע לָחֶם (מִשְׁלֵי יב יא), וַעֲבַרְתָּ שֵׁשׁ שָׁנִים (דְּבָרִים טו יח), וְעָבַדְתָּ אֶת אֹיְבֶיךָ (שָׁם כח מח), וְאֵינוֹ מִשְׁמַשׁ בְּשׁוּם מָקוֹם בְּדָבָר הָאָבֵד בִּלְבַד, שֶׁאִם לֹא תֵּעָשֶׂה הַיּוֹם לֹא תֵּעָשֶׂה לְמָחָר.

אֲבָל פֵּרוּשׁ מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה, כָּל מְלָאכָה שֶׁאֵינָהּ לְצֹרֶךְ אֹכֶל נֶפֶשׁ, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל מְלַאכְתֶּךָ (שְׁמוֹת כ ט), וּבְכָל עֲבוֹדָה בַּשָּׂדֶה (שָׁם א יד), וְנַעֲבָרְתָּם וְנִזְרַעְתָּם (יְחֶזְקֵאל לו ט), וְקַיִן הָיָה עֹבֵד אֲדָמָה (בְּרֵאשִׁית ד ב), וּמְלָאכָה שֶׁהִיא בְּאֹכֶל נֶפֶשׁ הִיא

טוב ירושלם

ועוד, שלפי זה היה מהראוי שהפסוק יאמר כך גם אצל שבת*.

ועוד, שלפי זה* רמז בתורה שמלאכת דבר האבד מותרת בחול המועד, והלא רז"ל אמרו (חגיגה יח.): לא מסרה הכתוב אלא לחכמים הרי שאין בתורה רמז איזו מלאכה מותרת ואיזו אסורה*.

ועוד, הלא לשון "עבודה" כולל את כל המלאכות והשימושים*, כמו שנאמר: עובד אדמתו ישבע לחם (משלי יב יא), ועבדך שש שנים (דברים טו יח), ועבדת את אויביך* (שם כח מח), ואין משמעו באף מקום רק מלאכת דבר האבד, כלומר רק מלאכה שאם לא תֵּעָשֶׂה היום לא תוכל להעשות מחר*.

אלא הפירוש של "מלאכת עבודה" הוא, כל מלאכה שאינה לצורך אוכל נפש, כמו שנאמר: ששת ימים תעבור ועשית כל מלאכתך (שמות כ ט), ובכל עבודה בשדה (שם א יד), ונעבדתם וזרעתם (יחזקאל לו ט), וקין היה עובד אדמה* (בראשית ד ב), אבל מלאכה שהיא לצורך אוכל נפש היא מלאכת הנאה לא מלאכת עבודה.

וזה* מבואר בתורה, שהרי אצל חג המצות שהפסוק אמר תחילה: כל מלאכה לא יעשה בהם (שמות

פני ירושלם

גם אצל שבת, כלומר, ואם מאיזה טעם היה עולה על הדעת שמלאכת דבר האבר מותרת, א"כ היה לפסוק לומר גם אצל שבת "מלאכת עבודה" כדי לאסור גם מלאכת דבר האבר. (שם).

והרא"ם (בפ' פנחס כח יח) וכן הגור אריה והלבוש (כאן) והקרבן אהרן תרצו שרק אצל יום טוב שהותרה בו מלאכת אוכל נפש היה עולה על הדעת שגם מלאכת דבר האבד מותרת, ולכן חוצרך הפסוק להוריע שמלאכת דבר יחאבד אסורה, אבל אצל שבת שלא הותרה מלאכת אוכל נפש לא היה עולה על הדעת שמלאכת דבר האבד מותרת, ולכן לא היה הפסוק צריך להודיע שהיא אסורה.

שלפי זה, שכונת הת"כ ש"היא" האמור אצל עצרת בא ללמד שחול המועד מותר במלאכת דבר האבד, דמו בתורה במלה "היא".

ואיזו אסורה. הרא"ם (בפ' פנחס כח יח) וכן הגור אריה (כאן) תירצו שבריתות חלוקות הן, הבריתא דחגיגה (יח.) סוברת שהיתר מלאכת דבר האבד בחול המועד אינו רמוז בתורה, והת"כ שמביא רש"י סובר שהוא כן רמוז בתורה.

את כל המלאכות והשימושים, פרט למלאכת אוכל נפש, כמו שכתב רבינו בפ' יתרו (כ ט).

אריבך. ודעת רש"י ש"עבודה" היא מלשון "עבר", ועבד הוא המוכרח לעבוד לזולתו, וא"כ גם עבודה היא המוכרחה להעשות. וזהו שכתב: אפילו מלאכות החשובות לכם עבודה וצורך, כלומר מלאכות שקיים הכרח וצורך לעשותן.

ומה שנאמר: עובר אדמתו, מפני שהאדם מוכרח לעבור את האדמה כעבר את ארוניו, כמו שכותב הרד"ק בס' השרשים (ש' עבד), וכן מה שנאמר: ועבדך שש שנים, ועבדת את אויבך, מפני שהם מוכרחים לעבוד לארון ולאויב.

מחר. ודעת רש"י שאין משמעה רק דבר האבד, שהרי לא כתב "דהיינו דבר האבר", אלא "כגון דבר האבר", וכונתו שעבודה היא מלאכה המוכרחה להעשות, כגון דבר האבר.

היה עובד אדמה. ומה שנאמר: ועבדך שש שנים (דברים טו יח) אעפ"י שעליו לעשות לדבו גם מלאכת אוכל נפש, מפני שרוב עבודותיו אינן לצורך אוכל נפש, ודרך הפסוק לדבר אודות הרוב, כמו שכתב רבינו בהשגותיו לס' המצות (כש' הראשון) ובפ' פקודי (לח כא).

וזה, שמלאכת עבודה היא רק מלאכה שאינה לצורך אוכל נפש.

מְלָאכָת הַנְּאָה לֹא מְלָאכֶת עֲבוֹדָה. וְזֶה מֻתְבָּאַר בַּתּוֹרָה, כִּי בְּחַג הַמַּצּוֹת שֶׁאָמַר תְּחִלָּה (שְׁמוֹת יב טז): כָּל מְלָאכָה לֹא יֵעָשֶׂה בָהֶם הַצְּרֵךְ לְפָרֵשׁ: אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל נָפֶשׁ הוּא לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם, וּבְשִׁאָר כָּל יָמִים טוֹבִים יְקַצֵּר וְיֹאמַר: כָּל מְלָאכֶת עֲבֹדָה לֹא תֵעָשׂוּ, לְאֱסֹר כָּל מְלָאכָה שֶׁאֵינֶנָּהּ אֹכֶל נָפֶשׁ, וּלְהוֹרִיעַ שֶׁאֹכֶל נָפֶשׁ מֻתָּר בָּהֶן. וְלֹא יֹאמַר חַכָּתוּב לְעוֹלָם בְּאָחֹר מִכָּל שְׁאָר יָמִים טוֹבִים "כָּל מְלָאכָה", וְלֹא יְפָרֵשׁ בָּהֶם הֶתֵּר אֹכֶל נָפֶשׁ, כִּי "מְלָאכֶת עֲבוֹדָה" יָלִמֵּד עַל זֶה. אֲבָל בְּפָרְשַׁת כָּל הַבְּכוֹר (דְּבָרִים טו ח) בְּחַג הַמַּצּוֹת אָמַר: וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצֶרֶת לַה' אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה מְלָאכָה. וְהַטַּעַם, מִפְּנֵי שֶׁכְּבָר הֻתַּר בּוֹ בְּפֵרוּשׁ אֹכֶל נָפֶשׁ, וְלֹא הַצְּרֵךְ לֵאמַר בּוֹ "כָּל מְלָאכֶת עֲבֹדָה", וְהִזְכִּיר "מְלָאכָה" סְתָם. וְלֹא אָמַר "כָּל מְלָאכָה" כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּשַׁבָּת (לְעֵיל פְּסוּק ג) וְיוֹם הַכִּפּוּרִים (לְהַלָּן פְּסוּק כח), כִּי הַכַּוָּנָה לֹא תֵּעָשֶׂה מְלָאכָה אֲשֶׁר הִזְהַרְתִּיךָ עָלֶיהָ.

וְכָתַב רַבִּי חֲנַנְאֵל: כָּל מְלָאכֶת עֲבוֹדָה, מַגִּיר שֶׁאֵינוֹ מֻתָּר אֶלָּא בְּמְלָאכֶת אֹכֶל נָפֶשׁ, כְּדִכְתִיב בָּעִנְיָן הַזֶּה בְּמָקוֹם אַחֵר: וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל מְלָאכָה לֹא יֵעָשֶׂה בָהֶם (שְׁמוֹת יב טז), וּמִפְּנֵי שֶׁמַּזְכִּיר שֵׁם "כָּל מְלָאכָה" הַצְּרֵךְ לְפָרֵשׁ: אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל נָפֶשׁ הוּא לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם. פֵּרוּשׁ "מְלָאכֶת עֲבֹדָה" מְלָאכָה הַמִּשְׁתַּמֶּרֶת לַעֲבוֹדַת קַיִן, כְּגוֹן זְרִיעָה וּקְצִירָה וַחֲפִירָה וַיְצִיאָה בָהֶם, אֲבָל אֹכֶל נָפֶשׁ אֵינָהּ מְלָאכֶת עֲבוֹדָה, זֶה לְשׁוֹנוֹ.

וְהַבְּרַיְתָא שֶׁבְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (לְהַלָּן בג לו) כָּךְ הִיא שְׁנוּיָה בְּנֻסְחָאוֹת הַמְּדַקְדְּקוֹת: כָּל מְלָאכָה לֹא תֵעָשׂוּ, הֲרֵי זֶה בָּא לְלַמֵּד עַל יְמֵי מוֹעֵד שֶׁהֵן אֲסוּרִין בִּמְלָאכָה. יָכוֹל יִהְוּ אֲסוּרִין בְּכָל

טוב ירושלם

יב טז) היה צריך לומר בפירוש: אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם, ואצל שאר כל הימים טובים הפסוק מקצר ואומר: כל מלאכת עבודה לא תעשו* לאסור כל מלאכה שאינה לצורך אוכל נפש, ולהודיע שמלאכת אוכל נפש מותרת בהם. ואין הפסוק אומר אף פעם אצל אחד מכל שאר הימים טובים "כל מלאכה", ואינו אומר אצלם מפורש שמלאכות אוכל נפש מותרות, מפני ש"מלאכת עבודה" מלמד זאת.

אכל בפרשת ראה (דברים טז ח) הפסוק כן אומר אצל חג המצות: וביום השביעי עצרת לה' אלהיך לא תעשה מלאכה. והטעם*, מפני שכבר התיר אצלו מלאכות אוכל נפש בפירוש*, ולכן לא היה צריך לומר אצלו כל מלאכת עבודה, אלא הזכיר "מלאכה" סתם. ולא אמר "כל מלאכה" במו שאמר אצל שבת (לעיל פסוק ג) ואצל יום הכפורים (להלן פסוק כח), כי הכונה לא תעשה מלאכה שאסרתי לך*.

וכך כתב רבינו חננאל: כל מלאכת עבודה, מלמד שהפסוק מתיר רק מלאכת אוכל נפש, כמו שכתוב בענין זה במקום אחר: וביום הראשון מקרא קודש יהיה לכם כל מלאכה לא יעשה בהם (שמות יב טז), ומכיון שמזכיר שם "כל מלאכה" הוצרך לומר מפורש: אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם. הפירוש של "מלאכת עבודה" הוא: מלאכה המשתמרת לעבודת קנין*, כגון זריעה וקצירה וחפירה וביוצא בהם, אבל מלאכת אוכל נפש אינה מלאכת עבודה. עכ"ד.

והברייתא שבתורת כהנים* (להלן בג לו) שנויה בנוסחאות המדייקות כך: כל מלאכת עבודה לא תעשו, הרי זה בא ללמד על ימי מועד שהם אסורים במלאכה. יכול יהיו אסורים בכל מלאכת עבודה,

פני ירושלם

לא תעשו, כאן, וכן להלן כג כא, כה, לה, לו.

והטעם, מדע אינו אומר גם שם "מלאכת עבודה".

בפירוש בפ' בא (יב טז) בנ"ל.

לך. וכך פירש הראב"ע בפ' בא (שם).

מלאכה המשתמרת לעבודת קנין, לא זכיתי להבין את כונת הדברים.

והברייתא שבת"כ שממנה למד רש"י שמלאכת עבודה היא מלאכת דבר האבר.

הלכה יא מתני׳ בש״מ אין משלחין ביום טוב . דורונות לרשני : אלא מנות . הוא דבר מוכן ושאינו עשוי להניחו לאחר בגון התיבות כמר ותנים : ובה״א משלחין ע״י מלאכה . ודוקא על ידי אדם אחר או בנים אבל לבנותם ע״י מלאכה כגון אדם אחר דאוושא מילתא לאחילה אלא מתירה ואין מיחסין כי״ב : וכ״ם אחיר בתבואה . מפני שיכול לבתשה במכתשת קטנה ויעשה מעשה קדירה . ואין הלכה כר״ש :

גמ׳ וקשיא על דב״ש . דלדבריהם ירך גדולה מותר לבלוה ואף על פי שאין יכול לאכול אלא היום ומדי קטן אסור לגמרו בתמיד : לק

אם עשה כן בשבת חייב על דעתיה דר׳ יוחנן שכן הבורר בדרכו במקום אחר חייב על דעתיה דחזקיה אפילו (ה) עיגולין כן גו עיגולין ואפי׳ רימונים כן גו רימונים אין כיני אפי׳ בני גיז מן גו בני גיז מאי כדק כל עמא מודיי להיא דא״ר אימי ר׳ אימי הוה ליה אורחין אפק קומיהון תורמוסין ופסיליה אמר לון יהבון דעתכון דאחון מיכיל קונרסיה בסופה תני אין בורדין ולא טוחנין ולא מרקדין הבורר ״והטוחן ״והמרקד בשבת נסקל ובי״ט סופג את הארבעים והתניגן בורר כדרכו בחיקו ובתמחוי א״ר הנינה ענתנייה דרבן גמליאל היא דר״ג אמר אף מדיח ושולה והא *תני של בית ר״ג היו שוחקין פיפ״ין בריחים שלהן ומותר לטהון ואסור לבור אמר ר׳ יוסי בי ר׳ בון לא הותרה טחינה בדרכה (ו) הניין שאין בורדין ולא טוחנין ולא מרקדין ר׳ אחא בשם רשב״ל ״כל מלאכה לא יעשה בהם עד ושמרתם את המצות ר׳ יוסי בעי בלום למדן לתבשיל אלא מיכן ר׳ יוסה רא אמר כן אלא ר׳ יוסי בשם רשב״ל ״אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם עד ושמרתם את המצות תני חזקיה ופליג אך הוא לבדו הרי אמו מיעוטין שלא יקצוד ולא יטחון ולא ירקד בי״ט ר׳ זעירה רב חייה בר אשי בשם רב ״המשמר חייב משום בורר אמר ר׳ זעירה לא מסתברא דילא משום מרקד ר׳ יונה ור׳ יוסה הדיחון אמרין בקדמיתא הוינן אמרין יאות אמר ר׳ זעירה טה המרקד קמח מלמטן וסילת מרמעלן אף המשמר יין מלמטן ושמרים מלמעלן ולא הוינן אמרין כלום לטה הותר מכלל שיטור הותר מכלל ברירה בורר כדרכו בחיקו ובתמחוי והותר מכלל שימרד *אבל ניתנין לתלוה ד ביום טוב ולא הותר מכלל הדקדק דאמר רבי חנינה בר יקה בשם רב יהודה ״אין *שונין את הקמח אבל מרקדין לאחורי הנפה אין תאמר משם מרקד הוא יהא אסור אמר רבי יוסי בי ר׳ בון די לא בר׳ יודה דתני משם ר׳ יודה אף ״בבשרי אוכל נפש התירו בעיא הדא מילתא מהו לשנות את הקמח לאחורי הנפה כרבון :

הלכה יא מתני׳ *בית שמאי אומר אין משלחין ביום טוב אלא מנות ובית הלל אומרין משלחין בהמה חיה ועוף חיין ושחוטין משלחין יינות ושמנים וסלתים *אבל לא תבואה ר״ש מתיר בתבואה :

גמ׳ וקשיא על דב״ש ירך גדולה מותר לשלחה גדי קטן אסור לשלחו א״ר יודן לא

וכית הלל בברירה : ומותר לבחוק ואסור לברור . בתמיה כיון דבחיק׳ דהיינו מחיצה שהיא מעשה קודם לברירה ב״ש דברירה ברירה : לא היתיר . ר״ג לבחוק אלא בדרכה דהמחיצה כרחים אלמה לר״ג לא הוי מחיצה ודרכה (הכב״ח) : כל מלאכה לא יעשה בהם . וסמיך ליה ושמרתם את המצות ללמד מעשה ואילך מותר הכל לא מחיצה והרקד׳ וכל שכן תלישה והקירה : ר״י פריך כלום למדו . היתר מלאכת יום טוב אלא מכאן דכתיב כל מלאכה לא יעשה בהם אך אכל יאכל לכל נפש וגו׳ עד ושמרתם הרי דהיתירא דמלאכת יום טוב כתיב בין כל מלאכה לא יעשה ובין ושמרתם : אך לאכל יאכל לכל נפש עד ושמרתם . וה״ק אותם מלאכות דמשמור ואילך דהיינו מלישה ואילך הם מותרות לאוכל נפש הכל מלאכו׳ דקודם שנקרא מצות אסורים : אך הוא לבדו . הרי אלו תלתא מישמורין למעט שלגם׳ קדירה ומחיצה ורקוד׳ ואיכא ביניהו ברירה : המשמר׳ לתלויה וסיגון : משום בורר . דהתי׳ נמי בורר היין מתוך המשמרי׳ : לא מסתברא . כן אלא משום מרקד חייב המשמר : בקדמיתא . בתחילה הייו אומרים דשפיר קאמר ר׳ זעירא דחייב משום מרקד : אף המשמר יין מלמטה ושמרי׳ מלמעלה . מה שאין כן בורר הפסול׳ מלמטה : ולא הייו אומרים כלום . דודאי אינו חייב אלא משום בורר : הותר מכלל ברירה . יום טוב הותר מכלל שבת במלאכת ברירה שמותר לברור ביום טוב וכן לענין שימור הקילו ביום טוב כדמפרש בסמוך מה שאין כן בהרקדה לא מלינו שהותרה הרקדה ביום טוב מעולם : אין שונין את הקמח . כגון ברקדו מלמעלה וכא לשנותו בנפה לנפותו אין שונין אבל מרקדין לאחורי הנפה דהוה ליה שינוי : אין תימר . ואם״ד דמשמר חייב משום מרקד וברכי זעירא יפה אסיר לבתר ביום טוב כי היכי דאסרו הרקדה : אמר ר״י בר׳ בון די לא בר״י . אין דברי ר״ח דמתיר להרקיד אחורי הנפה אמורין אלא לר״י דמתיר אפי׳ מבבירי אוכל נפש מיבעיא לן ובשבת הנירסה הלא בר״י ומם פירשתי : בעיי דא מילתא . לרבנן דפליגו אר״י מיבעיא לן אם מותר לשנות הקמח ע״י שינוי :

הלכה יא מתני׳ אין משלחין . דורון אינם לרעהו : אלא מנות . דבר מוכן שאינו עשוי להניחו לאחר כגון תמיכות בסר ודגי׳ : אבל לא מבואה . בתמיה רמיה להתירה לאכילה ביום בהיכים מחיצה דמנות מבמע אפי׳ ירך עלימה ולא הוה מירחה : גדי קטן אסור לשלחו . בתמיה והא״ה

גמ׳ ירך . מבהמה גדולה מותר לשלחה דמלי למפרך משוף קטן וכלום :

מנו בני גיז מאי כדק כל פתח מודיי לבא דאמר ר״ח ר״מ אר״ל אירחין אמרין הי אירחין תירמוסין וכו׳ דאתון מיכל קונרסיה בסופה פי׳ קונרסיה היא מן ה אירמוס ויקיה והיי כיון דמיומים מנו דמיומים לבריס מחוק בתוריס וקונרסיה מן זורחים היא כמו דמיומים מנו דמיומים ור״ל בוגיחו קונרסיה בסוף ובסיומו קונרסיה לידו ינתנה על הסוף ולבדר ההלה דתורמוס לאר אלמא דבמקום דאמר מיתר לבדר בחרוים מן לבאם ולענים מן בחרוים אלא אסור אלא דוחיה בב׳ מיינין אבל עין אחד אדי ה״ל בוון דבר׳ אחיי מיתר מיכל מן הבכבות׳ אבל כ״ב דמותר אוכל אחוך היכל אין אחד ודו״ק :

מניין בחוץ בורדין אלא טוחנין ולא מרקדין ר״ה בשם רשב״ל כל מלאכה

אם עבה כן בשבת . שבולל כל המין חייב : ה״ג על דעתיה דחזקי׳ שכן הבורר כדרכו בשבת חייב חטאת . וכ״ה בשבת וזה הנשאר בבורר כדרכו הוא וכדפרישית ה״ג ברייתא ב״ש בשבת ומ״ק לכך אסור אפילו ביום טוב אפילו בירר תורה אור לאורחין לבבור כל המין שכן בשבת חייב חטאת : שכן הבורר כדרכו במקום אחר . פי׳ הבורר אוכל מתוך הפסולת חייב לפיכך אם בירר כל המין חייב חטאת ה״ג לפי שבשבת בבורר אוכל מתוך הפסולת חייב חטאת אם בירר כל המין ב״ש אסור : ע״ד דחזקיה . דאוסר לבבור לפי׳ אוכל מתוך אוכל ה״ה אפי׳ עיגול של דבלה שהוא גדול אסור לבבור מתוך בתר עיגולין וכן רימונים אסור לבבור זה מתוך זה : אין כיני . ה״ל היא אפי׳ כני אדם מתוך כני אדם אסור לבבור לדעת חזקיה : מאי כדין. הלכתא מאי כחזקיה או כר״י : כל עמא . הכל מודים להא דר׳ אימי : דר׳ אימי הוה ליה אורחין. הוצרך לפניהם תורמסין עם הפסולת שלהם ולא בירר מקודם אמר להו הכו דעתיכם לבבור אוכל אלא מאכלו הקיסמים בסוף שהיו הקיסמים מעורבים עם התורמסים ס״מ דאסור לבבור אוכל מתוך הפסולת אפי׳ לבחוד ולהניח על השלחן אסור אלא לבבור לעצמו ולאכול עד מותר ומתמיה בפי׳ מדחזקיה: דר״ג היא . אלא דהיינו בברייתא כי״ט סיפ׳ אם בתרבעים אמתא כר״ג שאינו מתיר לבבור אלא להדיח ובוכר דלא איפלגו ב״ש ובית הלל בברירה : ומותר לבחוק ואסור לבבור . בתמיה כיון דבחיק׳ דהיינו מחיצה שהיא מעשה קודם לברירה ב״ש דברירה ברירה : לא היתיר . ר״ג לבחוק אלא בדרכה דהמחיצה כרחים אלמה לר״ג לא הוי מחיצה ודרכה (הכב״ח) : כל מלאכה לא יעשה בהם . וסמיך ליה ושמרתם את המצות ללמד מעשה ואילך מותר הכל לא מחיצה והרקד׳ וכל שכן תלישה והקירה : ר״י פריך כלום למדו . היתר מלאכת יום טוב אלא מכאן דכתיב כל מלאכה לא יעשה בהם אך אכל יאכל לכל נפש וגו׳ עד ושמרתם הרי דהיתירא דמלאכת יום טוב כתיב בין כל מלאכה לא יעשה ובין ושמרתם : אך לאכל יאכל לכל נפש עד ושמרתם . וה״ק אותם מלאכות דמשמור ואילך דהיינו מלישה ואילך הם מותרות לאוכל נפש הכל מלאכו׳ דקודם שנקרא מצות אסורים : אך הוא לבדו . הרי אלו תלתא מישמורין למעט שלגם׳ קדירה ומחיצה ורקוד׳ ואיכא ביניהו ברירה : המשמר׳ לתלויה וסיגון : משום בורר . דהתי׳ נמי בורר היין מתוך המשמרי׳ : לא מסתברא . כן אלא משום מרקד חייב המשמר : בקדמיתא . בתחילה הייו אומרים דשפיר קאמר ר׳ זעירא דחייב משום מרקד : אף המשמר יין מלמטה ושמרי׳ מלמעלה . מה שאין כן בורר הפסול׳ מלמטה : ולא הייו אומרים כלום . דודאי אינו חייב אלא משום בורר : הותר מכלל ברירה . יום טוב הותר מכלל שבת במלאכת ברירה שמותר לברור ביום טוב וכן לענין שימור הקילו ביום טוב כדמפרש בסמוך מה שאין כן בהרקדה לא מלינו שהותרה הרקדה ביום טוב מעולם : אין שונין את הקמח . כגון ברקדו מלמעלה וכא לשנותו בנפה לנפותו אין שונין אבל מרקדין לאחורי הנפה דהוה ליה שינוי : אין תימר . ואם״ד דמשמר חייב משום מרקד וברכי זעירא יפה אסיר לבתר ביום טוב כי היכי דאסרו הרקדה : אמר ר״י בר׳ בון די לא בר״י . אין דברי ר״ח דמתיר להרקיד אחורי הנפה אמורין אלא לר״י דמתיר אפי׳ מבבירי אוכל נפש מיבעיא לן ובשבת הנירסה הלא בר״י ומם פירשתי : בעיי דא מילתא . לרבנן דפליגו אר״י מיבעיא לן אם מותר לשנות הקמח ע״י שינוי :

הלכה יא מתני׳ אין משלחין . דורון אינם לרעהו : אלא מנות . דבר מוכן שאינו עשוי להניחו לאחר כגון תמיכות בסר ודגי׳ : אבל לא מבואה . בתמיה רמיה להתירה לאכילה ביום בהיכים מחיצה דמנות מבמע אפי׳ ירך עלימה ולא הוה מירחה : גדי קטן אסור לשלחו . בתמיה והא״ה

גמ׳ ירך . מבהמה גדולה מותר לשלחה דמלי למפרך משוף קטן וכלום :

מנו בני גיז מאי כדק כל פתח מודיי לבא דאמר ר״ח ר״מ אר״ל אירחין אמרין הי אירחין תירמוסין וכו׳ דאתון מיכל קונרסיה בסופה פי׳ קונרסיה היא מן ה אירמוס ויקיה והיי כיון דמיומים מנו דמיומים לבריס מחוק בתוריס וקונרסיה מן זורחים היא כמו דמיומים מנו דמיומים ור״ל בוגיחו קונרסיה בסוף ובסיומו קונרסיה לידו ינתנה על הסוף ולבדר ההלה דתורמוס לאר אלמא דבמקום דאמר מיתר לבדר בחרוים מן לבאם ולענים מן בחרוים אלא אסור אלא דוחיה בב׳ מיינין אבל עין אחד אדי ה״ל בוון דבר׳ אחיי מיתר מיכל מן הבכבות׳ אבל כ״ב דמותר אוכל אחוך היכל אין אחד ודו״ק :

מניין בחוץ בורדין אלא טוחנין ולא מרקדין ר״ה בשם רשב״ל כל מלאכה

לא יעשה בהם עד ושמרתם את המצות ר׳ יוסי בעי בלום למדו לתבשיל אלא מיכן לאכל יאכל לכל נפש וגו׳ יוסי בשם רשב״ל אך הבר יאכל לכל נפש וגו׳ ושמרתם את המצות . כן נ״י הר״ג ו״ל בר״ש אין בדין יש״ם בחוץ ג״מ בין ר״מ בשם רבב״ל לבין ר׳ יוסי בשם רשב״ל אך בלשמה הר״ה בשם רשב״ל קאמר כל מלאכה לא יעשה עד ושמרתם את המצות מן המצות מלאכה בהיא אלא מלאכה מותר לבבור כל מלאכה בהיא עד אלאכה אפילו מלאכות בל אכל נפש ע״ז מדרך ר״י דאדרבה ממקרא הוה הא ולפיכן היתר מלאכה אוכל נפש ובדרך דקאמרת עד ושמרתם את המצות ה״ב אחדבה מותר כל מלאכה בשם בקודם אלאכה אלא כך אמר רשב״ל בהיא לשמה אך אכל יאכל לכל נפש וגו׳ מן ושמרתם את המצות מן לבשם ואילך הותר הכתוב הוה ודו״ק :

רבינו חננאל עד:

בלבנה ר"ח הרב אדר בר אמין דאמר בר בכיתרות ברק ר"ש שדשה בכתבה הבתה ר"י בחלוקי ראשונה קאבר חזר חנא בר' בריה בס"ש ראש: ת"ר אמר שמחתיכנו אשר נשמיכנו אשר נשמיכנו אשר נשמ

ד כל מלאכה שחייבין עליה בשבת וכו'. המכוון אצלי בדברי רבינו כך הוא שכל מלאכה שמיכין עליה בשבת ואותה מלאכה היא שלא נתקן סמלם לא מפני תוספת בי"ט לוקה ולא מפני שהיא מלאכה והבערה שמפ"ש שאין לוקין עליה מכלל אחר מן המלאכות שבשבת אלא מפני שהיא מלאכה מכלל אחר מן המלאכות שבשבת ומפני שהיא מלאכה מכלל אחר מן המלאכות שבשבת אינו לוקה עליה ואפילו עשאן בשבת אינו חייב חטאת אבל אם עשה אותה מלאכה בי"ט לוקה ואפילו עשאן בי"ט

פרק א יד בני החיל שנתנו קמח לישראל וכו'. כתב הרב המגיד וז"ל מתניתין דלא אמרינן דבר אחר אלא דבר אחר אבל אם אמרינן ולגיא לא אסיר

נתיבות

נכנים ממנה״ אתה לאפוקי מוגמר דאינו דבר הבאה לכל נפש אלא למפוקים וכמש״כ להלן בשער שביעי פרק י׳ וז״ל אין טושין מוגמר ביו״ט שאין זה שוה לכל נפש אלא למפוקין והרי זה מוליד ריח שלא לצורך נפש ואסור עכ״ל יעו״ש. ואיליה הוא מהגמ׳ פ״ק דבחזרה (ז׳ ע״ב) דאמרינן התם אלא מעתה מותר לעשות מוגמר ביו״ט דמתוך שהותרה הנערה לצורך הותרה גמי שלא לצורך, אמר ליה עליך אמר קרא אך אשר יאכל לכל נפש, דבר הבאה לכל נפש ע״כ יעו״ש. וא״ת אמאי לא הזכיר כאן רבינו דאגבל מלאכה שיש בה צורך אוכל נפש או אם יאכל נפש הוא לבדו ולכל נפש ע״כ יעו״ש. וא״ת אמאי לא הזכיר כאן רבינו דאגבל מלאכה שיש בה צורך אוכל נפש ואם אמרו שהקוצר והתולש והדש והבורר והטוחן והמרקד ג) והצד והחולב והמגבן והסוחט את הפירות להוציא מהן

ובישול וכיוצא בהן, שנאמר (שמות י״ב) כל מלאכה לא יעשה בהם אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם.

7 ג) ולא כל מלאכת אוכל נפש התיר הכתוב שהרי אחר שהתיר מיעט שנאמר אך הוא

עינים לבית: ג) ביאור הגר״א לו״ח סימן תל״ה ס״ב.

נכנים ממנה״ אתה לאפוקי מוגמר דאינו דבר הבאה לכל נפש אלא למפוקים וכמש״כ להלן בשער שביעי פרק י׳ וז״ל אין טושין מוגמר ביו״ט שאין זה שוה לכל נפש אלא למפוקין והרי זה מוליד ריח שלא לצורך נפש ואסור עכ״ל יעו״ש. ואיליה הוא מהגמ׳ פ״ק דבחזרה (ז׳ ע״ב) דאמרינן התם אלא מעתה מותר לעשות מוגמר ביו״ט דמתוך שהותרה הנערה לצורך הותרה גמי שלא לצורך, אמר ליה עליך אמר קרא אך אשר יאכל לכל נפש, דבר הבאה לכל נפש ע״כ יעו״ש. וא״ת אמאי לא הזכיר כאן רבינו דאגבל מלאכה שיש בה צורך אוכל נפש הוא לבדו ולכל נפש ע״כ יעו״ש. ואם״ל דהכא לא הזכיר רבינו אלא אם יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם. מלשון רבינו משמע לפוס ריוטבא דאם״ש דהאי קרא מייירי מאכילה מ״מ ולפיכך מיהה תרתי מ) היתר מלאכה אוכל נפש ג) היתר מלאכה שכל נפש נכנים ממנה אם״ג אלא הוי מידי דאכילה ושתיה. וכ״כ לדבריו לקמן בשער שביעי פרק כ״ו וז״ל מתחם אדם חמין לרגליו ואפילו מים שאינן ראויין לשתייה שדבר זה צריך לכל נפש והרי הוא בכלל מה שאמר הכתוב אשר יאכל לכל נפש יעשה לכם עכ״ל יעו״ש. וכ״כ נמי במ״ב סימן תקי״א סק״א ובשער״ל שם אות ב׳ לדייק מדברי רבינו יעו״ש, וכ״כ רבינו להדיא בתשובה לפרק כירה (שבת ל״ט ע״ב) וז״ל דהא ודאי מדברו ב״ה לרגליו מסבר סברי דבאלת הגוף הרי הוא כאוכל נפש וכללו אשר יאכל לכל נפש הוא, ומהאי טעמא נמי הוא דברו מדורה להתחמם כנגדה שהיא שוה לכל נפש וכל הבאה השוה לכל נפש הרי הוא בכלל אשר יאכל לכל נפש כדאיתא נמי בפ״ק דביצה עכ״ל יעו״ש. אולם הר״ן בפ״ב דביצה פליג הרבינו וכתב שם אהא דברו ב״ה במתני׳ (כ״א ע״ב) להתם מים לרגליו וכן לעשות מדורה להתחמם כנגדה דטעמייהו בתרוויהו הוא משום דאיתא להו מתוך שהותרה הנערה לצורך הותרה גמי שלא לצורך. וכן ס״ל ג״כ התוס׳ במש״כ בשבת״ל תקי״א אות ב׳ יעו״ש. וכן ס״ל ג״כ הרוקח והלבוש הביאם בהליה רבה שם ס״ב יעו״ש.

ומדברי הרמב״ם משמע דתברינהו להבך מילו ופלגינהו דס״ל בהדא דרבינו ובאידך כר״ן, דיעויין בדברי שכתב פ״ל מהלכי יו״ט המ״ז וז״ל דאיליה וסיכה הרי הן בכלל אכילה ושתייה ועושין אותן ביו״ט שנאמר אך אשר יאכל לכל נפש שצריך הגוף לפיכך מחמין חמין ביו״ט ורוחץ בהן פניו ידיו ורגליו וכו׳ וכו׳ עכ״ל. משמע דקא דאיליה וסיכה הוי דומיא דאכילה כאוכל נפש ממש ותו לא, ומדורה לפי״ז לאו מהאי טעמא שריא אלא מטעם מתוך וכיוצא בהן, ויעויין שם בהלכה ד׳ דכתב וז״ל כל מלאכה שחייבין עליה בשבת אם עשה אותה ביו״ט שלא לצורך אכילה וקיבה חוץ מן ההלאה מרשות לרשות והבערה שמתוך שהותרה הוצאה ביו״ט לצורך אכילה הותרה אלא לצורך אכילה וכו׳ וכן מותר להבעיר אש״ש שאינו לצורך אכילה וכו׳ עכ״ל יעו״ש. ולכאו״ל קאי דבריו שם גם על מדורה דרק מעשה מתוך הוא דשריא, ואלא מעשה דהוי כאוכל נפש. ועיין שבת״ל סק״ב כ״ל, וי״ל. והכ״ת גם הוא חילק בזה אך מ״ל איפכא מהרמב״ם

חבית

דלענין מדורה ס״ל כרבינו ואילו לענין רחיצה אים ליה כר״ן וז״ל כבר כתבתי בסימן תק״א דאיכא לאימה מדורה אינו כאוכל נפש ומשו״ה אסורה אלא ס״ל מתוך, ב״ה ס״ל דמדורה דבאלת כל גופו היא דמיא לאוכל נפש ושרינן ליה אלא מתוך, אבל רחיצה דגלוי ב״ה אמי מודו דאלו אוכל נפש היא ואלא שרינן ליה אלא במתוך ואלא בהר״ן שפיר דמדורה נמי שרינן לב״ה מעטם מתוך עכ״ל יעו״ש.

ונמצא העולה מהנ״ל דים לנו בדין זה מרבע שיטות והם ה)

שיטת רבינו דבין רחיצה ובין מדורה שרי מדין אוכל נפש ביו״ט. ב) שיטת הר״ן והתוס׳ והרוקח והלבוש דבין רחיצה ובין מדורה שרי ביו״ט מדין מתוך. ג) שיטת הרמב״ם דרחיצה היי אוכל נפש ומדורה שרי מדין מתוך. ד) שיטת הב״ח דרחיצה שרי מדין מתוך ומדורה מדין אוכל נפש וד״ק.

ג) **ולא** כל מלאכת אוכל נפש התיר הכתוב שהרי אחר שהתיר מיעט שנאמר אך הוא לבדו יעשה לכם וכו׳.

מלשון רבינו הוא מן הירושלמי המלגתין (פ״ל ה״י) ומייתי לה בחדושיו לפרק המצניע (שבת נ״ב ע״א) וז״ל ומתוכר אסור אפילו ביו״ט דבר תורה ואפילו באוכל נפש וכדאמרינן בשמעתא קמייתא דביצה פירות המשרין אסורין אפילו אוכל נפש ואיתנוס, ובירושלמי ממעטו מדכתיב הוא לבדו יעשה לכם מיעוטין הן, דגרסינן התם תני אין בורכין ולא עוטנין ולא מרקדין וכטוחן והמרקד בשבת נסקל ביו״ט סופג את הארבעים, ומקשינן והא תניא כדרכו בחיקו ובחממתו ומתרץ אמר רבי חגינא עצתה דר״ג היא דאמר אף מדיח ושולה, והא תני אל בית ש״ג היו שוחקין פלפלין ברחים שלהן מותר לעטוף ואסור לצור, אמר ר׳ יוסי ב״ר בון לא הותרה עטיפה בדרכה, פירוש לומר שאין שחיקת הפלפלים ברחים שלהם לר״ג עטיפה בדרכה. מנין שאין בורכין ולא עוטנין ולא מרקדין רבי יוסי בשם ר״ל אף אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם, מן ומרתם את המלות לומר מלשה ופולק למעט עטיפה והרקדה וכ״ש הלשה וקנירה. תני חזקיה ופליג אף הוא לבדו כרי אלו מיעוטין מכאן שלא יקנור ושלא יטחון ושלא ירקד ביו״ט ובריה איכא ביוייהו ומ״מ לדברי הכל נמעטו עטיפה והרקדה וכו׳ עכ״ל יעו״ש. ונקט כאן רבינו לדרשה דחזקיה ומשמע דס״ל דכוותיה קיי״ל.

אבן דברי רבינו ושיטתו כאן בעבוה״ק נ״ב כמו שיבואר וגם סותר למש״כ בחדושיו לפרק המצניע, אדא דבחדושיו לפרק המצניע כתב „דברירה איכא ביוייהו״ וכ״ל וא״כ לחזקיה דנקט רבינו דרשה דילה הכא הברירה ביו״ט מותרת, ואילו רבינו כתב כאן להלן בסעיף ד׳ וכ״א דהברירה ביו״ט אסורה דבר תורה, ולפי״ז הוי ליה לרבינו לאחויי הכא דרשה דר״ל מן ומרתם את הנעלה וכו׳ דאוסר ברירה ביו״ט. אמנם אפשר דרבינו הדר ביה כאן בעבוה״ק ממש״כ בחדושיו וס״ל דלכו״ע ברירה אסורה ביו״ט ורק משמעות דורשין איכא ביוייהו וכמש״כ הרמב״ן במלחמות ר״פ אין לדין יעו״ש. ותו נ״ב דהתם בחדושיו לפרק המצניע כתב דע״כ הא דקתני ביו״ט נוקב את הארבעים לא קאי אחולב ומחמצן ומגבן דאוכל נפש ניהו ואוכל נפש מדאורייתא משרת שרי ואפילו באפשר לעשותו מעוו״ט וכו׳ והא דתמרינן בפרק ר״פ דמילה אסור לגבן ר״מ מדרבנן אבל מדאורייתא שרי וכו׳ יעו״ש. ואילו הכא כתב להלן

נתיבות

בסעיף ד׳ דאולב ומגבן אסורין דבר תורה יעו״ש. ועיקר דברי רבינו נ״ב דכתב להלן אך הוא לבדו ולכם מיעוטין הן דהיינו אלרבע מיעוטין, ולפי מש״כ רבינו להלן בסעיף ד׳ דמסרן הכתוב לחכמים והם אמרו וכו׳ למה לנו לריכין לאלרבע מיעוטין בחדא הוי בעי למיסגי, ובשלמא בירושלמי הכ״ל בדרשה חזקיה מייתי רק ג׳ מיעוטין דהיינו אך הוא לבדו וי״ל דאלעריך ליה למעט קנירה עטיפה והרקדה, וכ״כ הרא״ה בחדושיו לר״פ אין לדין דחזקיה לא ממעט אלא ג׳ מהאלה מיעוטי והם קולר עוטן ומרקד יעו״ש. אבל רבינו נקט כאן בסעיף ד׳ שאר מלאכות המתמעטות ובכלכה דאין לנו מיעוט על כל מלאכה רק מיעוט כללי דלא כל מלאכה אוכל נפש היתר הכתוב ומסרן הכתוב לחכמים לומר איזו מותרת ואיזו אסורה, א״כ בחד מיעוט הוי סגי. ותו נ״ב מנא ליה לרבינו לחדש ולומר מש״כ דמסרן הכתוב לחכמים, והרי בהברה אין הדברים עולין בקנה אחד עם דברי הירושלמי לכל פרטיו ומה מקור הדברים.

והנראה לומר בביאור שיטת רבינו הכא דס״ל כמש״כ הרא״ה בחדושיו לר״פ אין לדין דנמי דילן פליג על הירושלמי ואיה ליה לא לדברי ר״ל ולא לדברי חזקיה אך מ״מ ודאי מודה גם הבבלי דבאוכל נפש מיעוט כתיב דכתיב אך, וז״ל ובגמ׳ דילן משמע דליה ליה לא הא ולא הא דהא שרינן שחיקת פלפלין ושרינן בורר כדרכו ביו״ט שלא נאמר ע״י שנוי אלא בשבת, ובשבת הנן דתולין אם המשמרת ביו״ט והיינו תולדה דמרקד, אבל הבנן דודאי באוכל נפש מיעוט כתיב דכתיב אך, ומסתבר לפוס נמי דילן שלא התירה בתורה אלא דברים שדרכו לעשותו ליומו אבל לא דברים שדרכו לעשותן לזמן מרובה כגון קולר, ואע״פ שם תולש ליומיה ולשעתיה כיון שרוב קנירה ותלישה לזמן מרובה אחר הרוב הוא ואסור, אבל עוטן יש דברים הרבה שבטמיעה בהן לזמן מרובה ויש דברים הרבה שבטמיעה בהן ליומו ולשעתו, וכן בורר וכן מרקד, וכן נראה שלא התירה בתורה אלא דברים שהן עשויים ליומן שהן ברגותו שדרכו של אדם לסמוך עליהן לסעודתו בהן בתיקו, אבל בדברים שאינן ברגותו והוא עושה מלאכה בספק שמא לא תעלה לו ומצא מחשבה ואין זה בכלל אוכל נפש [שאין] מעוגג בני אדם לסמוך על הספק, אף כאן שהוא חייב להתענג בו ולהרבות בשמחה לא התירה תורה אלא מה שברגותו, זו היא שיטת גמרתינו ואיזה דבר נאה ומתקבל, ומ״מ מן הירושלמי למדנו עכ״ל יעו״ש.

ולפי״ז י״ל דלא וליף רבינו מן הירושלמי רק דבר אחד דאע״פ שהתיר הכתוב מלאכת אוכל נפש לא כל מלאכת אוכל נפש מותרת שהרי אחר שהתיר מיעט שנאמר אך וכו׳. אולם אלו מלאכות מותרות ואלו אסורות לא נתפרש לדבריו בקבלה ומדהזיגן בגמ׳ דילן בכמה דוכתין דיש מלאכות אוכל נפש האסורות ויש מלאכות אוכל נפש המותרות ויש מלאכות שבאופנים מסויימים מותרות ובאופנים אחרים אסורות, והכלל הכולל מכולן דמה שדרך בני אדם לתקן מהן הרבה לימים

חבית

הרבה אסורות, אי נמי מה שאינו ברשותו אסורות. ואם אין דרך לתקן לימים הרבה אלא ליומו ושעתו בלבד, זכן הן ברשותו מותרות, ובכולן בתר רוב שימושין ורוב פירות תליין. אמרינן דמאחר שלא פירשן הכתוב מסרן לחכמים והם קבעו נדרים אלו כדי שלא יטרח ביו״ט לתקן לחול וכדי שלא יטרח ביו״ט ונמצא בטל משמחת יו״ט. ולפי״ז מה דנקט כאן רבינו דבורר חולב ומגבן אסורות דבר תורה הוא משום דכן הוי מוכח ליה מן הבבלי כמו שיבואר להלן בהתש״ב בסעיף י׳ לענין חולב ובסעיף כ״ל לענין בורר, והכי איה ממש״כ בחדושיו בפרק המצניע. אבן מה דהלריך אלרבע מיעוטין לאחי נ״ב, ושמא י״ל דאין כוונתו לאלרבע דווקא אלא דכל הפסוק מממעטו למעט ויביכו במיעוטין להשמיע לחכמים דהרבה מלאכות של אוכל נפש יש למעט. [ויש גם להמפיים בזה, דאתה לאלרבע ימים טובים והם פסח שבועות ר״ה וסוכות מיעוט לכל אחד מהם. אך כמוכן, לכנון דא לריך מקור].

אך הוא לבדו ולכם מיעוטין הן. מלשון זה מבואר ד״לכם״ נמי מיעוט הוא, וזה לכאורה נ״ב בפ״ק דמילה [ז׳ ע״ב] אמרינן בגמ׳ דלר׳ יהודה דקיי״ל כוותיה דמחיר אף מבשרי אוכל נפש ביו״ט מפיק ליה מכאי קרא דדרים לכם לכל לרכיכם וא״כ ריבויא הוא. ואפשר דרבינו ס״ל דיכול הוא גם לרבות וגם למעט היכא דכן הוא משמעותו, וכמש״כ בחדושיו פ״ב דביצה [כ״ח ע״ב] דלר׳ יהודה גם ממעט מכאי קרא נברים דחרתי ש״מ לכם לבדכם לכם לכל לרכיכם יעו״ש, וא״כ שפיר י״ל דגם ממעט אוכל נפש דדרשינן לכם ולאו כל אוכל נפש, מיהו לא דמי וכמבואר ודו״ק.

ד) **ולפיכך** וכו׳ ומסרן הכתוב לחכמים וחם אמרו שהקוצר וכו׳. מלשון זה משמע דס״ל לרבינו דכל עשר המלאכות שמנה כאן אסורות דבר תורה וכ״כ בביאור הגר״א או״ח סימן תל״ה ס״ב לפרק דשבת יעו״ש. וכ״כ נ״כ בחיי אדם הלכי יו״ט כלל פ׳ ס״ד יעו״ש. ובאליה רבה או״ח סימן תל״ה ס״ד יעו״ש. ופירוש דברי רבינו כם כך מאחר דאמרכתן שהתיר הכתוב מלאכות אוכל נפש ואמרכתן קרא דמיעטן ולא נתפרש להדיא בתורה איזו מלאכות נתמעטו בהברה נ״ל שמסרן הכתוב לחכמים לומר איזה מלאכות יש למעט, וכם אמרו שכל הני מלאכות כגון הקוצר והתולש והדש והבורר והטוחן והמרקד והלד והחולב והמגבן והסוחט יש למעט אם מפני שדרך בני אדם לתקן מכם הרבה לימים הרבה ואי מפני שאינן ברשותו וכמו שכתב להלן בסעיף ה׳ ו׳ יעו״ש.

והחליטה דרבינו לומר דכל הני מלאכות אסורות ביו״ט מדאורייתא.

הוא לענין קולר ותולש מהגמ׳ פ״ק דביצה נ׳ ע״ל דאמרינן ת״ל אכיי פירות הנושרין טעמא מאי נזירה שמא יעלה ויתלוש ע״כ. הרי מבואר דהליטה ביו״ט אסורה מדאורייתא דאל״ה לא שייך לגזור בפירות הנושרין דהוי גזירה לגזירה. וכן פירש״י שם וז״ל ויתלוש, דהוה איסורא דאורייתא דהיינו קולר שהוא אב מלאכה עכ״ל יעו״ש. וכ״כ נמי בפרק המביא (ביצה ל״ו ע״ב) אהא דתנן לא עולין באילן ומפרש בגמ׳ דהוא משום גזירה שמא יתלוש, ופירש״י וז״ל שמא יעלה ויתלוש, דהוי איסורא מדאורייתא דהיינו קולר שתולש מן המחובר עכ״ל יעו״ש. וכן יש

נתיבות

חבית

של לקיטה שאינה ליומה, ואינו״פ שהתירו שחיקת הפלפלין ולא הלבו אחרי רובה של עחיקה, כיינו טעמא לפי שאין לוחה שחיקה שהיא ליומה נעשיה נלוחה ענין שהיא נעשית לימים הרבה שזו במדוך וזו ברחים, ואף פלפלין ברחים שלהה אינה כדרך מחיצת חטים לימים הרבה, ואף לידת דגים נמי אסרו לפי שאין דרך לגזר לוחה יום יום לפי שאינו סומך על הספק שלא לתקן מאכלו, שהרי אינו יודע אם תעלה מלודהו ריקנית אלא עוקרה מיום לחברו הוא ומפיכך אסרוה מדברי״הם. ולא תקשי לך הא דגרסינן בפרק המלניע (ל״ה ע״ב) ת״ר החולב וכמחבץ והמגבן בגרוגרת המכבד והמרבץ והלרודה חלות דבש שוגג בשבת חייב חטאת הזיד ביו״ט לוקה אם המרבעים דברי רבי אליעזר, דאפשר דבי כיכי דלא קאי אמחבץ ואמגבן דהא גבון ביו״ט לא מיתסר אלא מדרבנן, ובכי מוכח מדלא מייתיון הך ברייתא בפרק ר״ש דמילה (קל״ד ע״ב) כי איבעיא לן מהו לגבן ומשמע ודאי דהזיד ביו״ט לא קאי אמגבן, הבי נמי אפשר דלא קאי קאי אחדה חלות דבש דמיתסר משום חולב כדאיתא התם. וכך מעון דברי הרמב״ם ז״ל בפרק ראשון מהלכי׳ יו״ט שכל מלאכה אוכל נפש האסורה ביו״ט אינה אלא מדברי״הם. ומדיין אין כל זה מחוור לפי שהסוגיות הירושלמית מוכח שהן מן התורה, ואף ברייתא זו בפרק המלניע כפשטה הכי מוכחה עכ״ל יעו״ש.

ומשו״ב בשם הרמב״ם דאינו אוסר אלא מדרבנן כן פירשו דעהו גם רבינו בחידושיו ר״פ אין לדין והרב המגיד פ״ל מהלכי׳ יו״ט ה״ב והב״י אי״ח סימן תצ״ב [והכר זכרנו לעיל דבאליה רבה שם מפרש בדעתו לאסור מדאורייתא אלא בדברי הגהו רבותא יעו״ש]. וז״ל הרמב״ם כל מלאכה שחייבין עליה בשבת אם עשה אותה ביו״ט אלא לצורך אכילה וכו׳ ושאר מלאכות כל שיש בו צורך אכילה מותר בגון שחיטה ופשיטה ולשה וכיו״ב, וכל שאין בכן צורך אכילה אסור בגון בחיבה וחריגה ובנין וכיו״ב. כל מלאכה שאפשר לה לעשות מעו״ט ולא יהיה בה הפסד ולא חסרון אם נעשית מבערב אסרו חכמים לעשות אותה ביו״ט אע״פ שהיא לצורך אכילה, ולמה אסרו דבר זה גזירה שמא יניח אדם מלאכתו שאפשר לעשותן מעו״ט ליו״ט ונמצא יו״ט כולו הולך בעשיית אותן מלאכות וימנע משמחת יו״ט ולא יהיה לו פנאי לאכול ולשתות וכו׳, כיצד אין קוצרין ולא דשין ולא זוחין ולא בוררין ולא מוחנין לא החטים ולא מרקדין ביו״ט, שכל אלו ולא יאפשר לעשותן מעו״ט ואין בכך הפסד ולא חסרון, אבל נשין ואופין ובוחנין ומבשלין ביו״ט, שאם שהה אלו מבערב יש בכך הפסד או חסרון עצום, שאין לחם חם או תבשיל שבשל היום כלחם שנאפה מאתמול וכתבשיל שנתבשל מאתמול ולא בשר שנשחט היום כבשר שנשחט מאתמול וכן כל כיוצא באלו וכו׳ עכ״ל יעו״ש. וכ״כ ג״כ התוס׳ פרק המלניע (שבת ל״ה ע״ב) ד״ה והבורר וכו׳ דאינו אסור אלא מדרבנן יעו״ש, ולדעת הדרכי משה אי״ח סימן תל״ב אות ל׳ כן ס״ל ג״כ המרדכי רפ״ק דביצה סימן תרמ״ג יעו״ש. וכ״כ בספרו הריא״ז פרק המלניע גבי חולב מחבץ ומגבן דאינם אסורים ביו״ט אלא מדרבנן יעו״ש. וכן פסק בשו״ע אי״ח סימן תל״ב ס״ב יעו״ש.

והנה לכל הני קמאי הנ״ל דכל מלאכות אוכל נפש האסורות ביו״ט אינם אסורין אלא מדרבנן, צריך לבאר מה יענו על כל הני ראיות הנ״ל לדעת רבינו דאוסר מדאורייתא [מלבד מה שכבר נתבאר בדברי הרא״ש והר״ן]. דמה שאמר אביי בפ״ק דביצה בעומא דפירות הנושרין דאסורין ביו״ט דהיא משום גזירה שמא יעלה ויתלוש, אינו רוצה לומר שהתלישה ביו״ט אסורה מדאורייתא רק דגזרו פירות הנושרין ביו״ט אטו שבת ובשבת בעמא התלישה מפני גזירה דשמא יעלה ויתלוש. וכן י״ל גם מה דקאמר אביי גבי משקין שזבו דהוא גזירה שמא יסחוט, והיינו בשבת ונגזרו ביו״ט אטו שבת, וכמין זה מצינו גבי עבילת כלים (ביצה י״ח ע״ב) וכן בשבת (דף כ״ג) ותוס׳ שם יעו״ש, כ״כ בחדושי רעק״א יעו״ש. וכ״כ גם בפר״ח או״ח סימן תל״ב סק״ב יעו״ש. ולפי״ז ניחא נ״כ מה שנסתפק הר״ן בדעת רש״י אם אוסר הגיזה מדאורייתא או מדרבנן, והרי בפ״ק דביצה כתב להדיא דקוצר אסורי מדאורייתא דהוי אב מלאכה גבי פירות הנושרין וכי״ל, ולא״ל ניחא דלעולם אימא לך דרש״י שפיר ס״ל דתלישה ביו״ט אינה אסורה רק מדרבנן, ופירות הנושרין אטו שבת, ובשבת הוי התלישה דאורייתא ורש״י בא לפרש רק דהתלישה בעצמותו הוי מלאכה דהא מלאכה קונה היא מאבות מלאכות, נ״ל כתב שם בערוק״ש יעו״ש. וכ״כ גם בדרש יוסף לפירש״י הנ״ל דבשבת מיירי יעו״ש. והביא סוגיא דפרק המלניע (שבת ל״ה ע״ב) דקאמר רבי אליעזר דהזיד ביו״ט לוקה ארבעים, ר״ל דרבנן דאמרי אחד זה ואחד זה אינו אלא משום שבות, פליגי אמוראי וקיי״ל כוותייהו.

והיא דפרק חרש (יבמות קי״ד ע״ב) דאמרינן שם בעומו של אבא שאול שהתיר ליוון חלב מבהמה טהורה ביו״ט ומיירי בתיהו לעבר לעבר ומסבר מפרק בלאחר יד הוא ולא גזרו ביה רבנן, כתב הרמב״ן בחדושיו לפרק חביה (שבת קמ״ד ע״ב) דלעולם אימא לך דחולב ביו״ט אינו אסור מדאורייתא אלא מדרבנן בלבד שהרי אין זה מפרק הדומה לדש ומדינא מותר היה לחלוב אלא משום דאתי לאחלופי בהתיבה כיון דמלאכה גמורה הוא הוי יעקי. וכן י״ל שאע״פ שחולב מדבריהם כיון דדמי למפרק וכי אורחיה קעביד אסור ולא התירו אלא שבות בשנוי דהיינו יונק והכי משמע לשאת דגמרא ע״כ תוקף דבריו יעו״ש. מיהו הרמב״ן ס״ל דהתיבה ביו״ט אסורי מדאורייתא וכמו שנתבאר לעיל, וא״כ מה נאמר להנך קמאי דס״ל דגם בהתיבה ביו״ט הוא רק דרבנן, ואפשר ס״ל דגם בחולב איכא למיגזר משום משקין שזבו וכמו שכתב הרמב״ן גופיה שם בחדושיו בעומא דמילתא דאסור לקערה או משום דהוי מולד ומעיקרא לאו משקה והשתא משקה, א״כ כל למשקין גזירה משום משקין שזבו דהוא משום שמא יסחוט יעו״ש. וא״כ לנ״ל בשם הרעק״א דגזרו משקין שזבו ביו״ט אטו בשבת שפיר איכא בהתיבה בהאסורה מדאורייתא ויתא מאי דקאמר דיונק מפרק בלאחר יד הוא וכו׳ דה״ק כיון דכי עביד כל״ג בשבת הוי מפרק בלאחר יד ונהי דגזרו ביו״ט אטו שבת משום משקין שזבו מ״מ במקום לערה לא גזר רבנן. ומה דקאמר שבת דאיסור סקילה גזרו רבנן יו״ט דאיסור לאו לא גזרו ביה רבנן, כבי פירושו שבת דחמיר דאיסור סקילה לא רצו חכמים להקל בגזירתם אפילו במקום לערה, אבל יו״ט דקיל דאינו אלא לאו הקילו בו חכמים בגזירתם להתיר במקום לערה ודו״ק. והא דאמרינן בפרק ר״ל דמילה (שבת קל״ד ע״ב) דאין מסגנין המרדל במסגנה אלו, י״ל דאינו אסור אלא מדרבנן, ומה דקאמר ליה אם בגמי רב יוסף לאביי ד״מיחזי כבורר״ אין הכוונה דגזרו בזה אטו בורר אלא כיון דמיחזי כבורר הרי זה בכלל בגזירת בורר וכולה חדא גזירה היא. וכן הא דתנן ר״פ אין לדין (ביצה כ״ג ע״ב) אין לדין דגים מן הכינרן וכו׳ י״ל דאינו אסור אלא מדרבנן, ומה דמסיים שם במתני׳ ואין נותנין לפניהם מזונות אינו משום גזירה שמא יבוא לנודם, אלא משום שהן מוקצין לא מצי למיטרח עליהו וכמפרש״י בפרק החורג (שבת ק״ו ע״ב), וכדאיתא בירושלמי (שבת פי״ג ה״ז) שאין עושין תקנה לדבר שאינו מן המוכן, וכמש״כ הרב המגיד בפ״ב דיו״ט ה״ז לפרש דעת הרמב״ם יעו״ש.

נתיבות

חבית

ומה שהקשה הר״ן לדעת רבינו וכל הנהו קמאי דס״ל כוותיה אם המתיר ביו״ט אסורה מדאורייתא, היאך התירו לזוך כל הנידוכין כדרכן והרי שחיקה הוי חולדה דטוחן. י״ל לדעת רבינו דגם כל הנהו מלאכות שאסורות מדאורייתא אינו אסור אלא בגוונא שדרך בני אדם לתקן מהם הרבה לימים כרבה וכמש״כ להלן בסעיף ה׳, וכל הנהו שהתירו לזוך בדרכן מיירי באופן ובדברים שאין דרך בני אדם לתקן מהם אלא מעט ולבו ביום ולפיכך שרי ודו״ק.

ומצא הטעלה מכל הנ״ל דשיטת רבינו והרי״ף והרכ״ם ותוס׳ בשם רבינו נתנאל מקיימין ותוס׳ רבינו פרץ ותוס׳ רי״ד והרא״ה בחדושיו ובחיעוך וה״ש (לדעת רבינו והרא״ש) והרמב״ם לדעת הראב״ד רבה, דכל הני מלאכות שהזכיר רבינו בסעיף זה אסורות ביו״ט מדאורייתא אע״פ דהוי באוכל נפש, וכן ס״ל נמי הרמב״ן מלבד חולב מחבץ ומגבן דאין אסורין לדעתו אלא מדרבנן, ואילו הרא״ש והר״ן ועור והרמב״ם (לדעת רבינו והר״ן והרב המגיד והב״י) והרא״ש בהשגות, והתוס׳ בפרק המלניע, ופסקי ריא״ז שם, והמאורות, והמרדכי לדעת הדרכי משה, ס״ל דכל הני מלאכות אינן אסורות מדאורייתא כי אם מדרבנן בלבד, ובשו״ע אי״ח תצ״ב ס״ג פסק כוותייהו.

ובן אסרו מדבריהם לרדות חלות דבש מן הכוורת. כדברי הכמים בפרק המלניע (שבת ל״ב ע״ב) דקאמרי שאינו אסור אלא משום שבות והמש״כ רבינו להלן בסעיף ח׳ יעו״ש. אבן ל״ב אמאי אינן רבינו וכתב דין זה בפני עצמו כאן, והרי כבר כתב להלן בסעיף ז׳ דיש עוד מלאכות שאסרו מדבריהם והיה לו לרבינו לכתוב דין הרודה חלות דבש ביחד עם שאר המלאכות האסורות מדרבנן, ואמאי קבעו כאן כל כך מיירי במלאכות האסורות מדאורייתא. ואפשר דס״ל לרבינו דשאני שאר מלאכות האסורות ביו״ט מדרבנן דאינו משום גזירה שמא יבוא לעשות מלאכה האסורה ביו״ט מן התורה אלא משום עובדין דחול אסורה וכמש״כ להלן בסעיף ז׳ שאסרו מדבריהם כדי שלא ישאר בדרך שהוא עושה בחול, משא״כ הרודה חלות דבש דנכי דלא קיי״ל כר״ש דאוסרו מהתורה וכדאמרינן גם בהמלניע בעומו דבתוב דיבבול אותה ביערת דבש הבי מה יער הנולש ממנו בשבת חייב חטאת אף חלות דבש הרודה ממנו בשבת חייב חטאת, מ״מ גם רבנן דקיי״ל כוותייהו דאינו אסור אם״ל דלא דרשינן בכי אך מודו דהרודה חלות דבש דומה לנולש מן הממובר לפי שמלאה כעוקר דבר מגידולו וכמש״כ רבינו להלן בסעיף ט׳ יעו״ש, וא״כ איכא למיחש שאם נחיר לו לעשות כן יבוא להתיר בהתלישה מן הממובר, ולפיכך גזרו רבנן עליה למיסריה והיינו שבות דקאמרי חכמים. ועל כן שפיר כתבו רבינו לדין זה כאן לומר לך כיון שהקולר והחולש אסור מדאורייתא אסרו מדבריהם לרדות חלות דבש והו״ק.

ב) ומפני מה מנו את אלו, לפי שלא התירה התורה וכו׳.

רבינו כתב בסעיף זה והבא אחריו ג׳ עניינים לומר שהרבה אסרה התורה כני עשר מלאכות של אוכל נפש הנ״ל בסעיף ד׳, ו) שלא התירה התורה לתקן ביו״ט מה שדרך בני אדם לתקן מהם הרבה לימים הרבה. וי״ל דלמנין החלב דרכו להתקלקל אך אין דרך בני אדם לחלוב מועט אלא מולבים הרבה ומן המוחר שאינו שותה גבינות שיכולות לעמוד ימים הרבה ושפיר איכא למיחש שמא יעבור ביו״ט לתקן מחמת חול.

ומשקין אסור. וכן אסרו מדבריהם לרדות חלות דבש מן הכוורת.

ה) ומפני מה מנו את אלו, לפי שלא התירה התורה לתקן ביום טוב מה שדרך בני אדם לתקן מהן הרבה לימים הרבה,

עיינים לבית: ה) ביאור הגר״א או״ח סימן תל״ה ס״ב. ביה״ל סימן תקי״ד ס״א ד״ה ואין וכו׳. שטה״ל שם אות נ״ב.

בכלל והיינו טעמא דאין לדין דמתני׳ וטעם זה כתב הר״מ ז״ל ביו״ט פרק אין לדין בספר המלחמות, ויבוד י״ל טעם בענין אסור הלידה כדי שלא ילך בחולבין וילוד ומגלא בעל משמחת יו״ט יעו״ש. [ולפי״ז מש״כ רבינו כאן בעבוה״ק לענין איסור לידה לעשות ד״כל שכן״ הוא מפני שיש בו ג׳ עניינים ה) שאינו ברשותו ב) שהוא ערהה יתירה שצריך לילך בחולבין לזוד ואיכא למיחש לביטול משמחת יו״ט].

וחא דהולרך רבינו לכתוב ג׳ עניינים הוא מפני שכל חד מיניייהו מהני רק על חלק מהמלאכות שהזכיר בסעיף ד׳. דטעמא קמא שדרך לתקן מהן הרבה לימים הרבה שייך רק על מלאכות הדש והבורר והטוחן והמרקד והחולב והמגבן והבשלן, אבל בטעם השני והשלישי לא שייכי בהו. וטעם השני שייך על מלאכות תולש וקולר ולידה, אבל בטעמא קמא לא שייך בלידה וכן לא שייך בטעם זה בחלבה ובקולרה בחוטן האופנים שאין הדרך לתקן מהן לימים הרבה [ולא שייך בטעם הזה מש״כ רבינו בטעם השני דאינו בדין שהרא לקיטתו של זה מוחרת ושל זה אסורה ודו״ק]. וטעמא בתרא שצריך לטרוח בחולבים ומגלא בעל משמחת יו״ט לא שייך רק בלידה ולא בחלבים, וכמבואר.

מה שדרך בני אדם לתקן הרבה לימים הרבה וכו׳. וכזה לפילו עשה דבר מועט לזוך היום ג״כ אסור, וכמבואר בחדושי רבינו הנ״ל, אולם באופנים שאין דרך בני אדם לתקן הרבה אלא דרכם לעשות דבר מועט לבו ביום שני, דהרי באופנים אלו ליכא למיחש שמא יעבר ביו״ט לתקן מחמת חול, והיינו טעמא דשרינן לכתוב הריפות במכתבת קטנה כמש״כ רבינו להלן בסעיף ל״ה, וכן לדוך הפלפלין והחבלין בדרכן לפילו במדוך של אבן כמש״כ רבינו להלן ל״ז, אע״ג דטחינה האסורה מדאורייתא, וכן שרינן לפרק המרדל ביד מן הקשין שלו וכן למולל מלילות כמש״כ רבינו להלן בסעיף ל״ח, אע״ג דדישה אסורה מדאורייתא, וכן שרינן ליתן לתוך משמרת תלוה כמש״כ רבינו להלן בסעיף כ״ט, אע״ג דהוי תולדה דבורר האסורה מדאורייתא.

וא״ת חולב אמאי אסור מדאורייתא, הרי דרך לחלוב בכל יום והוא עפסד מיום לחברו וכמש״כ הרמב״ן בחדושיו לפרק חביה וא״כ בהכרח שאין דרך בני אדם לתקן מהם לימים הרבה. וי״ל דאמנם החלב דרכו להתקלקל אך אין דרך בני אדם לחלוב מועט אלא מולבים הרבה ומן המוחר שאינו שותה גבינות שיכולות לעמוד ימים הרבה ושפיר איכא למיחש שמא יעבר ביו״ט לתקן מחמת חול.

נתיבות

כדי שלא יטרח ביום טוב לתקן מחמת חול.

ו) **וכן לא התירה** א) **התורה אלא תקון** ב) **בדברים שהן ברשותו כאפייה ובישול לא לעקור דבר מגידולו, ואפילו תותים ואבטיחים שנפגמין** ג) **מיומן למחרתו, לפי שרוב הפירות הנלקטין משתמרין לזמן מרובה ואינו בדין שתהא לקיטתו של זה מותרת ושל זה אסורה, וכל שכן צידת בעלי חיים שאינן ברשותו ושהוא צריך לטרוח ולצוד בחורשים ונמצא בטל משמחת יום טוב.**

בדק הבית: א) כ"ה באליה רבת או"ח תצ"ה ס"ד, ובדו"י ובתי"פ חסר תיבת תורה. ב) בדו"י בדברים. ג) ב"ח בכ"מ ובדו"י אבל בהו"ו איתא משמע דגראה דהוא ט"ס.

עיונים לבית: ו) מנים רבה תו"ת סימן תל"ה ס"ק. ביאור הגר"ח שם ס"ב.

חבית

נקטינן ומינו אסור אלא מדרבנן יעו"ש. ובביה"ל הנ"ל שם תמה עליו וכתב דבאמת פסק זה ל"ע מכיון שכמעט כל הפוסקים חולקים ע"ז וכנ"ל, ועל כן נולמי יש להתמיר ולנקוט כשיטת רבינו וכל הנהו רבוותא הנ"ל המחמירים וכן פסק יש"ש יעו"ש.

ז) **וכן לא התירה התורה אלא תיקון בדברים שהן ברשותו כאפייה ובישול לא לעקור דבר מגידולו ובו'.** נראה דכוונת רבינו לומר שלא התירה התורה אלא תיקוני אוכלא ולא אמוני מלאכות או"כ הדומות לכן כמו לא שותם ומפשים כוי תיקון באוכל וכבשרתו לאכילה ביו"ע, ולאפוקי עוקר דבר מגידולו דכל זמן שלא נתלש אינו אוכל דראוי לאכילתו ונתלשתו הוא דמשוי לה לאוכלא וטעמיה דאין דרך בני אדם לאשווי אוכלא לזמן אלא מביאם לו מקודם. וכ"כ רבינו בהדושיו לפרק המצניע (שבת י"ב ע"א) וח"ל ולא כתירה אלא תיקון אוכל דדבר שכולו אכילה וכו' עכ"ל יעו"ש. ונמלמנות רפ"ג דביצה כתב שלא כתירה אורה אלא להכשיר אוכלין שברשותו וכו' יעו"ש. ומה דנקט ליצנא ד"ברשותו" אין כוונתו לומר דכל שאינו ברשותו אלא ברשות חבירו אסור להתקינו ביו"ע, דזה ודאי פשיטא דברי וכמש"כ רבינו לקמן בשער רביעי סעיף י"ד דאם שבת ולא הניח עירוב וכו' כולד הוא עושה מקנה קמנו לאחרים ואחרים אופין ומבשלין ואוחנין לו ע"כ"ל יעו"ש. ברי דשרי לאפות ולבשל משל חבירו. ונראה דכוונת רבינו לאפוקי מן התוקה שאינו ברשותו וברשות חבירו כגון בלריך לנודו אי נמי אפילו הוי ברשותו אך לא נעקר ממקום גידולו חשוב כמי שאינו ברשותו, והיינו טעמא בנ"ל שאין דרך בני אדם לסמוך על כגון אלו לסעודתו. וכ"כ הרמ"ה בחדושיו ח"ל וכן נראה שלא התירה הסורה אלא דברים שהן עשויין לימון שהן ברשותו שדרכו של אדם לסמוך עליהן לסעודתו וכו' עכ"ל יעו"ש.

ואפילו תותים ואבטיחים שנפגמין מיומן למחרתו וכו'.

ובחדושיו לפרק המצניע נקט תותים ותאנים דהוו פירות הנפגמין מיו"ע לחברו, וכ"כ נ"כ בחלאמות רפ"ג דביצה יעו"ש. ובשאר דברי רבינו דקס"ד דהני פירות כיון שנפגמין מיומן למחרתו ואין דרך לנוקטן מקודם אלא בו ביום, תשתרי גם הלקיטה והתלשה מן המחובר, קס"ל דלא אלא רבנן דכיון דאינם אלא מיעוט דרוב פירות הנלקטין משתמרין לזמן מרובה בתריהו אזלינן.

וכל שכן צידת בעלי חיים וכו' ונמצא בטל משמחת יו"ט.

פירוש דבצידת בעלי חיים אינה עושה עוסק לאיסורא מלבד מה דהוי דבר שאינו ברשותו ואינו סומך עליו לסעודתו דשמא תעלה מעודתו ריקם ואין דרך בני אדם לסמוך על הספק, והוא דלריך לטרוח ולצוד בחורשים ונמצא בטל משמחת יו"ט. ושיין מש"כ לעיל.

והנה יש לבעיר אמאי לא אבר רבינו מלאכות מעמר וחורב דהוו נמי לורך אוכל נפש מה דינם, דהרי מתוך נ"ט

כדי שלא יטרח ביום טוב לתקן מחמת חול. כמו שלא יטרח ביום טוב כן הדיינו שמתקן מיו"ט לחול אסור מדאורייתא, ואפילו במלאכה אוכל נפש שאין דרך בני אדם לתקן מכן הרבה לימים הרבה וזהתרו ביו"ע כגון אפייה ובישול, אם עושה כן לצורך חול הכי"א לוקה, וכדאיתא בפסחים (מ"ו ע"ב) פלוגתא דר"א ורבה בחופה מיו"ע לחול אם לוקה, ולא נחלקו שם הני אמוראי רק אי אמרינן הואיל ומקלתי אורחים, אבל בגוונא דלא שייך הואיל בגון שאפה סמוך לחשיכה לכו"ע לוקה. [וזה דלא כמש"כ הציעה מקולת (ביצה י"ב ע"א) שם רבו בהסבר שיטת רש"י שם דס"ל דדינא דמתוך שהותרה לצורך הותרה נמי אלא לצורך הוא גם אלא לצורך כלל, וכתב עלה בש"מ דלפי"ז סוגיא דפסחים דחופה מיו"ע לחול דלוקה לא אזלא כסוגי' דביצה ופלוגתא דאמוראי הוא ישויין שם. ומיהו עיין בספר קרבן נתנאל פ"ק דביצה סימן י"ח אות י' מש"כ בביאור דעת רש"י בזה ותיתו עלה מספר מגיני שלמה, ע"ש מה שהאלק בין אלא לצורך כלל לחופה מיו"ע לחול. וע"ע בספר נשמת אדם הלכי יו"ע כלל פ' אות ל'].

ויתירה מזו כתב רבינו בחדושיו לפ"ק דביצה (י"ב ע"א) דאפילו אינו אופה מיו"ע לחול אלא שאינו לצורך יו"ע כלל אסורה מדאורייתא, ח"ל ודוד כל אמרינן בחופה מיו"ע לחול לוקה ואף רבה דפטור לא פטר אלא משום הואיל, אלמא אפילו אלא לצורך היום כלל אסורה מן התורה ואע"פ שבתורה לצורך היום, והוא הדין להלאלה אבנים אחין בה לצורך היום כלל עכ"ל יעו"ש. וכ"כ שם בשמו של רבינו בשעמ"ק ובאינו בנשמת אדם הנ"ל יעו"ש, וכן איתא גם בביה"ל סימן תקכ"ז ס"א ד"ה ופ"ו עירוב וכו' יעו"ש. וכ"כ רבינו בהדיא לבאן בשער שלישי סעיף י"ג לענין הוצאת אבנים וח"ל אבל אין מוציאין את האבנים וכל שאין בו לורך ליום השבת לכל נפש עכ"ל יעו"ש. וכ"כ בביה"ל סימן תקי"ח ס"א ד"ה מתוך וכו' בשמו של רבינו וכתב דאסור מדאורייתא ומייב ע"ז מלקות יעו"ש. ובחדושיו לפרק המצניע שם הביא רבינו דבריהם יעו"ש. ושיין ביה"ל סימן תקי"ח הנ"ל דכתב לענין הוצאת אבנים שלא לצורך דכ"כ שיטת רוב הפוסקים דאסור מדאורייתא ולקי, והם הר"ח ור"ח וריב"א ורא"ש ועיטור וסמ"ג והרז"ה והר"ם הובא באס"ז והרמב"ן בספר תורת אדם ורא"ה בחדושיו וריטב"א ומאירי ומהר"ם חלוואה יעו"ש.

הבשיטות רש"י דכתב בפ"ק דביצה (י"ב ע"א) דאפילו שלא לצורך כלל אמרינן „מתוך", כתב בד"י סימן תקי"ח שזהו ג"כ דעת הרי"ף ורמב"ם יעו"ש וכ"כ ריא"ז בביאור בש"ג וכ"כ הלבות שם יעו"ש, ולפי"ז י"ל לדעתם דהאופה לו מבשל שלא לצורך ח"ל מוציא אבנים שלא לצורך אינו לוקה דאמרינן מתוך שהותרה לצורך הותרה נמי שלא לצורך. ובכ"ו הנ"ל כתב דבכי

נתיבות

מלאכות האסורות בשבת ל"ע הוו לצורך אכילה וכשם הקולר, המעמר, הדש, הזורה, הבורר, הטוחן, המרקד, הכלם, הלופה, הלבן, הסותה והמפשיט ס"ה שנים עשר, ושדו ביו"ע אמיתה והם הלם והלופה והלד והסותה והמפשיט, והזכיר רבינו בסעיף ד' אמיתה לאיסור הם הקולר והדש והבורר והטוחן והמרקד [ומה שהזכיר הנם הוא בכלל קולר, ותולב וסותה הוא בכלל דש, ומגבן הוא בכלל בורר כמבואר בפרק המצניע בשבת] והשמיט מעמר חורב. ומלד הבאנה בדולי ו"ל דאסורות מדאורייתא דהני דרך בני אדם לתקן מהם לימים הרבה דומו לשאר המלאכות המלאכות בפו"ר האסורות, וכ"ל להדיא בחיי אדם הלכ' יו"ע כלל מ' ס"ד דלדעת רבינו כל שבעת המלאכות [וכללם מעמר וחורב] האסורות מדאורייתא יעו"ש. ול"ע.

ז) ועוד יש מלאכות ואפילו טלטולין שאסרו מדבריהם כדי שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול כמו שיתבאר.

[ס"ב] ח) מלאכות אלו יש מהן שהותרו מכללן. כיצד, חלות דבש א) **אסור לרדות אותן מכוותרתן משום שבות.**

בדק הבית: א) בדו"י ודר"ש, אסורות.

עיונים לבית: ז) ביאור הגר"ח סימן תנ"ה ס"ב.

עוד יש ג' מלאכות המותרות ביו"ע לצורך או"ל והם מבעיר, ומכבה והולאה וכמש"כ רבינו לבדיא לבאן בשער שני סעיף ז"ג וכן שער שלישי סעיף י"ז וסעיף ל"ב, וכן מותר לצורך או"ל אע"ג דהוי תולדת ממתק, וכמש"כ לבאן בשער שני סעיף נ"ד לענין סחיטת פי הקנור יעו"ש. ונמלא לפי"ז דמתוך ל"ב מלאכות האסורות בשבת, ח' מותרות ביו"ע וי"ל אסורות ביו"ע בשבת, מלבד מה שהותר מבלבן ודו"ק.

ז) ועוד יש מלאכות וכו' שאסרו מדבריהם וכו' כמו שיתבאר. לבאן שער ראשון סעיפים נ"ב—סג יעו"ש.

ח) מלאכות אלו וכו' חלות דבש אסור לרדות אותן מכוותרתן משום שבות. פלוגתא ד"ר והחכמים בפרק המצניע (שבת נ"ב ע"א) דאיתא התם ת"ר החולב והמחבץ והמגבן בגרוגרת המכבד והמרבץ והרודה חלות דבש שבת חייב חטאת חזיד ביום עוב לוקה ארבעים דברי ר' אליעזר, וחכמים אומרים אחד זה ואחד זה אינו אלא משום שבות ע"כ. וכן משמע נמי מהא דתנן בסוף מס' שביעית (פ"י מ"ז) בורח דברים ר' אליעזר אומר הרי הוא בקרקע ובוחבין עליה פרוחבות ואינה מקבלת עוממה במקומה והרודה ממנה בשבת חייב, וחכמים אומרים אינה בקרקע ואין בוחבין עליה פרוחבות ומקבלת עוממה במקומה והרודה ממנה בשבת פטור ע"כ. ומדנקטי חכמים ליצנא ד„פטור" משמע דפטור מדאורייתא אבל אסור מדרבנן, דאל"כ הו"ל למינקט ליצנא ד„מותר" ודאמר שמואל בפ"ק דשבת (ג' ע"א) כל פטורי דשבת פטור אבל אסור בר מסני אלא דפטור ומותר לידה לבי ולידה נחש ומפיס מורסא יעו"ש. אמנם ברמב"ם כתב שם בפירושו למשנה וז"ל ושאמרו חכמים פטור ר"ל פטור ממיתה וחייב מלקות על כל פנים בכ"ל יעו"ש. ובהכרח ל"ל דבוותתו למכות מרדות, כי היכי דלא תקשה עליה משמעתין דהמצניע דקאמרי רבנן דאינו אלא משום שבות, וכ"כ לפרש דברינו שם בחוו"ע יעו"ש. ופסק רבינו לבלבה בהקבמים דברים נינהו, וכ"פ ג"כ הרמב"ם בפ"א מהלכי שבת ה"ו ובפירושו על המשנה בשביעית הנ"ל ובוש"ע או"ח סימן שכ"א ס"ג יעו"ש.

אולם ראה זה דבר מחודש בספר חדושי הר"ן לפרק תולין (שבת קל"ח ע"א) כתב בשם הרא"ה דלרבנן דפליגי אמ"ת שרי לבתחילה אפילו בשבת, ויפתח שם אהרא"ה בגמ' ואתין מוחנין לתלויה בשבת וכו' מיבעיא לבו שיעמר מאי, אמר

חבית

רב כהנא שיעמר חייב חטאת, מתקיף לה רב שבת מי איכא מידי דרבנן מחייבי חטאת ורבי אליעזר שרי לבתחילה וכו' ה"ל ומע"ג דאסבכתן ברודה חלות דבש דר' אליעזר מחייב חטאת ורבנן שרו לבתחילה ואחריני טובא, מ"מ כי האי גוונא דבולבו מודו בעיקרה של מלאכה דבולבו סברי דבורר חייב לא אשכחן דפליגי בבולי האי דאמר אביי בורר גמור ואמר לא חשיב בורר דעייתי דעייתי רפיה מהא דעיר של אבא דבולבו מודו בחייב הוצאה, כזה כתב הרא"ה ז"ל והוא נכון עכ"ל יעו"ש. ול"ל מגא ליה לחדש כזאת וכילד יפרש שמעתין דהמצניע דמפורש בה דלרבנן עכ"פ איסור שבות איכא.

והנראה בביאור שיטת הרא"ה דהיליה הוא מהגמ' פרק כירה (שבת מ"ג ע"א) דפרכינן אהא דקאמר ר' יאחק דאין כלי ניעל אלא לדבר הניטל בשבת, ת"ש פורסין מחצלת על גבי כוורת דבורים בשבת בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים ובלבד שלא יתכוין לנוח, ומשני הכא במאי עסקינן דאיכא דבש, ופריך ל"ל רבי שוקבא ממתן לרב אשי תיגא ביומות בחמה דאיכא דבש ביומות הגשמים דליכא דבש מאי איכא למימר; ומשני לא נגרכא אלא לאותן שחי אלות, ופריך והא מוקלות ניעבו ומשני דחשיב עליהו וכו' עכ"ל. הרי מבואר דשרי לבתחילה לרדות אלות דבש מן הכוורת, דאי חיימא דאסורות משום שבות מאי משני ומרי אכתי הוי פריכא המחלאת ע"ג הכוורת לצורך דבר שאינו ניעל בשבת. ובאמת כ"כ לבדיא בחדושי הר"ן שם בשם הרא"ה וז"ל לא נגרכא אלא לאותן שחי אלות, וכתב הרא"ה ז"ל ולא כר' אליעזר דאמר בחם בשבת בחנא פרק המוכר את הבית ברודה מכוותא דבורים בשבת חייב חטאת, ובכא משמע דאפילו איסורא דרבנן נמי ליכא ע"כ. ולא נהירא דדילמא הכא מיירי בדבוותא וכן תירץ הרא"ש ז"ל עכ"ל יעו"ש. ומש"כ לתרץ בשם רבינו ס"ה בחדושיו שם וכ"כ הכא בעבוה"ק לבאן בסעיף ו' וכ"כ הרב המגיד בשמו בפכ"א מהלכי שבת ה"ו, וכ"כ לתרץ ג"כ בחוס' שם ד"ה דחשיב וכו' יעו"ש.

ולענין פירוש סוגיא דשמעתין דפרק המצניע יש לומר לדעת הרא"ה דמפרשה דמיירי בבל כותי דקפיד עליה ולפיכך אסרי רבנן רדיית הדבש מן הכוורת משום שבות דלא חזי ליה לאכילה כי היכי דתחיכה משום אוכל נפש, דכ"כ הר"ן שם בשם הרא"ה לפרש עשמו של ר' אליעזר דמחייב מלקות בחולב ביו"ע אע"ג דהוי מלאכה באוכל נפש וז"ל והחכמים אומרים אחד זה ואחד זה אינו אלא משום שבות, וא"ל הכא משמע דאפילו בחולב בדרכו ליכא אלא איסורא דרבנן ואילו החם בבחוביות אמרינן גונא יוצק חלב בדרכו ופריצא טעמא משום דהוי ליה מפרק בלאחר יד ובמקום אחר לא גזרו רבנן דמשמע הא חולב בדרכו איכא איסורא דאורייתא וכהיא ודאי אליבא דחכמים הוא, וי"ל ודאי דאפילו בחולב בדרכו ליכא אלא איסורא דרבנן אלא דאפילו במקום אחר לא התירו אלא שלא בדרכו, והא דמחייב ר' אליעזר מלקות ביו"ע על החולב והמחבץ והמגבן אע"פ שבן אוכל נפש, מיירי בבל כותי דקפיד עליו; דלא אפשר ליה למיבל דבכי האי גוונא לא אמרינן הואיל דאמרינן בפרק שני דיו"ע חזינן אי כי יהבינן ריפתא ליוקא ולא קפדי שרי ואי לא אסור כן פירש הרא"ה ז"ל עכ"ל יעו"ש. ולפי"ז ה"ל

מתני' *הרחים של פלפלין טמאה משום שלשה כלים משום כלי קבול ומשום כלי מתכת ומשום כלי כברה: **גמ'** *תנא תרתונה משום כלי קבול אמצעית משום כלי כברה עליונה משום כלי מתכת: **מתני'** *עגלה של קטן טמאה מדרס ונטלת בשבת °ואינה נגררת אלא על גבי כלים ר' יהודה אומר כל הכלים אין נגררין חוץ מן העגלה מפני שהיא כובשת: **גמ'** עגלה של קטן טמאה מדרס דהא סמיך עליה ונטלת בשבת משום דאיכא תורת כלי עלה ואינה נגררת אלא על גבי כלים על גבי כלים אין על גבי קרקע לא מאי טעמא דקא עביד חריץ מני ר' יהודה היא דאמר *דבר שאין מתכוין מותר שמעון האמר *דבר שאין מתכוין מותר (*דתנן) *רבי שמעון אומר *נורד אדם מטה בסא וספסל ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ אימא סיפא ר' יהודה אומר אין הכל נגררין בשבת חוץ מן העגלה מפני שכובשת אין אבל חריץ לא עבדא תרי תנאי ואליבא דרבי יהודה:

הדרן עלך יום טוב

°אין *צדין דגים מן הביברים ביו"ט *ואין נותנין לפניהם מזונות אבל צדין חיה ועוף מן הביברין ונותנין לפניהם מזונות רשב"ג אומר *לא כל הביברין שוין זה הכלל כל המרובה

מתני' טמאה משום שלשה כלים. מקבלת טומאה על שם שלשה כלים. נפקא מינה דאי נמי אחל חד שמא מינה טומאה משום אחד ובגמרא מפרש לה: **גמ'** תרתונה. שמקבלת מתכת הפלפלין כשמופל דרך מקצי המכבר: משום כלי קבול. שכלי עץ שיש לו בית קיבול הוא: אמצעית. שהיא מקפת את המכבר משום כלי עץ לא מטמאה דאין קבולה קבול אלא מכמים גזרו טומאה על הכברה משום אריג ופפי' אין המכבר של מתכת מטמאה משום כלי כברה. ושלנו שהיא של מתכת ואפי' מטמאה משום פשוטי כלי מתכות: ועליונה. שמכבשין ושוחקין בה הפלפלין טמאה משום כלי מתכות דמשום כלי עץ ליכא לטומיה דפשוטיהן טהורין אלא משום לפי המתכון שהוא עיקר והעץ בטל אצלו: **מתני'** עגלה של קטן. שעושין לו לשחוק ויושב עליה ומטלטלין אותו עליה: טמאה מדרס. אם המיטה זב ונעשית העגלה אב הטומאה דמיומדת ליטיה היא דהא קומך קטן עליה נמצאת שהיא מיוחדת לו ליטיה ואין אומרים לו עמוד ונעשה מלאכתנו דאילו לא מיחדת לכמי לא הוה אב הטומאה כדמיתי יכול כפה אמה ויושב עליה כו' (שבת דף נט.): ונטלת בשבת. דטורת כלי עליה: ואינה נגררת. בשבת: אלא על גבי כלים. על גבי נגדים מפני שעושה חריץ בקרקע וחופר מיב משום חורש: מפני שכובשת. חריץ הגרלה בהלוכה לא על ידי חפירה הוא אלא מכבשת ודורכת הקרקע ונדוש מחפיה ונעשה מקומה שמוך אבל אינו זז אפר ממקומה: **גמ'** לעשות חריץ גרסינן: כובשת אין. כובשת הוי אבל חריץ לא עבדא: תרי תנאי ואליבא דרבי יהודה. מד אבר המגלה נמי כשאר כלים דעושה חריץ בגרירתה שפעמים שאין הארופן מתגלגל והוא עגרר וחופר ואילך אבר לא שכיח הכי ואינה אלא מיכבשת אמת גלגולה:

הדרן עלך יום טוב

אין צדין דגים. אף על גב דשמיטה ואפייה ובשול מלאכות מלאכות הן והוסרו לגורך יום טוב טעמא משום דאי אפשר מערב יום טוב דשמיטה מיום למחר בשרא פן יפחמם ויקרים אבל ליה אפשר לאחו מבעוד יום ויחיטו במעדתו במים ולא יחמוד ולמסר יטלהו: ביברים. של דגים הן בריכות של מים שקורין ויבי"ר. ביברין של מים קרפיפות מוקפין גדר סביב וכוטעין לתוכן מיום הנר ויולדות ומגדלות שם: ואין נותנין. לפני הדגים מזונות ואפי' למען דלמרי' נפש בהמה במשמע הי מילי דמזונתן עליך אבל דגים אפשר להם בלא מזונות שהם אוכלים שרצי עשבים בקרקע וגדול אוכל את הקטן: אבל צדין חיה ועוף. המכוסים מאתמול. קא סלקא דעתך השתא כיון דמוקפים גדר הוו להו כמוחזקין ומותרין אבל דגים נשמטין לחוצים ונבדקים והוא ליה ביום טוב: ונותנין לפניהם מזונות. בימי הסורף בריכין מזונות ואף בימי הקיץ

במקום דריסת בני אדם שאין עשבים עליה בו:

המתוסר

מסורת השי"ס

מוסף רשי"

עגלה של קטן. לנתק בה ולטלטל עליה טמאה מדרס. אחל ופשמים שיחוב עליה (שבת סו.).

דבר שאין מתכוין מותר. ואף על גב דקבנבל פרין והו מעלה דמורם לו סוה (שבת כב.).

הדרן עלך יום טוב

שבת סו.

[שבת מח: ז"ע]

[שם כב. כפ: מו: [תוספתא פ"ב ספ"ד קל. מנחות מח.]

[שבת קה:]

גליון השי"ס

מתני' ואינה נגרדת. פיין שבת דף מא ע"ב תוס' ד"ה ואליבא:

לעניין רשי"ז ותב"ד.

ברכות דגים.

[לפיל כלי]

[שבת מח: ז"ע]

[שם ז"ע]

[שבת מח:]

[שבת מח: ז"ע]

[שם כב. כפ: מו: [תוספתא פ"ב ספ"ד קל. מנחות מח.]

[שבת קה:]

[לפיל כלי]

[שבת מח: ז"ע]

[שם ז"ע]

[שבת מח: ז"ע]

[שבת מח: ז"ע]

[שבת מח:

רבינו נסים יום טוב פרק שני ביצה

שעושין קמטין לבתי ידים על כשים פרוזכי"ם בלע"ז: **מתני'** פרטו על ר"מ כן מזריה היתה יולאה ברלוטה שבין קרמיה-בשבת לעי ואמר רבנן מעשי הוא ואיט תכשיט לה וגרסינן בירושלמי גיבתא אמר הלכה היא מלמד וכתא ר' יוסה הלכה מלמד וכתא הדא היא דתנינן שלא ברטון תכשיט תנא רבי יהודה בר פזי דבר ליגא אמרו לו לא עשוה מציטוטיו לא העבר רלוטה מבין קרניה אמר רבי יוסי ב"ר בון שהיה מתרגם בענבן אמר רבי תגיגה פעם אחת יצאה והוקמרו שיניו מן הלומות ומן הסעגעות: ומקרדין את הבהמה ביום ט"ט-בתנרגום רש"י

טהורה כיון שאיט מתכוין לה: **מתני'** *שלשה דברים ר' אלעזר בן עזריה מתיר והחכמים אוסרין פרטו יוצאה ברצועה שבין קרניה יומקרדין את הבהמה ביום טוב ושוחטין את הפלפלין בריחים שלהן רבי יהודה אומר אין מקרדין את הבהמה ביום טוב מפני שהוא עושה חבורה אבל מקרצפין והב"א אין מקרדין אף לא מקרצפין: **גמ'** ת"ר אי זו קרדוד ואי זהו קרצוף קרדוד קטנים ועושין חבורה קרצוף גדולים ואין עושין חבורה יושלש מחלוקות בדבר תנא קמא סבר לה כר' שמעון דאמר דבר שאין מתכוין מותר וקירוד אע"ג דקא עביד חבורה שרי וכל שכן קרצוף דלא עביד חבורה וד' יהודה סבר דבר שאין מתכוין אסור א וקירוד דקא עביד חבורה אסור וקרצוף דלא עביד חבורה שרי ורבנן סברי לה כר' יהודה דאמר דבר שאין מתכוין אסור וגזרי קרצוף אטו קירוד אמר רבא אמר רב נחמן הלכה כר"ש ס"ל ועוד שהרי ר' אלעזר בן עזריה מודה שהרי רבי אלעזר בן עזריה מודה לו אמר ליה רבא לרב נחמן ולימא מר הלכה כרבי יהודה שהרי חכמים מודים לו א"ל אנא כר"ש ס"ל ועוד שהרי ר' אלעזר בן עזריה מודה לו וכן הילכתא: **מתני'** הדרדרים של פלפלין טמאים [משום שלשה כלים] משום כלי קיבול ומשום כלי מתכות ומשום כלי כברה עגלה של קטן טמאה מדרס ונישלה בשבת ואינה נגררת אלא על גבי הבלים ר' יהודה אומר כל הכלים אינן נגררין חוץ מן העגלה מפני שהיא בובשת: **גמ'** א"ר נחמן זו דברי ר' יהודה אבל ר"ש אומר גורר אדם ממה כמא ובסבל ובלבד שלא יחבוין לעשות חריץ וקיימא לן כר"ש:

סליקא להו פרק יום טוב

מתני' פרטו יוצאה. בשבת ברצועה שבין קרניה לפי ולאמר רבנן מהו סוא ואיט תכשיט: ומקרדין. בתנרגום של כרזל שנטוה דקות ואע"ג דקא עביד חבורה שרי ורבנן סברי לה כר' יהודה. מלמ' שלש מחלוקות בתרא. מלמ' עד שוסה שנטוה היא: מתני' ר' יהודה אומר כל הכלים אין נגררין מפני שהוא שוקה חרין. נגרירתן ולקח על מי שאיט מתכוין לסוד חוץ מן הסגלה מפני שהיא נוטנת וחוכרת סלרן מתחיה ואיט שוסה חרין: גמ' דברי ר' יהודה. דסבירא ליה דבר שאין מתכוין אסור אבל ר"ש אמרת בפ' בתר דמלקין ר"ש בשיטתה דבמתה גר שסקילה לעילא מר' ירמיה רבא אמר ליה כמאן כר' שמעון אימר דסבר ר"ש בגדולים אבל לחיבר בקטנים מי אמר ושלינא דעולא דאמר עולה מתוקת בקטנים אבל בגדולים דברי הכל מוחר ואומר' עליה דר' ירמיה רבא ושלקא דעולא בגדולים אבל בקטנים מיסר הכרע ז"ל לא הא הכור מוס נטוס לפי שלא היה צריך הקישנא לן בעולה מעלמא דבריו של רבי שמעון בפשוטן: סליקא פרקא

ס"ע ביצרין של דגים הן בריכות מים קטנים ביצרתיה ביצרין של חיה קרטיפו' מוקסין גדר סביב וטוכלין לתוכו חיות הכר ויולדות ומגדלות שם: ולקין נתנים לדגים מזונות ולאפוקי לאתן דאמר נפש כל נפש בנמצא כי מילי ממוטנן עליך אבל דגים אסור לפי שלא נולד מזונות אחרלין בריכות מים שבגדולים בקרקע ונחול אלא

אין נדרים ב מן הביצרין ביום טוב ואין נותנין לפניהן מזונות אבל

אבל

אלא אפילו בת יומא הרם נוטרים לדברי רבינו שלמה ז"ל:

*) וכן כתב אלפסי ותשבה דהכי לגבוכתא דחול ובירושלמי כתב שבת אלפסי ותשבה כי מפרש מלקות דיו"ט שנה בירושלמי וכן [נס' מגילה שלמה בו מכות מדרבנן דרבנן:

מלחמת ה'

דמבטל דסתירו ע"ב נחלם מעין בפרוד דרב יהודה ס"ב כלי (ב) אלא לעשות לכן מדוכה לפני עמון אלא סיס לו עומר רבא אמר עדר אוכל נפש חוא אלא הוא לים לגומר מידי דהוה בכברא לגומרי דהא בכברא לגומרי לא מוכחא אלא דמלי עכשן דלימי אוכל נפש ואלא אשיש רבא ואלא חייש אדמשחיל כלום כדמיגיגא אלא ואלא הכי קאמר אמר"ש אלא זה עדר אוכל נפש מפש מוחר לכבא ע"ג אם מלקות נקרבה לפי שאין כאן כבוי שאפשר מבעיר ואיון אכבוי אין כאן הנכרה אין כאן ואכשוב אלמרי ריהא נפי (ג) כיון דלא מכוין לבריה אלא לאכבר אוכלין מוחר מידי דהוה (ד) כבבא אלמרי דכלבא אלמרי דלא אוכל נפש חוא ובי אמ"ג דלא אוכל נפש חוא ובדרשיה ומאן דבריה

שיטת ריב"ב

מתני' פרטו יוצאה. בשבת ברצועה שבין קרניה לפי ולאמר רבנן מהו סוא ואיט תכשיט: ומקרדין. בתנרגום של כרזל שנטוה דקות ואע"ג דקא עביד חבורה שרי ורבנן סברי לה כר' יהודה. מלמ' שלש מחלוקות בתרא: גמ' שלש מחלוקות אמרה: מלמ' עד שוסה שנטוה היא: מתני' ר' יהודה אומר כל הכלים אין נגררין מפני שהוא שוקה חרין. נגרירתן ולקח על מי שאיט מתכוין לסוד חוץ מן הסגלה מפני שהיא נוטנת וחוכרת סלרן מתחיה ואיט שוסה חרין: גמ' דברי ר' יהודה. דסבירא ליה דבר שאין מתכוין אסור אבל ר"ש אמרת בפ' בתר דמלקין ר"ש בשיטתה דבמתה גר שסקילה לעילא מר' ירמיה רבא אמר ליה כמאן כר' שמעון אימר דסבר ר"ש בגדולים אבל לחיבר בקטנים מי אמר ושלינא דעולא דאמר עולה מתוקת בקטנים אבל בגדולים דברי הכל מוחר ואומר' עליה דר' ירמיה רבא ושלקא דעולא בגדולים אבל בקטנים מיסר הכרע ז"ל לא הא הכור מוס נטוס לפי שלא היה צריך הקישנא לן בעולה מעלמא דבריו של רבי שמעון בפשוטן: סליקא פרקא

המאור הקטן

כלומר הבגיבה אשר בלעריה כי החלב מוב מסבה אפילו מן הבגיבה המבוהרת שהיא בת יומא אמר ליה הוא אמרי נוגרדי בגיבה בת יומא מעליא קא אלקא דעדתיה שהיא מעליא יותר מן החלב אמר ליה רבי קא אמינא אפילו בגיבה בת יומא מעליא כלומר אפילו בגיבה בל זמן שיש בה מעם החלב מעליא מעשר הבגיבה שאינה בת יומא ויצאה הלילות מסבה וכל שכן שהחלב יותר מוב מכולן ובאירושלמי דבריו שלמה ז"ל בגמרא זה בחלוף שהוא אומר שהבגיבה ובבשה מובה מן החלמה ויש מפרים שאין כתוב בגן אפילו בת יומא אלא אפילו בת יומא הרם נוטרים לדברי רבינו שלמה ז"ל:

מגבי ולוגה כגן מפני שמוליד כגן רים ומתקנו ביו"ם ומ"ם מחיל לבבים מוגבה ביו"ם כדי לבבים כי בני אדם ויכסו מרלמו ולי נלאה שמא אמור שאין נוכל זה מדבר שוב לכל נפש שאיט אלא לשמנגין ולמסוגין המסוגלי בשעמ: כתלוים: א כתב הסור דוקא בגנרדת שלבן אבל בגנרדת שלבן הוא פגיע רשים ולאמר:

ב כתב הרא"ש ז"ל מתוך דברי רב"י ז"ל מתנמ לגדלה לאוכל מלמלה ר"ל כי מן שנם לדבר כה לגדלה לאוכל מלמלה ר"ל פסי מבתיהם ולאוריהם ובשנו מנוס רבל כי מדיפי פסי כיום מבלם בנשם מלמשול אבל לגדה לאוכל מלמשול ויבלם בתנדה בנים בר לאמר ולקבן לא מבמת כבי דמפלגיג ר' יסודה בנכבדיכן בין לאבר לבשונן מלמשול ובין לא לבשונן מלמשול ובין מלגלו דבלאוכל נפש לא מפלגיג ולדבדי [יסודה] בכמנ ליס לרבנן דבלאוכל נפש לא מלגיג אלא רבנן הוא דגור:

ג מדי' מרי' (ס) [ב] מבלי ר"ש מבנ לאוקן מה מדי לא"ת מיתן שלו:

ד מדי' מרי' (ס) [ב] מבלי ר"ש מבנ לאוקן מה מדי לא"ת מיתן מלו:

הגהות הב"ח

(א) ר"ל ומו: (ב) ר"ב מרס: (ג) ר"ב ליסא: (ד) בבבל בלי"ל:

אין נדרים בן הבגרין ביו"ם. ואע"ג דשחיטה ולפיים ובכולן מלות מלאכות הן ומאמרו לעוקר משום דש"מ ס"ל מעבר בגדרת. בשבת אלא על גבי כלים אלו על גבי בגדים לפי שאמר מרין בקרקע והוי הבגלאה בהלכה לא על ידי אפילה היא אלא כוכבת ורומסת בקרקע ובדום מתחיה ומעשה עמוד: סליקא להו יום טוב

אין לדין דגים מן הבגרין ביו"ם. ואע"ג דשחיטה ולפיים ובכולן מלות מלאכות הן ומאמרו לעוקר משום דש"מ ס"ל מעבר בגדרת. בשבת אלא על גבי כלים אלו על גבי בגדים לפי שאמר מרין בקרקע והוי הבגלאה בהלכה לא על ידי אפילה היא אלא כוכבת ורומסת בקרקע ובדום מתחיה ומעשה עמוד: סליקא להו יום טוב

אין נדרים ב מן הביצרין ביום טוב ואין נותנין לפניהן מזונות אבל

מתני' פרטו יוצאה. בשבת ברצועה שבין קרניה לפי ולאמר רבנן מהו סוא ואיט תכשיט: ומקרדין. בתנרגום של כרזל שנטוה דקות ואע"ג דקא עביד חבורה שרי ורבנן סברי לה כר' יהודה. מלמ' שלש מחלוקות בתרא: גמ' שלש מחלוקות אמרה: מלמ' עד שוסה שנטוה היא: מתני' ר' יהודה אומר כל הכלים אין נגררין מפני שהוא שוקה חרין. נגרירתן ולקח על מי שאיט מתכוין לסוד חוץ מן הסגלה מפני שהיא נוטנת וחוכרת סלרן מתחיה ואיט שוסה חרין: גמ' דברי ר' יהודה. דסבירא ליה דבר שאין מתכוין אסור אבל ר"ש אמרת בפ' בתר דמלקין ר"ש בשיטתה דבמתה גר שסקילה לעילא מר' ירמיה רבא אמר ליה כמאן כר' שמעון אימר דסבר ר"ש בגדולים אבל לחיבר בקטנים מי אמר ושלינא דעולא דאמר עולה מתוקת בקטנים אבל בגדולים דברי הכל מוחר ואומר' עליה דר' ירמיה רבא ושלקא דעולא בגדולים אבל בקטנים מיסר הכרע ז"ל לא הא הכור מוס נטוס לפי שלא היה צריך הקישנא לן בעולה מעלמא דבריו של רבי שמעון בפשוטן: סליקא פרקא

רבינו נסים אין צדין פרק שלישי ביצה

סיני דאמרי' בארץ כמיט במחוסר הכפרה בבבל ישראל זה מוטר לישראל אחר ס"ה נגכרי שהליך הגר בבבל ישראל לא שמלת מיס לבסמת ישראל לא שנעשה לו כבש בבבת וכמו שבעיין בסוף פרק כל כתבי [דף קכג:] שטלן מוחזרין לישראל אחר ולפיכך הלכך לעבר כמיט במחוסר דאמרי' למי *) שבתו בבבל היינו שעמת מקום דאיה ביה איסור מוקצה וכי קימה היינה דבבבל לה איסור מוקצה הוה לן למיסייה לישראל אחר הא לא קשיא שאם אחר מוטר לגר שבת בבבל לף הוא יעבוד אחר ביומו כל מוטר בו ולפיכך הכון איסורו לגמרי זה נ"ל על דרך הר"ר הלוי ז"ל אבל מין מסכיף על דעתו של רש"י ז"ל לפי שהוא כתב דנכרי שהליך אח הא לא הכר בבבת דבבבל ישראל אחר לכל אח"ג דלא מלינן לאיסור מוקצה בכל מעברין (דף מ:) בהיות ליפתח דאחי למחוסר וכבר הלי גוזמא אין לבת עליו אלא מעשה מוקצה: **ולערב** אסורין בכדי שיעבו • פרש"י ז"ל דלעיר"ש רלבנן קאמר ומוטר ממה בפבר מקום דאר מיכיהו הוא הוא אלא כדברי רש"י ז"ל דלעיר"ש אחולקים עליו ואומרים שליט מוטר עד מלאלי יו"ש בין דבכדי שיעבו בזמן הראוי לעשייה משעת ליתת אלא כדברי רש"י ז"ל דלבנן ואיסור בבבת בבבת בכל מעברין בפרק בכל מעברין [דף נ:] וכיולו ראיה הרב הגאונים ז"ל דוקא בנכרי שליט ברוי עמו בעיר ושילוחיו מעיין שם כי אלא שבעיה הרב אלפסי ז"ל בסמוך דבכה"ג הוא דחיישי' דילמא מחוץ לתחום אחו אבל נכרי שהוא מקום מקרב אלמא גוזרה ודאי לא מחקיקון איסורא אדרבא אחרי' כאן נמלאו וכאן הוי: **ופירוש** שבתו ביו"ש שני בבבל ישראל נריכין נם כן לעבר כדי שיעבו כפי נרסת רש"י ז"ל בהיות הכמוה בני נגעת דבפרק בכל מעברין הרב אלפסי ז"ל בסמוך לגר אחר לגר אחר לגר אחר

אור צרוע

ומהא דקתני משכיר ישראל בהמתו לגוי להולך עליה חמץ[1], איני יודע אם יש מיכן להתיר לישראל להשכיר יורה לגוי בפסח לבשל בה שכר, מה לי להולך מה לי לבשל, ושמא לא דמיא[n].

ומשכירין בהמה[15] לגוי להולך עליה[16] חמץ. וספק[17] אם מותר לישרא[18] להשכיר [19]יורה לגוי לבשל שכר בפסח[19].

(רמח) (שמות יב, טז) אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם

אמרינן בפרק אין צדין (ביצה כח, ב) ופרק קמא דמגילה (ז, ב) תניא, אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד. ור׳ יהודה מתיר במכשירי אוכל נפש. מאי טעמא דתנא קמא, ראמר קרא הוא לבדו יעשה לכם הוא ולא מכשיריו. ור׳ יהודה אמר אמר קרא לכם, לכל צרכיכם. ואידך נמי הכתיב לכם, אמר לך מיכעי[1] ליה לכם ולא לגוים[2]. ואידך נמי הכתיב הוא, אמר לך כתיב הוא וכתיב לכם, לא קשיא, כאן במכשירין שאפשר לעשותן מערב יום טוב, כאן במכשירין שאי איפשר לעשותן מערב יום טוב.

ומדקדקין מיכן, מרמחלק ר׳ יהודה בין מכשירין שאפשר למכשירין שאי אפשר, מכלל ראוכל נפש גופיה אפילו אפשר מותר[3]. ולעיל (ביצה כח, א) בזו הלכה מסיק אמר ליה רבא לרב חסדא, דרשינן משמך הלכה כר׳ יהודה. אמר ליה יהא רעוא כל כי הני מילי מעלייתא תדרשי משמאי[3], הלכה כר׳ יהודה דאפילו אוכל שאיפשר[4] מותר לעשותו ביום טוב.

ואין זה נכון, חדא דאם כן הכי הוה[5] ליה למימר כתיב הוא וכתיב לכם, הא כיצר כאן במכשירין הא באוכלין, הא דכתיב לכם דמשמע לרבות היינו באוכלין ובא לרבות אוכלין שאיפשר, והא רכתיב הוא דמשמע היינו למעט, במכשירין ובא למעט במכשירין שאיפשר[2]. ועוד לדבריהם לכאורה קשיא דרב חסרא אדרב חסדא, דאם כן רב[6] חסדא סבר אוכל שאיפשר מותר, ותנן לקמן (ביצה יד, א) ריום טוב כית הלל אומרים תבלין נידוכין כדרכן וכו׳, ומסיק בגמרא כולי עלמא מיהא מלח כעיא שינוי. מאי טעמא, רב הונא ורב חסדא חד אמר כל הקדירות צריכות מלח ואין כל הקדירה[7] צריכה תבלין, וחד אמר כל התבלין מפיגין טעמן ומלח אין מפיגין טעמן. אלמא רב חסרא סבר דאוכלי[3] שאיפשר אסור[7].

15. ומשכירין בהמה: ו ב נ תניא משכיר ישראל בהמתו 16. עליה: נ חסר 17. וספק: ו ב נ ספק 18. לישר׳: נ חסר 19. יורה... בפסח: ו ב נ לגוי יורה בפסח לבשל בה (נ בו) שכר

1. מיבעי: פ מיבעיא 2. לגוים: ד לעכו״ם 3. תודרשי משמאי: א פ תדרש משמי 4. שאיפשר: פ שאפשר לעשותו 5. הוה: פ הוי 6. רב: א פ דרב 7. הקדירה: א דקדירה

הפסח עם הנוכרי שהחמץ בפסח לא יהיה של הישראל ורק שיוכל לקחת את תמורתו לאחר הפסח (ובמשנ״ב (שם ס״ק ג) ביאר שלולא התנאי מכיון שהנוכרי מיחר את הכיכרות לצורך ישראל זה כאילו עבר עליהם הפסח). אולם מהראב״ה שלפנינו (חסר) ומדברי רבינו באן ולעיל (בשו״ת סי׳ תשמה) והגהות מיימוני (חמץ ומצה פ״א, ג) עולה שלא צריך להתנות. להלכה פסק השו״ע (תנ, ב) שצריך להתנות, אך במ״ב (שם ס״ק ד) כתב בשם האחרונים שבדיעבד גם אם לא התנה מותר לקחת לאחר הפסח.

ז רבינו פוסק להלכה את דברי התוספתא שמותר להשכיר בהמה לגוי להולך עליה חמץ וכ״פ להלכה הטרשו״ע (תנ, ז). האגור הובא בב״י (תנ, ז) אוסר להשכיר בהמה. המשנ״ב (שם ס״ק כה) הביא להלכה בשם האחרונים להחמיר בזה, משום שהמנהג הוא לאסור שכר של כל איסורי הנאה.

ח הטור (תנ) הביא שתי סיבות להחמיר יותר בכלי: 1. כיוון שרוצה בקיומו של הכלי הוא רוצה גם בקיום החמץ הבלוע, 2. הכלי עצמו אסור בהנאה משום שבולע מהחמץ, ולכן פסקו הטרשו״ע (תנ, ז) לאסור.

א כן ריקו התוס׳ (ביצה ג, א ד״ה גזירה) הרא״ש (ביצה פ״ג סי׳ א), הרשב״א (מגילה ז, ב) והר״ן (ביצה יב, ב ברי״ף) וכ״כ להלכה תור״ה אין צדין (ביצה כב, ב) וע״ע לקמן הערה ח שכך נראית גם דעת הרמב״ם, אלא שלדעתו אסרו רבנן מלאכה שניתן היה לעשותה מערב יו״ט.

ב עיין בתד״ה כאן (מגילה ז, ב) ובביאור המהרש״א שם שלפיו ענו תוס׳ על שאלה זו וביארו שבאוכל נפש עצמו פשוט מסברא לחלק בין אוכל שיתקלקל אם הוכן מאתמול לאוכל שלא יתקלקל משא״כ במכשירין שאין מתקלקלים ולגביהם צריך לבאר בפסוק שיש חילוק בין אפשר להכין מאתמול ואי אפשר. הסבר נוסף בתוספות עיין ברבריו של המהרי״ל דיסקין שהובאו בספר ״אהלים - חידושי מגילה מהגאונים לבית דיסקין״.

ג מתוך שאלת רבינו מוכח שס״ל שמלח ותבלין מוגדרים כאוכל נפש ולא כמכשירין, וע׳ בראב״ד (יו״ט פ״ד, ז) המסתפק בכך.

ד מתוך שאלת רבינו מוכח שלדעתו טחינת המלח

ומדאמר ליה רבא לרב אחא ברדלא כי דייקת[7] אצלי אצלוי, ותו מרדב ששת שמע קל בוכנא ואמר הא לאו מגו ביתאי, ומדתנו רבנן אין עושין טסני[8] ביום טוב, ומדרב פפא לא אכל[9] דייסא, מכולהו שמעינן דאוכל שאיפשר שאסור. וההיא דאין צדין נראה בעיני אני המחבד דהכי פירושו, דבין רבנן בין[10] ר׳ יהודה כולהו סברי[11] דאוכל נפש שאיפשר שאסור לעשותו ביום טוב[7], ובהא פליגי דר׳ יהודה סבר יש למכשירין רין אוכל, דמכשירין שאי אפשר מותר[12] לעשותן[13] ביום טוב, ורבנן סברי אין למכשירין דין אוכל[14] ואף על גב דלא איפשר אסור. והיינו דאמר ליה רב חסרא לרבא יהא רעוא דכל כי הני מילי מעלייתא תדרש[15] משמי, שיש למכשירין דין אוכל היכא[16] דלא איפשר מערב יום טוב.

וההיא רסתם לן תנא פרק קמא דמגילה דלא כר׳ יהודה דתנן אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד, ואמרינן בגמ׳ [הא][17] לענין מכשירי אוכל נפש זה וזה שוין, מתני׳ דלא כר׳ יהודה וכו׳, מה יעשה רב חסדא מההיא[18] סתמא.

וזה לשון הלכות גדולות (יו״ט טז) ואסור[19] למיעבד מלאכה ביומא טבא לבר[20] מצורכי אכילה, דכתיב כל מלאכה לא יעשה בהם אך אשר יאכל וגו׳. ומידי דלצורכי אכילה דקאמר דשרי, הני מילי דברים שאי אפשר לעשותן מלפני יום טוב, כגון שחיטה ואפיה ובישול, אבל דברים שאיפשר לעשותן מלפני יום טוב, כגון טחינה והרקדה אסורין ביום טוב עכ״ל הלכות גדולות. ובסמוך (ה״ג שם) כתוב בהם ומכשירי אוכל נפש שאי אפשר לעשותן מערב יום טוב, כגון סכין שגפגמה ושפוד שנרצם וגריפת תנור ביום טוב, פלוגתא דר׳ יהודה ורבנן, רתניא אין בין יום טוב לשבת וכו׳. ואף על גב דיחיד ורבים הלכה כרבים, וסתם לן תנא במגילה אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד, כיון דקא רמינן משילין פירות רוך ארובה ביום טוב לאין בין יום טוב לשבת [21]אלא אוכל נפש בלבד[21]ח, וקא מפרק רבא הא בית שמאי והא בית הלל, פירוש הלכה היא כבית הלל, וקם[22] ליה ר׳ יהודה בשיטתייהו דבית הלל, לפיכך הלכה כר׳ יהודה, ואמר ליה רב חסרא לרבא כל כי הני מילי מעלייתא תדרוש[23] משמא[24] עכ״ל.

וזה לשון הרב ר׳ משה[25] מימון זצ״ל (שביתת יום טוב פ״א, ה) כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב יום טוב ולא היה בה הפסד ממון ולא חסרון אם נעשית

8. טסני: פ טיפני 9. אכל: פ אכיל 10. בין: פ ובין 11. סברי: פ סבירי 12. מותר: פ רמותר 13. לעשותן: א פ לעשותו 14. אוכל: א פ לאוכל 15. תדרש: פ תדרשי 16. היבא: פ היבי 17. [הא]: א פ חסר 18. מההיא: א מההוא 19. ואסור: א פ ואסיר 20. לבר: א פ לבד 21. אלא אוכל נפש בלבד: א פ חסר 22. וקם: ד וקס 23. תדרוש: פ תדרשי 24. משמאי: א פ משמי 25. משה: פ משה בר

והתבלין מוגדרת כמלאכת אוכל נפש שהייתה צריכה להיות מותרת ביו״ט. ובתוס׳ (ג, א ד״ה גזרה) לומד מהירושלמי שהיתר אוכל נפש הוא דווקא במלאכות שמלישה ואילך. וע׳ בענין זה בר״ן (ביצה יב, ב ברי״ף).

ה בגמרא שלנו הנוסח: כי דייכת.

ו הר״ן (ו, ב ברי״ף ד״ה איכא) תירץ שהצורך בשינוי הוא דין ורבנן משוס שאדם עשוי לדוך מלח ותבלין לימים הרבה, ונראה כעושה לצורך חול. והר״ן לקמן (יב, ב ברי״ף ד״ה אין) הוכיח מעצם הדין שמותר לדוך, שבאוכל נפש עצמו מותרת גם מלאכה שניתן היה לעשותה מאתמול. ובדעת רבינו יש לומר שההתר לדוך נובע רק מדברי הגמ׳ שתבלין מפיג טעמו ומלח לא ידע כמה בעי לבישוליה.

ז כן כתב דש״י (כג, ב ד״ה אין צריך) והבה״ג (בתחילת הל׳ יו״ט, מביאו רבינו לקמן), וכן מובא בכלבו (נח).

ח מדברי בה״ג עולה שקושיית הגמ׳ (ביצה לז, א) ממשילין פירות היא על דברי המשנה ״אין בין יו״ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד״ (וממילא למסקנת הגמרא המשנה היא כשיטת בית שמאי). אולם בתוס׳ (שם ד״ה ורמיתהו) נראה שביארו שהשאלה היא על כל המשנה שעוסקת בהבדלים שיש באיסורי דרבנן בין יו״ט לשבת, וממילא זוהי אינה אותה משנה כמו במגילה (ז, ב), ולכן דווקא על המשנה בביצה שאלה הגמרא ממשילין. ולפי הבחנה זו בין המשניות, א״א לומר שהמשנה במגילה היא כבית שמאי וכדברי הבה״ג.

מבערב, אסרו חכמים[ט] לעשות אותה[26] ביום טוב אף על פי שהיא צורך אכילה[27] עכ״ל. ל

(רמט) (שמות יב, יז) ושמרתם את המצות

[6]**תניא** במכילתא (בא ט) ושמרתם את המצות, ר׳ יאשיה אומר אל תקרי כאן אלא ושמרתם את המצות[1], כשם שאין מחמיצין את המצה כך לא יחמיצו את המצות, אלא אם בא דבר מצוה על ידיך עשה אותה מיד, כלומר אל תאחר שלא תחמיצה[2].

ושמרתם את המצות[6]. (מ, א) הדר אמר רבה מצוה ללתות, שנאמר ושמרתם את המצות, אי לאו לתיתה שימור מאי. פי׳ מי לאו לתיתה[7], דעכשיו נעי שימור שלא יחמיצו, שימור למה ליה. ופריך תלמודא אימא שימור דלישה, ומשני שימור דלישה לאו שימור הוא וכו׳, עד ואפילו הכי לא הדר ביה רבא. פירש רש״י ואפילו הכי, דלא אסכים רבא סייעתא למילתיה, לא הדר ביה[8] ממתי דאמר נעינן שימור קודם לישה, דאמר להו להנהו דמהפכי כיפי, כי מהפיכתו הפיכו לשם מצוה[8], פירוש צוה למעמרים וקוצרים את העומר[9] לקצור[2] ולעמר לצורך הפסח, ולשמור מן המים שלא יחמיצו. מר בריה דרבינא מנקטא ליה אמיה באורביה, פירוש היתה מלקטת מלא עריגה לו עריגות הרבה, ומלמעתן[10] לצורך הפסח[3].

כתב רבינו יצחק אלפס (יב. בדפיו) והאידנא שדרי[11] מן מתיבתא דאין אנו בקיאין ללתות, הלכך לא שרי לן למילתת[7]. וחליטה נמי ליכא בזמן הזה מאן דידע

אוכל נפש ומכשיריו אם[28] איפשר לעשותו[29] מערב יום טוב אסור לעשות[30] בי״ט, ואם לאו[31] [32] מותר לעשותו[33] בי״ט.

וכשם[3] שאין מחמיצין את המצות[4] כך אין מחמיצין את המצה[5].

1. המצות: א המצוות 2. תחמיצה: א החמיצה
3. וכשם: ו ב נ כשם 4. המצות: ו ב נ המצה
5. המצות: ו ב המצהת 6. תניא... המצות: פ חסר
7. לתיתה: א פ לתיתא 8. ביה: א ביה מי
9. העומר: א פ העומרים 10. ומצניעתן: א פ ומצנגתן 11. שדרי: א פ שדרו

26. לעשות אותה: פ לעשותה 27. אבילה: א פ לאכילה 28. ומכשיריו אם: נ ומכשירין אי
29. לעשותו: ו לעשותן ב לעשות 30. לעשות: ו לעשותן ב לעשותה 31. אסור לעשות בי״ט ואם לאו: נ חסר 32. לאו: ו אי אפשר לעשותן מערב י״ט ב איפשר לעשות מערב יום טוב 33. לעשותו: ו לעשותן ב לעשותו

ט ובס׳ המכתם ביאר, שהרמב״ם סובר כשיטת תוספות, ושמעיקר הדין אוכל נפש היה צ״ל מותר גם אם היה אפשר להכינו מאתמול, אלא שחכמים גזרו בזה משום טרחה. ונראה שזו היא גם דעת היראים (קסח, ב).

י להלכה פסקו הטושו״ע (תצה, א) שכל מלאכת אוכל נפש מותרת, ורק במכשירין חלקו בין אפשר לעשותה מאתמול ללא אפשר. והרמ״א פסק עפ״י רבנו, וכתב שיש מחמירים גם באוכל נפש כשלא מפיג טעמו כלל. ובמשנ״ב (סי״ק ז) ובשער הציון (סי״ק ה) ביאר שגם המחמירים סוברים שזהו איסור דרבנן, וכדעת היראים שהובא בהערה הקודמת (ודלא כתוס׳). ומשמע שלדעת הרמ״א סובר רבנו שאם לא הכין מערב יום טוב, אינו רשאי להכין.

א זו הגרסא לפנינו, אבל בתוס׳ (שם ד״ה כי) וברי״ף (יב, א) גרסו ״לשם מצה״. וביאר ערוך השולחן (תנג, כ) ששתי הגרסאות נחלקו במהות השימור שלגורסים ״לשם מצוה״ שימור המצה הוא עשיה לשמה כדין לשמה במצוות אחרות, אך לגורסים ״לשם מצה״ גדר השימור הוא כדי שלא תחמיץ. והוסיף ערוך השולחן (שם) שעפ״י ריוק זה לשיטת הרי״ף והרמב״ם כל המצות הנאכלות בפסח צריכות שימור.

ב בשו״ת אבני נזר (או״ח סי׳ שפז, ח) הוכיח מלשון הגמ׳ שגם לדעת הרי״ף הסובר שצריך שימור משעת קצירה השימור הוא מלאחריה ולא בשעת הקצירה (ההוכחה היא מכך שרבא אמר כי מהפיכתו ולא כי קצירתו). ובשו״ת בחלקת יואב (ח״א סי׳ כו) כתב כך מסברא (כי דווקא בביתו כשהם ברשותו יכול לשמור עליהם). ברם מדברי רבינו כאן מוכח שהשימור הוא כבר משעת הקצירה שהרי כתב להריא שהצווי היה לקוצרים שיקצרו לצורך הפסח. ומצאנו בשו״ת חת״ס (או״ח סי׳ קכח) שדן האם ניתן לסמוך על קוצרים גויים וישראל עומר על גביהם, ומדבריו מוכח שסובר שחיוב השמירה הוא משעת קצירה.

ג נראה שרבינו הביא את דברי הגמרא גבי מר בריה דרבינא כדי להוכיח שצריך שימור משעת קצירה, אולם הרא״ש (פ״ב סי׳ כו) כתב שהגמרא הביאה זאת כיוון שהיה נדיר, כי מעיקרא דדינא צריך שימור משעת לישה.

ד מלבד הרי״ף הביאו את פסיקת הגאונים שאסור ללתות גם הרא״ש (פ״ב סי׳ כה) הראב״ה (תצח) ועוד ראשונים, וכ״פ להלכה הטושו״ע (תנג, ה). והסמ״ג (לאוין עט) כתב שנהגו שלא ללתות, אלא שבנגור לשאר הראשונים שהטעם מפני שאין אנו בקיאים, כתב שזו גזירה שמא

[ה] אמר מהר"י סג"ל שכתב בא"ז[1] שאסור ביום טוב לדבק גר שעוה באמצעיתו לכותל כדי שיכבה כשיגיע לשם דחייב משום מכבה[2]א. אכן אם מעמיד את הגר במקום ששולט הרוח[3] אין בזה גרם כיבוי. אך לא יעמידנו שם בשעה שמנשב הרוח כדי שיכבה דאז הוי[4] כמכבה בידים[3]. ואמר דאסור ביו"ט ליטול פתילה מגר זה[5] בעוד שהיא דולקת ולית לחברתה[6], דמתי דפוחת טיפת שמן ממנה חייב משום מכבה[4]. לכן שמש בית הכנסת אי אפשר לו לתקן פמוטי' של ב"ה[7] בעוד הן דולקין[8] דבנגיעתו יפחות מהן השמן[5], ודוקא כשכבו יחוור ויתקנם וידליקם. אכן[9] מותר לילך[10] ונר שרגא של שמן דולק בידו גם אם מנענע[11] ושמא ימשך השמן מן הפתילה, דלא הוי פסיק רישיה[6]. אכן לנטות השרגא לצד א' לימשך השמן מן הפתילה הוי פסיק רישיה ואסור כמכבה בידים[7]. ואסור[12] ביום טוב ליטול קיסם[13] מן המדורה לילך לאורו[14] דהוי גרם כיבוי[9], אכן עץ שקורין קניא[15] שגדל בו הזפת ודולק כמו נר מותר[16] לילך לאורו ביו"ט[10].

שינויי נוסחאות

[ה] א. דמם על הגר — שלא נדלוק הכל — (2. 5.). ב. לפעמים (שכט.); וכבה פתאום (3. 4.). ג. גרס גמור כידיס (5.); הוספה: לך — אם נדבק שם — ובא רוח פתאום וכבנה, הוי — גרס — בידי שמים ולית בה איסור (2. 3. 5. לי. אוק. 4.). ד. שקורין ליכט — שערגא (2.). ה. כי בטילוק הפתילה — הדולקת — מן השמן (2. 5. לי. אוק. שכט.); ומותה מאורה (לי.). ו. כדיס ולא הוי גרם כיבוי (2. 5. אוק. לי.); והוי גרם כיבוי (אופ.). ז. ביו"ט שדולקין לגר תמיד (5.). ח. השבר: דבשום לד כשנוגע בה — בהגביה הפתילה — נמשך ממנה ניפה... — וחייב משום מכבה — (לי. אוק. 1. 2. שכט.). ט. דרש מהר"ש (2.), מהרי"ל (5. אוק. לי.). י. ביו"ט בשת (אוק. 4.). אנה ואנה לצרכו (5.). יא. השמן לכאן ולכאן — לית בה גרם כיבוי — דלא מתקרי מכבה (2. 3. 5. לי. אוק. 4.). יב. בבת"י — פרש ל"1.: — אמר מהר"ש[8]... וכן דרש מהרי"ל. יג. לו אוד דולקת... — שע"ג הכירה — (5. שכט.). יד. במקצת כת"י: ואע"פ שאינו גרם כיבוי כ"כ, מ"מ מסתירין לאסור דהוי מקצת גרם כיבוי[8]. טו. והוא מין אר (5. ש.). טז. לכתחלה להדליק (3. פר. 4.); שהדליק לכתחילה... (2.); להוליכו למקום שירצה (ז.); להחזיקו דולק בידו (ש.).

[ה] 1. באו"ז לא מצאתי אכן נמצא בדרשות מהר"ח אר"ז עמ' 141.
2. הובא כשם מהרי"ל בשכנה"ג סי' תקיד הגב"י אות ה ובמקור חיים שם, וכ"פ המשנ"ב סי' תקיד סוס"ק כא.
3. כ"פ הרמ"א בד"מ סי' תקיד ס"ק ג ובהגהותיו על השו"ע סע' ג בשם מהרי"ל. אולם המשנ"ב ס"ק כה כתב שיש אחרונים שמחמירים בזה ובן המנהג.
4. כ"פ הטושו"ע סי' תקיד סע' ב.
5. האר"י סי' תקיד ס"ק ה מסביר דבנטילה הפתילה אי אפשר שלא יטיף טיפה לאיבוד או במה שנבדק בידיו ולכך אסור, (ראה בש"ג אות ח). וראה במקור חיים שהביא את דברי רבינו: לגרד ולמשוך ראש הפתילה לחוץ שידלק יפה, אסור.
6. מובא בד"מ סי' תקיד ס"ק יג בשם מהרי"ל, וכן בשכנה"ג שם בהגהות עה"ט אות ג.
7. כעובדא דעולא בביצה כב, ב וכן פסק הטור שולחן ערוך שם.
8. ראה סי' שעז ושם בהערות.
9. בב"י סי' תקיד ד"ה ואפילו כתב בשם המרדכי; אם לוקח אדם אוד מן המדורה להאיר בלילה לא דמי למסתפק מן הנר מיהו העולם רגילים ליזהר ונכון. ובשכנה"ג הגב"י סי' תקיד אות ג כתב: סדברי מהרי"ל נראה דאסור מן הדין.
10. מובא בשם מהרי"ל בשכנה"ג שם אות ד ובא"ר סי' תקב אות טו.

[ו] אמר מהר"ש[1] כל מה שאסור בשבת אסור נמי ביו"ט. אך לצורך אוכל נפש שרי[2]. וכל[3] דבר אוכל נפש נמי שאינו מפיג טעמו[4]א אסור לעשות[4] ביו"ט דאפשר[2] לעשותו מערב יו"ט גזרוהו רבנן, כדי שלא ילך אדם לשדהו ולכרמו בערב יו"ט ויניח כל תבשילו עד ליו"ט, נמצא שנטרד ביו"ט[5] במלאכתו וליכא שמחה[5]. אבל[6] דבר המפיג טעמו מותר לכתחלה ביו"ט. ושאינו מפיג טעמו קיימא לן אם לא עשאו מעיו"ט אסור לעשותו ביו"ט[7].

[ז] ואמר מהר"י סג"ל שכ"כ בספר סמ"ק[8]א שיש ללוש עיסת ורימזילש מעיו"ט לצורך יו"ט, דאפשר ואדרבה הישגים טובים יותר מהחדשים[2]ב. ואמר לנו מהר"י סג"ל ששאל מרבו מהר"ש[3] אם לדוך שקדים ביו"ט כדי להוציא המרק מהן שדומה לחלב. ולא רצה להתיר, דאמר אפשר לעשות מעיו"ט גם אם קצת מפיג טעמו[5]ג בלינה[5].

אמר מהר"ש[6] לדוך פלפלין ביו"ט יש מתירין משום[7] דמפיג טעמו בלינה[7]. ויש אוסרין שמא ידוך יותר מכדי צרכו כסמ"ק[8], לכך נהגו לדוך ביו"ט בהטיית המדוכה דהוי על ידי שיגוי ומותר[9]. אכן[10] לדוך מלח ביו"ט ליכא מאן דפליג דבעי שנוי לכותשו ביו"ט[11].

שינויי נוסחאות

[ו] א. בלינה (פרס.). ב. ולרך (ש.). ג. לחפות ולכבל (ש.).
[ז] א. לורכיר[1] (5. אוק. לי.). ב. כמנתיכמו — יום לו יומיים — (שכט. 2. גו.). ג. — לקהוי — שקורין זוייערליך[4] (2. שכט.). ד. דטומס יותר כמנידוכו היום מדאתמול (4. שכט.).

[ו] 1. סי' לט, ג.
2. כ"פ הטושו"ע חצה סע' א.
3. מהר"ש סי' ל, ד.
4. כ"פ הרמ"א בד"מ סי' חצה ס"ק ב ובהגהותיו על השו"ע סע' א בשם מהרי"ל. אולם המשנ"ב ס"ק ה כתב שלדעת המחבר מותר אפילו באפשר לעשותו מאתמול, וכ"כ בבה"ל ד"ה ומיהו. ולהלכה כתב המשנ"ב ס"ק ח בשם האחרונים שנקטינן כדעת הרמ"א לחומרא.
5. ע' רמב"ם יו"ט פ"א ה"ה.
6. מהד"ש סי' נא, א.
7. ע' רמ"א שם שהתיר ע"י שנוי.

[ז] 1. בריש סי' קצב סוף אות שכג.
2. וכ"ה בשם רבינו בשכנה"ג סי' תצה הגב"י אות ו וכן במג"א שם סק"ג ובים של שלמה פ"ק דביצה סי' מ.
3. הל' מהר"ש עמ' 200 סי' מא. וע' ביש"ש שם סי' לט שהקשה על דברי מהר"ש, ראה להלן בהע' 5.
4. = חמצמץ.
5. בר"מ סי' תצר ס"ק ב מובא: מהרי"ל מחמיר לעשות אוכל נפש שאפשר לעשותו מעיו"ט ולכן אוסר לעשות חלב שקדים ביו"ט. והמשנ"ב ס"ק ט כתב על המהרי"ל: כתבו אחרונים דמשום הכי החמיר דרמי קצת לסחיטת פירות ראסור. ועוד כתב שם: ומכל מקום על ידי שנוי נראה דיש להתיר, עיי"ש בשעה"צ אות י. כן הובא הדין בשם רבינו במקור חיים שם ובט"ז סוף סי' תקר ובשכנה"ג שם הגב"י אות ר.
6. סי' נב.
7. כ"פ הטושו"ע סי' תקר סע' א.
8. בריש סי' קצר בהג"ה, וע' במג"א בריש סי' תקר שהביא הדין בשם רבינו.
9. כ"פ הרמ"א בר"מ סי' תקד ס"ק ב ובהגהותיו לשו"ע סע' א.
10. מהר"ש שם ובסי' לו.
11. כ"פ הטושו"ע שם.

ביצה פרק ראשון ביצה יד

מקשרי אצבעותיו ולמעלה *מרבו עלה במערבא ביון דמשני אפי' בבולה ידא נמי אלא א"ר אלעזר "מנפח בידו אחת ובכל כחו: **המתני'** בית שמאי אומרים תבלין נדוכין במדוך של עץ והמלח בפך ובעץ הפרור וב"ה אומרים תבלין נדוכין בדרכן במדוך של אבן והמלח במדוך של עץ: **גמ'** דכולי עלמא מידחת מלח בעיא שנוי מ"ש רב הונא ורב חסדא חד אמר כל הקדרות בולן צריכות מלח ואין בל הקדרות צריכות תבלין וחד אמר יכל התבלין מפיגין טעמן ומלח אינה מפיגה טעמה מאי ביניייהו איכא ביניייהו דידע מאי קדרה בעי לבשולי אי נמי במודיקא[אמר רב יהודה אמר שמואל כל הנדוכין נדוכין בדרכן ואפילו מלח והא אמרת מלח בעיא שנוי הוא דאמר כי האי תנא דתניא אמר רבי מאיר לא נחלקו בית שמאי וב"ה על הנדוכין שנדוכין בדרכן ומלח עמהן לא נחלקו אלא לחזכה בפני עצמה שבית שמאי אומרים מלח בפך ובעץ הפרור לצלי אבל לא לקדרה וב"ה אומרים בכל דבר בכל דבר סלקא דעתך אלא אימא לכל דבר (ה) א"ל רב אחא ברדלא לבריה דרבי דייסת אצלי אצלויי ודוך רב ששת שמע קל בוכנא אמר האי לאו מגוויה רביתאי הוא ודלמא אצלויי אצלי רשמעיה דהוה צליל קליה ודלמא תבלין הוו תבלין נבוחי מנבח קלייהו תנו רבנן אין עושין טיסני ואין כותשין במכתשת תרתי הבי קאמר מה טעם אין עושין טיסני לפי שאין כותשין במכתשת ולימא אין כותשין במכתשת אי חני אין כותשין במכתשת הוה אמינא ה"מ במכתשת גדולה אבל במכתשת קטנה אימא קמ"ל והתניא אין כותשין במכתשת גדולה אבל כותשין במכתשת קטנה אמר אביי כי תניא נמי מתניתא מכתשת גדולה תניא דבא

מקשרי אצבעותיו: גבוחי מנבח. (ד)כשהן משברין הגרעינים נשמע קולו במדוכה כמנגנים קרוי"ש"ע: אין עושין טיסני. מי"ט שטורח גדול הוא שסומם הסמין עד שמחלקים ה' לתרבעה כדאמרי' במו"ק (ד' יג.): תרתי. שני דברים יש כאן לא זה דומה לזה קחמי אין עושין טיסני הא מלקח ותיסא שפיר דמי דאין טרחן מרובה והדר חי אין מתעגל כלל: ולימא אין כותשין. ואמא דעגא דתו לא מפעביד טיסנא: סתם מכתשת היינו גדולה: אבל קטנה אימא שפיר דמי. אפילו טיסני: קא משמע לן. אין עושין טיסני כלל לפי שאין כותשין שום כתישה במכתשת. הלך מכתשת על כרחך לא שנא גדולה ולא שנא קטנה מדטני ריסא אין עושין טיסני כלל: אבל כותשין בקטנה. דהוי כלאחר יד דאינה אלא לחבלין: כי תניא נמי מתני'. דלעיל מכתשת גדולה תניא ולא תימא מה טעם קאמר אלא תרתי קחמי וה"ק אין עושין טיסני כלל אפי' בקטנה ואין כותשין אחר כתישות במכתשת כגון דייסא ותפסת מכתשת גדולה קא מיירי: רבא

1 בס"א טעם: יסוד מתבלין.

במכתשת גדולה תניא • פירוש (ו) והשתא ניחא דתרתי קאמר והכי קאמר אין עושין טיסני ואין כותשין אחר דברים בגדולה אבל בקטנה כותשין הכל חוץ מטיסני משום דהאי דליכא רק לתבלין הוי כתישה כלאחר יד:

לעזוי רשי"י פוקי"א [פורי"א]. כף בדולה, תורור. קדושנ"ים. חורקים, משמיעים קול פיצוצה.

פי' ולא בכפ לחת אלא בפסם אחת זה אחר זה: רש"ל

הגהות הב"ח

(ה) גמ' אמר ליה רב לחתא. ר"ש ס"ל אין רב לבר אחא בדולה כי דייסא כו': (ו) רש"י ד"ה מהון הוא בוכנא ומכין בו בבוכנא בדוכנו: (ז) ר"ה הסוס נמל קוסי ולא מכה בסמיים בלאסטון: (ח) ר"ה נבוחי מכתת כבכרעינן מכתשנין מכתת קטן בלל: (ט) תוס' ד"ה מיכא כיוייבו דידע מאי קדרה בעי לבשולי וכו' רב אלעזר דשקלו זוגא תמרלי אלעזר וכו': (י) ר"ה כי תניא נמי וכו' ומכתת ניחא דתניא:

הגהות מהרי"ל לבדא

אין חוש' ד"ש בית אלו וכו' דאם ר"ל ר"ש היה לו לפרש כדפרש ר"מ • ותהשכן בפיטום ונע"ל דאם ר"ל ר"ש דפרש לו לפרש: פיס לו לפרש:

מסורת השי"ס

פ"ח מלא שטי זוטא

[מנחות יז: וש"נ]

לעזוי רשי"י פוקי"א [פורי"א]. כף בדולה, תורור. קדושנ"ים. חורקים, משמיעים קול פיצוצה.

פי' ולא בכפ לחת אלא בפסם אחת זה אחר זה: רש"ל

הגהות הב"ח

(ה) גמ' אמר ליה רב לחתא. ר"ש ס"ל אין רב לבר אחא בדולה כי דייסא כו': (ו) רש"י ד"ה מהון הוא בוכנא ומכין בו בבוכנא בדוכנו: (ז) ר"ה הסוס נמל קוסי ולא מכה בסמיים בלאסטון: (ח) ר"ה נבוחי מכתת כבכרעינן מכתשנין מכתת קטן בלל: (ט) תוס' ד"ה מיכא כיוייבו דידע מאי קדרה בעי לבשולי וכו' רב אלעזר דשקלו זוגא תמרלי אלעזר וכו': (י) ר"ה כי תניא נמי וכו' ומכתת ניחא דתניא:

הגהות מהרי"ל לבדא

אין חוש' ד"ש בית אלו וכו' דאם ר"ל ר"ש היה לו לפרש כדפרש ר"מ • ותהשכן בפיטום ונע"ל דאם ר"ל ר"ש דפרש לו לפרש: פיס לו לפרש:

עין משפט נר מצוה

קמז א מי"י פ"ב מה"ל יו"ט הלכה טו סמג לאוין עט עה"ש ג"מ סימן מקי סעיף ג:

קמח ב ג ד מי"י שם הלכה יב סמג שם עה"ש ל"מ סימן מקי סעיף ג:

[ולא כדפירי' רבינו מנחם ל"ל ומ"ל כמשם שנת קמא. ר"ש סי']

פ"ח מלא

רבינו חננאל

על שאר אצבעותיו שפיר דמי הי' אלעזר אומר מנפח בידו אחת ובכל כחו: **מתני'** בית שמאי אומרים תבלין נדוכין בדרכן של עץ כו' אמר רב יהודה אמר שמואל הלכתא כל הנדוכין נדוכין בדרכן ואפילו מלח דקיל"ל כי' מאיר דאמר לא נחלקו על כל הנדוכין נדוכין בדרכן כדרכן ומלח עמהן לא נחלקו אלא לדוך המלח בפני עצמן שבש"א בפך ובעץ הפרור לצלי אבל לא לקדירה ובת"א נדוך בכל ולכל דבר • ואמ' לקדירה א"ל רב לרב אחא אצלי ודוך כלומר עשה שני הפה אסתיא על צדה ודוך • רב ששת שמע קל בוכנא דהוה צלי קליה ואמר כיון דצלי קליה לא אצלי הכו ותבלין מנבח קליהו ודאי לא מנבח קליה לאו מביתי הוא: ת"ר אין עושין טיסני ואין כותשין בסכתשת תרתי קתני אין עושין טיסני אבל במכתשת כותשין והדר תני אין כותשין במכתשת קטנה ופרקינן הכי קתני אין עושין טיסני כ"ם לפי שאין כותשין במכתשת ופריק רבא ואמר הא רתניא אין כותשין במכתשת גדולה אבל כותשין במכתשת קטנה לדיקן אבל לבני א"י אפילו במכתשת קטנה לא כדתניא אין עושין טיסני ואין כותשין במכתשת

מקשרי אצבעותיו ולמעלה *מרבו עלה במערבא ביון דמשני אפי' בבולה ידא נמי אלא א"ר אלעזר "מנפח בידו אחת ובכל כחו: **המתני'** בית שמאי אומרים תבלין נדוכין במדוך של עץ והמלח בפך ובעץ הפרור וב"ה אומרים תבלין נדוכין בדרכן במדוך של אבן והמלח במדוך של עץ: **גמ'** דכולי עלמא מידחת מלח בעיא שנוי מ"ש רב הונא ורב חסדא חד אמר כל הקדרות בולן צריכות מלח ואין בל הקדרות צריכות תבלין וחד אמר יכל התבלין מפיגין טעמן ומלח אינה מפיגה טעמה מאי ביניייהו איכא ביניייהו דידע מאי קדרה בעי לבשולי אי נמי במודיקא[אמר רב יהודה אמר שמואל כל הנדוכין נדוכין בדרכן ואפילו מלח והא אמרת מלח בעיא שנוי הוא דאמר כי האי תנא דתניא אמר רבי מאיר לא נחלקו בית שמאי וב"ה על הנדוכין שנדוכין בדרכן ומלח עמהן לא נחלקו אלא לחזכה בפני עצמה שבית שמאי אומרים מלח בפך ובעץ הפרור לצלי אבל לא לקדרה וב"ה אומרים בכל דבר בכל דבר סלקא דעתך אלא אימא לכל דבר (ה) א"ל רב אחא ברדלא לבריה דרבי דייסת אצלי אצלויי ודוך רב ששת שמע קל בוכנא אמר האי לאו מגוויה רביתאי הוא ודלמא אצלויי אצלי רשמעיה דהוה צליל קליה ודלמא תבלין הוו תבלין נבוחי מנבח קלייהו תנו רבנן אין עושין טיסני ואין כותשין במכתשת תרתי הבי קאמר מה טעם אין עושין טיסני לפי שאין כותשין במכתשת ולימא אין כותשין במכתשת אי חני אין כותשין במכתשת הוה אמינא ה"מ במכתשת גדולה אבל במכתשת קטנה אימא קמ"ל והתניא אין כותשין במכתשת גדולה אבל כותשין במכתשת קטנה אמר אביי כי תניא נמי מתניתא מכתשת גדולה תניא דבא

[אמר רב כסא]

לפי שהן מפיגין טעמן ופלפלין נמי מפיג טעמן מדלא קאמר איכא ביניייהו פלפלין אבל לפי מה שפירש בשם הגדולים דקי"ל דכל הנדוכין נדוכין בדרכן יש להחיר אפי' כי ידע מאי קדרה בעי לבשולי ואפילו לא מפיג טעמו והמחמיר לדוכן מעי"ש הרבה ביחד יתבדך באלהים ובשם המיוחד:

בבל דבר ס"ד • פי' ואפילו בדבר שאין טיבל בשבת כגון סיכי זייתי ומזוקי *דמודי בהו ר' שמעון אלא אימא לבל דבר ואפילו לקדרה ולא תאמר ואכתי מאי מייתי דילמא לעולם בעי שנוי וי"ל כדפ"ה דשיטת התלמוד כך היא דדומיא דלא נחלקו קאמר דנחלקו וכי היכי דלא נחלקו על התבלין ומלח שעהן שנדוכין בדרכן ביחד בלא שנוי דומיא דהכי נחלקו בית שמאי וב"ה על אלא בפני עצמה לדוכה בדרכה בלא שנוי:

תרתי • כלומר למה לי למימר תרתי דסתרי אהדדי אין עושין טיסני הא אלקח ותיסא שפיר דמי דאין טרחא מרובה והדר חי אין כותשין בכל כדפ"ה: **כי** תניא נמי במתניתא דברים בגדולה אבל בקטנה כותשין הכל חוץ מטיסני משום דהאי דליכא כלאחר יד:

[אמר רב כסא]

[אמר רב כסא]

[אמר רב כסא]

מלאכה [ועי' במרכבת המשנה על המכילתא שמפי' דהיכי יליפת מהפסת עניים לאקוד עי' ככי] אלא למלה וכל מלאכה לא יעשה בהם לא תעשה אתם ולא יעשה חברך ולא יעשה אלהים ר' יוחנן אומר אין לריך והלא כבר נאמר זכור את יום השבת לקדשו והלא דברים קל וחומר מה שבת חמורה אינו מחוסר על מלאכת ככרי במלאכתך עד שיבא הקל דין הוא שלא יהא מחוסר על מלאכת ככרי במלאכתך עכ"ל אומר דר' יאשיה ור' יוחנן פליגי לי אומרים לעכרים לאסור מהיה אז ולא ואיכ יל דרבי שביל את דברי ר' יאשיה והגמי לקומבר לאמריכה לעכרים שבות אחלא אליבא דר' יוחנן, אבל עיז נופא עדיין קיל כיון דלגמי קאמר יוחנן היכי שביל רבינו את דברי ר' יאשיה ועיכ כיל דליל אליבא דרבינו כמים הילאים ז"ל ק"י קיב דבחר דשביל את המכילתא וכתב דדרשה גמורים היא כתב חיל והיינו דאומרין לעיל אמרה לעכרים שבות באיקולא דאוריתא כשאינו מלאכת שבת אלא לאמר כגון שאומר לעכרים עשה אתם שלך לצורכי אינ יל קרא אמכתא בעלמא עכיל וכיון דרבינו קובר דדרשה גמורה היא ליל כמו שמוכרן הילאים ולפי הילאו באמת יל הגמי אחלא אליבא דר' יאשיה כמותו, ודפי ז"ל פ' בא פיב פסיז כתב חיל לא יעשה בהם אתה עני אחרים והאר ז"ל עשים שם הקנו על דברי דמגמי מוכ' דאמרי לעכרים שבות אבל לעמים בשם הילאים גם על דברי ליק ועיין בריב"ל ובבעלי עניים שם ובתרמי וגיל מיש עיז ומבלם תרמ' שהגיהם בשמכילתא כמים רבי' אבל המרכבת הביל בשם הילקט גירסא אחרת אבל מכפסיקתא זוטרתא פ' בא מלה כגירסת רבינו ועי בבי אריה מיה קים דוגל שהעתיק לגמרי את לשון רבינו כלה שהשכים לגירסת רבי' הענין הלכה הסכמת כל הפוסקים דלרשם דמכילתא אסמכתא ואמרים לעכרים שבות:

ב) אף (ב) לדך אוכל נפש שמחר כו', כיכ גם הרמבים הלכה כי שם אלא הרמבים כתב בפי' דמלאכי שאפשר לעשות ועביב רק ודרבנן אסור ונהעגם דלמה אסרום חכמים מחלקו הרמבים ומלאכיד עי' בהרמיב שם ועי' בהר בילה ג' עיא דיה בזירה ומם בשם הירושלמי דבלאה דמדאוריתא אסור וכבר דבר מהירושלמי זה הביי אחת קי' תליים ומיש והרקדה כי אבל לרקד פעם שנים כי מחר הנעשה לאלן בין הרקדה לאסורה לעכיה כתב הביאור מריש יוסף ומקרעמנן שהרקדה איקון גמור וסי מלאכה דאוריתא איכ הרקדה שכיים דבילם להיות מיד שמך לליסם דמיים שמא יפיל בו לרוב לכך מוחכין וגם המרשיל ז"ל בביאורו כתן כיכ, ומיש ותכיל בהוסשהא הפלפלין כי כן היא שיעת הריב"ף ז"ל וכיכ שהי בשבת קמיא עיא דיה הכי ועי' בתמיים הליריב פיג הליב ובמוסיים אריס פי' הקיד, ומיש ובין הילכה כריב שאומר דלבשמים מותר כי בבילה דף כיא קובר ריהיב לכם ולא לבלבים וריב קובר לכם ולא לעכרים ופסק רבינו כריהיב כיון דסתם ומכי דמלה כותים וכיב ז"ל הריב"ף שם והרמבים מיא הליב שם ומילאים פי' קיב והקשרים פי' קליד אבל הבעל המאור ז"ל פסק כריב והרבם להקשות על הריב"ף והרמבן ז"ל בחמאות שם מיבאו הם כל הקושיות של הבעהיב עיים אבל לכאורה קיל על רבינו דמדוע כתב דבשום שמאת דהלה פסק כריהיב ומדוע ליק מבשם דהלכה כריב ומחביה אבל לא מחביה הלא בבילה שם מוכח דגם ריהיב קובר כריהיב ובזה סוב מיסר דגם לשיטת הבעהיב דריב מודה לסתמא דחלה ביה יכול לפסוק כריהיב אלא על רבינו יל דקובר כחלי שיעז ומבא ביד מלאכי פי' קבלה דהלכה כריב אבי' מחביה ולא דוחק כיון דסיים הכבם להחיב עיז ואמת אחי ביים אלא אלא יהא קשה על רבינו מיחייבין לומבכימו ולמבלט בשה דאפסר אבל על שתר שם דיה לכם קיל דכי חיל הלכה כריהיב ואעיב דקיל דהלכה כריב מחביה דהא שבכמה שתמי דהמבי כותיים בשם אלא כי אמת דהמבי לים דהלכה כריב אלא מחביה ואיב קשה על שתר קושיתיה הביל, ואפשר כיון דליק ריבב בפי' דלא כריב אלא שגמי שם קאמר כן אליבא דר' הוא אבל לכי שתרי באמת יל לים ריבב דלא כריב עי' בכתי שם דיה כל חלא ואבין, אי יל כיון דרים גבים כריב כדאי' בירושלמי בילה פיא הלכה יא ואיב אי תרי לבחרי תרי וסדריכן לכלבן דהלכה כריב עיב הביאו אם הרא' מקחמא דאלה הדיה:

ע"ז רש"י פ' בא פיב פסיז שכי וז"ל לכל נפש אפי' לבהמה כי' כדאה דפקק כריב והרמבן שם כתב עיז חיל תם זה אינו כהלכה אבל לכם ולא לכותים ולא לכלבים והאחרי כתב על רש"י חיל כריב דדרים נפש ואפי' נפש בהמה בשמע בשביל שכל ומכה נפש בהמה יעלמה ומה חיל לכם לכם ולא לעכרים ולא כריב שדומה לכם ולא לעכרים לכם ולא לכלבים ומהם דהלכה כריב מחבירו וכן פסקו אבי שמחי והריז שלו ושל דמי' אלם דחק מיסת כלבים בזמן שהעכרים אוכלין ממנה חייבת בחלה ולחפת ביים דמשמע שאם אין הרועים אוכלין ממנה אינם חייבים בחלה ומחלוקת בברייתא והלכה כשאם ממנה כבר תילו אותם לאפשר לאו רב עדה בה ומהם לאפשר לאו אלא אפייה ולכן מה שעשן הרמבן ז"ל ואמר וגם זה אינו כהלכה אבל לכם ולא לעכרים לכם ולא לכלבים אינה מענה מכיל ואמת ההגנה שהביב המחרבי על הרמבן גדולה מאד דכבי דהרמבן קובר דהלכה כריהיב כביתם הריב"ף וכמים במלאמות הכיל אבל הילך יכול לכתוב על רש"י דאינו כהלכי דלמה נחמת קובר רש"י כביתם הבעהיב הכיל ובהריעב"ז ז"ל במגילה קז ז' דיה הא דהלכה כריב, ומיכ כיל בסיד בכוונה הרמבן כך דבחר כי' רש"י לכל נפש אפי' לבהמה כתב חיל יכול אף לעכרים חיל אך ועל הכי שבי דרשות קמלין הרמבן וכתב עליהם אם דבריב הכיל וכוונתו דבמכילתא פ' בא פרשה מ' לפי הגירסא שלפנינו אי' כך אבר יאכל לכל נפש שמעו אבי אף נפשות בהמה ונפשות עכרים בשמעו חיל לכם לכם ולא לבהמה לכם ולא לעכרים דבכי כי שמעתל ריהיב אומר אך אבר יאכל לכל נפש אף נפשות בהמה בשמעו ומעו ומגיל נפשות בהמה ומגיל נפשות עכרים חיל אך חלק ריב אומר אך אבר יאכל לכל נפש אף נפש בהמה בשמעו ומגיל נפש בהמה ומגיל נפש עכרים חיל לכם ולא לעכרים מה ראים לחלוק שאחה ומחבר על הבהמה ואין אחה ומחבר על עכרים עכיל ומי' בתלאה הפנים על הילקוטי בילה מכיל שהגיה ביב אם הגירסא זו בשמכילתא בתלא לפי גירסא זו באמת ריב וריהיב קיימו בתלא שיעתה בנפש בהמה דלא פליגי אלא מחיכא ומעמרין עכרים ריהיב ומעמר ומלך וריב מעמר מלכם אחה שמכילתא דלא כבגמי דבגמי לריב לא מעמרין עכרים אלא מלכם, וכיון לחיכן דכמי ביב מעמר עכרים מלך ומלכם בהמה מלכל נפש מוכח בפי' דנקט כריהיב דמכילתא ומיז באמת ליכא לפקמות על רש"י מידי אינ דבגמי מוכח

ואף מסרה מעיש ולשון לא יעשה הכתוב בתורה מוכיח קצת שהוא דרשה גמורה אף (ב) צורך אוכל נפש שמותר דוקא בדברים שאי אפשר לעשותן מערב יום לפיכך לשון ואופין ושוחטין ומבשלין ביום שאם עשה את אלו מעיר יש בכך הפסד או חסרון טעם וכן כל כיוצא בזה אבל אין קוצרין ולא דשין ולא זורין ולא בוררין ולא טוחנין ולא מרסדין ביום שכל אלו וכיוצא בהן אפשר לעשותן מעיר ואין בכך הפסד ולא חסרון טעם והרקדה שאמרנו שאסורה ביום הים פעם ראשון אבל לרקד פעם שנייה דילמא נפל בה צרור או קיסם מותר ובלבד שישנה במקצת שלא יראה כמעשה חול כדדרש רבה בר רב הונא ביצה ד' ב' הלכה שונין את הסמא ומסיק התם דצריך שינוי דדביתהו דרב אשי היתה שונה אנבא דפתורא ומדתנן בביצה ד' י"ז והמלח במדוך של עץ למדנו שכל מלאכת אוכל נפש מותרת על ידי שינוי אפי' בדבר שאינו מפיג טעמו ואיפשר לעשות מעיר ותניא בתוספת הפלפלין כתבלין שב"ה מתירין כדרכן אף במדוך של אבן והא דאמר בסוף שבת ד' קמ"ז הני פלפלי מידק חדא חדא בקתא דסכינ' שדי תרתי תרתי אסור רבא אמר כיון דמשני אפילו טובא נמי התם בשבת מיירי דבעי שינוי ולא כמו שפי' שם רבינו שלמה ז"ל והשאלתות דרב אחאי נתר שם דבריש מיירי וליתא כדאיתא בתוספתא ונם שם בפ' תולין דלעיל היה לו לפרש בהדי' ביום כיון דכולה מסכתא איירי בשבת והא דאסרינן בפ' שני דביצה ד' ב' לשחוק פלפלין בריחים שלהן והן מולינייש בלעז כדמוכח התם שיש בו ג' כלי ריחים שאני משום דמחזי כעובדא דחול עד נרסינן בביצה ד' י"ז רב ששת שמע קול מכתשת ביום אמר זה לא היו עושין בביתי ומחש' ושמא היו כותשין ע"י הטיה ומחרין ששמע הקול צלול מפני שהיו כותשין כדרכן ומס' עד ושמא תבלין היו כותשין שאין צריך הטיה ושינוי ומתרץ כי ידע שלא היו כותשין תבלין כי יש להם קול ניכר משמע שכל מיני תבלין נדוכין כדרכן וחזוקא במלח צריך הטיה ותניא בביצה ד' כ"א נפש יכול אפי' נפש בהמה ת"ל לכם לכם ולא לעכרים לכם ולא לכלבים דברי ר' יוסי הגלילי וכן הלכה שהרי בית הילל דורשין כן באותו פרק ובר כ"ז ואין הלכה כר' עקיבא שאומר דלבהמה מותר ולא ממעט מלכם אלא עברים ועוד שסתם לנו מתניתין במס' חלה כר' יוסי הגלילי דתנן התם עיסת הכלבים בזמן שאין הרועים אוכלין ממנה אינ' נעשית ביום הרי סתם משנ' ומחלוקת בברייתא והלכה כסתם משנה כך פסק רב אלפס

בביצה

נחמת קובר רש"י כפיעת הבעהיב הכיל ובהריעב"ז ז"ל במגילה קז ז' דיה הא דהלכה כריב, ומיכ כיל בסיד בכוונה הרמבן כך דבחר כי' רש"י לכל נפש אפי' לבהמה כתב חיל יכול אף לעכרים חיל אך ועל הכי שבי דרשות קמלין הרמבן וכתב עליהם אם דבריב הכיל וכוונתו דבמכילתא פ' בא פרשה מ' לפי הגירסא שלפנינו אי' כך אבר יאכל לכל נפש שמעו אבי אף נפשות בהמה ונפשות עכרים בשמעו חיל לכם לכם ולא לבהמה לכם ולא לעכרים דבכי כי שמעתל ריהיב אומר אך אבר יאכל לכל נפש אף נפשות בהמה בשמעו ומגיל נפשות בהמה ומגיל נפשות עכרים חיל אך חלק ריב אומר אך אבר יאכל לכל נפש אף נפש בהמה בשמעו ומגיל נפש בהמה ומגיל נפש עכרים חיל לכם ולא לעכרים מה ראים לחלוק שאחה ומחבר על הבהמה ואין אחה ומחבר על עכרים עכיל ומי' בתלאה הפנים על הילקוטי בילה מכיל שהגיה ביב אם הגירסא זו בשמכילתא בתלא לפי גירסא זו באמת ריב וריהיב קיימו בתלא שיעתה בנפש בהמה דלא פליגי אלא מחיכא ומעמרין עכרים ריהיב ומעמר ומלך וריב מעמר מלכם אחה שמכילתא דלא כבגמי דבגמי לריב לא מעמרין עכרים אלא מלכם, וכיון לחיכן דכמי ביב מעמר עכרים מלך ומלכם בהמה מלכל נפש מוכח בפי' דנקט כריהיב דמכילתא ומיז באמת ליכא לפקמות על רש"י מידי אינ דבגמי

מוכח

ל תמנה מיום ליל בתעלה. כ. כאמר ונגד כולם. ויש נכנים כלל ג. פרישאל בתעלה. אם וכרי יהודה ד' כתלים בתעלה. ובילוה והגרגלמי מתפרר לבו לקרות כ' דברים בפיר ובפיר ו' מסקנה. כ"ל מלוים ברב ובפיר כ' בריה שיבלים בגמ"ל וכן בתרומות בתחרומות

סברת קנים

תצה * כל מלאכה כי. וכן כל עיר שלמה כי. לגבי לגבות בגמת לסור עם כיום מיר לגמר לפנים (כ"ל פוסה יפרים קלין): * מתן מנוכה כי בשבת מלאכה מלאכה בגמ"ל ומלאכה מן בתוקה מלאכה לא ראה מתן בדבר לגלגל לסור לגבות מלכ אבנים ביום אמר לגבות מגמת מגרר ידים לסבר לגבר כיום (מהרי"ל מ"ו):

ס) סגם כל דבות מתוקים עד מגר מהק כיום וכפי' מים מגרגרים מגל מגר לגבר לגבר ביום ומגר כיום מגר שלום ראה לגבל בגמה ומם דברי כיב כיום מגל ס"ל דמתי מגר מרק מיר מיר ומגמים אם שבת מגמגמים ברבים ומלגים מן בתוקה מגמגר לגו ראה מתן מרק ומיום לגלגל לסור לגבות מלכ מגר מגר ומיום לגבל לגבר לגבל מגר מגר ראה לגבל בגמה מלכ מגר ומים לגבל מגר מגר לגבר לגבר מגר מגר לגבר לגבר מגר מגר לגבר לגבר

הואיל ולי כמי מיתסיל עליה. הקשה בקונטרס א"כ יקרא לה שם ואח"כ תאפה מטעם הואיל ולי כמי מיתסיל עלה (ג) ותו"ל כיון דעבדה בלא הואיל אין לנו לעשות ע"י הואיל ותי"ל א"כ אמאי קרי ר' אליעזר לאפוי מטעם הואיל דכל חדא וחדא חזיא ליה כדלקמן בלא הואיל יכול לעשות ע"י העלה לנוטן ותו"ל דהכי עדיף מפי מהטלה לנוטן דאיכא למיחש שלא תזסר יפה ויבא לידי חימוץ ותו"ל הואיל ולי כמי מיתסיל עלה לא שכיח לא אמר להחיר כדמוכח לקמן גבי לחם הפנים ושם הלחם דאין לאפייתן דוחה יו"ט אע"ג דאיכא למימר הואיל ולי כמי פריק ליה שאין ההטר מקדשם אשם היה מקדשם א"כ יפסלו בלינה כיון דאפיון אופן קודש יו"ט וכן מוכח במנחות (דף עב:) דמ"ד אין לאפייתן דוחה י"ט קסבר דאין ההטר מקדשן ורשב"א פירש כי ג"ל שדעת רש"י כיון שהשל מלרפן וכופו ליטול אחת מן טולן נמצא שעבר בדבר שאין ראוי אפילו אם אינו מקדש אינו מקדש לשיכר אינו חייב עליו כלל דהיה לא כ"ע טובת הנאה אינה מסוך ובמואיל מפלגי ר' אליעזר סבר דאיל אי בעי מתשיל עליה ומפרש עליה כלומר הולך אצל חכם ואומר מפיתי וקריתי עליה שם תלה ומתירה לו החכם ריוצאת לחולין ונמצאת מסוגו לפיכך עכשיו חייב עליה ור' יהושע סבר לא אמרי הואיל השתא מיהא לא איתשל עלה כי היכי דשתשיל עלה: איתמר האופה מיום טוב לחול רב חסדא אמר לוקה רבה אמר לוקה ר' אליעזר סבר אינו לוקה אמרינן הואיל אמר ליה רבה לרב חסדא לדידך דאמרת לא אמרינן הואיל היאך אופין מיום טוב לשבת א"ל משום עירובי תבשילין ומשום עירובי תבשילין שרינן איסורא דאורייתא אמר ליה כמאורייתא צורכי שבת נעשין בי"ט ורבנן הוא דגזרו ביה גזירה שמא יאמרו אופין מי"ט אף לחול וביון דאצרכוה רבנן עירובי תבשילין אית ליה היבראאיתיביה בהמה המסוכנת לא ישחוט אלא בדי שיכול לאכול הימנה כזית צלי מבעוד יום יכול לאכול אע"ג דלא בעי למיכל בשלמא לדידי דאמרי הואיל הואיל ואי בעי למיכל מצי אביל משום הכי ישחוט אלא לדידך דאמרת לא אמרינן הואיל אמאי ישחוט אמר ליה משום הפסד ממונו ומשום הפסד ממונו שרינן איסורא דאורייתא אמר ליה אין משום הפסד ממונו גמר בלבו לאכול כזית אבל אם אפשר לכזית בשר בלא שחיטה איתיביה לחם הפנים נאכל

לא זה הוא חמץ שמוזהרין עליו בבל יראה ובבל ימצא אלא מפרישתה ומניחתה עד הערב ואם החמיצה החמיצה: **גמ'** *לימא בטובת הנאה קמיפלגי רב' אליעזר סבר טובת הנאה ממון ור' יהושע סבר טובת הנאה אינה ממון לא דבולי עלמא סברי טובת הנאה אינה ממון והכא בהואיל קמיפלגי [א] דר' אליעזר סבר אמרינן הואיל ואי בעי איתשיל עלה ממונה הוא ור' יהושע סבר לא אמרינן הואיל *איתמר האופה מיום טוב לחול רב חסדא אמר לוקה רבה אמר לוקה *אינו לוקה רב חסדא אמר לוקה לא אמרינן הואיל ומקלעי ליה אורחים חזי ליה רבה אמר אינו לוקה אמרינן הואיל אמר ליה רבה לרב חסדא לדידך דאמרת לא אמרינן הואיל היאך אופין מיום טוב לשבת א"ל משום עירובי תבשילין ומשום עירובי תבשילין שרינן איסורא דאורייתא אמר ליה כמאורייתא צורכי שבת נעשין בי"ט ורבנן הוא דגזרו ביה גזירה שמא יאמרו אופין מי"ט אף לחול וביון דאצרכוה רבנן עירובי תבשילין אית ליה היבראאיתיביה *בהמה המסוכנת לא ישחוט אלא בדי שיכול לאכול הימנה כזית צלי מבעוד יום יכול לאכול אע"ג דלא בעי למיכל בשלמא לדידי דאמרי הואיל הואיל ואי בעי למיכל מצי אביל משום הכי ישחוט אלא לדידך דאמרת לא אמרינן הואיל אמאי ישחוט אמר ליה משום הפסד ממונו ומשום הפסד ממונו שרינן איסורא דאורייתא אמר ליה אין משום הפסד ממונו גמר בלבו לאכול כזית אבל אם אפשר לכזית בשר בלא שחיטה לחם הפנים נאכל

מי לא דאמרי הואיל מי מיקלעי ליה אורחים מי ליה כוליה ליום טוב: מדאורייתא צורכי שבת נעשין בי"ט. דכתיב (שמות יב) אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם ויע"ש מדת קדושה היא דמרוייחו בכם מיקרו וכי היכי דמותר לבשל לו ביום טוב לבשל לאורח: ורבנן הוא דגזור. כי לא אחוב עירוב תבשילין כדי שלא יאמרו אופין אף לחול: בהמה מסוכנת. ודוקא לשחוטה ביום טוב שלא תמות ויפסידנה: *כזית צלי. זהו קל בבשולים: כדי שיכול לאכול. שיהא שהות ביום כדי להפשיט ולחתוך כזית ולצלות ולאכול ולא מיכא שהות כי האי שרי ואע"ג דלא אכיל מינה: אמאי שחוט. הא לא צריך למיכל שכבר אכל: משום הפסד ממונו. (ה)מודע הוא שאינו מוחר בלא אכילה גמר בלבו לאכול עצמו ולעבור על דעתו ולאכול כזית והוה ליה כצריך לזית ב"ש ומשום ההוא זית בעינא למיסמיה לטולה דלא אפשר לכזית בשר בלא שחיטה אבל הכא דליכא למימר גמר בלבו לאכול עצמו משום הואיל לא שרינן איסורא דאורייתא כזית דלא צריך למידי: לחם הפנים. כל שכח ושבח:

נאכל

לא אמרי הואיל ולי כמי מיתסיל עליה. תימה דלעיל אמר בפרק כל שעה (שבת דף לח.) דמלאת מעשר שני אין יוצא בה בפסח ל"מ דבכר מעשר שני ממון גבוה הוא ולא חשיב מלאכה הא הואיל ולי כמי מיתסיל עלה בטל מלאכה

29
ספר שמחות יצחק
תשאון רבי יצחק עבלס אודיגשטיין ז"ל

דבלעמה קיל אין סכנה בעקדם רק כיון דאין לוקח כל כך בגדרים ומדנות ביום מה מצמידו חיל דבריהם בחיקוי שנות אף בעקדם • ועמהם בחם על יד איסור שנות הם קעביד איסור חורם ולוקה מפיטה דלא הממידו חיל דבריהם ועמהם בעלמא בגדרים ומדנות דבלעמה יש בהם בשעה לוקח אכילה אדם אלא דבסכים עקולמן בנות קא זכו ויש בשם איסור עמם דלכם ולא לבנות אבל איסור לאו או מלקות פטיטה דלא שייך כיון דבשעה שחיטה יש בשן לוקח קלם עכים ואפשר יזרוק אדם"ע מבר איסור

הגה (ב) ויש מפמירין אפי' באוכל נפש בעצו כל שאינו מפיג נפש בכל אם מפשו מפרנ יום טוב (לא"ז ומהריי"ל) מיהו אם נפ מעצלו מעבר יום טוב יש בו טרך יום טוב מובר לעמוש פי' מינו: (סמיג וכ"ג)

ב (ג) קצירה ומזיזה ובצירה וסחיטה וצידה אף על פי שהם מלאכת אוכל נפש אסרום חכמים: אין

אסור עם שאינו לצורך היום עמוס דהוי מלאכה דאורייתא ולריך לומר דבלעמה אין קייל כרבא דאופה מיום לחול אינו לוקה ואפילו איסור תורה אין בו עמוס דאמריכן הואיל ואי מיקלעי ליה אורחים הוה ליה איכ כיון דאף בעמוסה לצורך חול אין בו איסור מש"ה אין לנו לגזור בזה שמא יעשה לצורך חול ואמנם הענם דעמחה יום טוב אלים כל כך דאפילו עם צריך לבו ביום אסור עמוס בזירים שמא יעשה לצורך חול ויאמנע מעמחת יום טוב ואלמלי לפסיע בפיל מהלכות יום הכבה פי' בכתב חיל רש"י מקובר שפמחיה ומקליה אסורין דבר תורה מפני שעומדין עמן ליעיס הרבה ודברי המוסין לעאוד דהא אין קייל כרבא דאמרי' הואיל ואי"כ אף בקולר ליעיס רבים אין בו איסור תורה דאמרי' הואיל ואי מיקלעי ליה אורחים הוה ליה: ואסיל ביומ הדי' והוא דסבר זה לי אמן רב הייתי מסתפק בדבר הסיכה דאסור לבו ביום ביום מדרבנן עמוס מוקלה או איסורא אחר הוא דרביע עלם ומומה בדבר זה אחת מעמלאכות אסר לא המבכה מדאורייתא לצורך מאר לי לוקה מהיה כיון דאף שייך בזה לומר הואיל ואי מקלעי ליה אורחים אינה לצו ביום מדרבנן וכיון דלא הוה יאכלו אורחים מעילה אדי דאסור לבסם אף רק מדרבנן ומדאלי דבר מעילה אינו אסור תורה ובמלאכה בזה מאוד בחמתם ובאמת לקמן בעזה' • ועמעם לאייבו באיסור תורה והאלכבה בזה מאוד בחמתם ובאמת לריך לבו ביום אסור עכים מדרבנן ואיכ אמינא עוקלה דבא עדיף מעיהם הטוסרין ואיכ כיון אף אם יקלו אסור בדיעבד מדרבנן עמוס איסור מוקלה ועמהם הקקולר יוסר מכדי לרבו לבו ביום קעבר על איסור תורה כיון דאף אי מקלעי ליה אורחים אסורים לאכלו מלד איסור מוקלה דבלעמה לענין מה שלריך לבו ביום אי היה עומר לקלור היה מהני שמעם לענין דבר מחובר ביכ אבל מה שאינו לריך לא מהני הומם ביכ וכעבור לקמן סימן תלי דלא מהני אם הזרן הרבה יותר מכדי לרבו וכיון דלא אסור לאחמינו אסיר מוקלה ואינו אחי אורחים ומעילה קעבר על איסור מלאכה עם שהוה מבזה שפיר כתב הסיע דאסור עם הטוסרין הואיל וקולר ליעיס רבים דהיינו דאסר מבזה מכעים שוב לפ"ייך הואיל ואי מקלעי ליה אורחים שוב יש איסור תורה בדבר ומעמה אמינא לאסוות המחלוקה דכ"ע קבדי דאחר מבבר בזה מכעים יש איסור תורה בדבר ואך קבא דאייתי הירושלמי ע"ע לא אי אי רק אסמכתא בעלמא דאסי לוכי דאחיל אסרו אין היה עוסה איסור תורה אף אם עשה בהיתר לצורך מחר ועיין לקמן סימן תקיט הביאו האחרונים בשם בהיג לאסיר אחיתה בהיתר דבאמת כיון פירות ואמתו על זה מ"ש מאחר מלאכות וכמ"ש אים דקיל לבהיג דבאמת כיון דאף אם עוסה לצורך מחר ליכא איסורא מן הטורה לא היה לבו לבזור לאסור מה שלריך לבו ביום אמו מה שעוסה לצורך מחר רק כיון דלצורך מחר אסור מדרבנן והוי מוקלה ומעילה לאסור אסיר הואיל ולא שייך קבדם הואיל אי מקלעי ליה אורחים כתיב אבל בזה אם הואיל ולא שייך קבדם הואיל אי מקלעי ליה אורחים אינו אסור לא חסיב עוקלה אם אינה אסור לא חסיב עוקלה אם אינה אסור לא חסיב עוקלה אם אינה

הרא"ש מ גבריאל ב'נעדר שיטיו

ג. אסור לבשל ביו"ט דברים שאין בהם הפסד ולא יפוג טעמם אם יבשלם מעיו"ט כגון צימע"ם (קאמפאט) ג). לא הכינם לפני יו"ט, אם מחמת שכחה או שהיה טרוד ולא הכינם, מותר לבשלם ביו"ט בתנאי

אכן עי' בשו"ת באר משה ח"ח סי' רכ"ד שדעתו דמאכלים שאפשר להכין מעיו"ט ולהשימם במקרר ולא יפוגו טעמם כלל וכלל, דודאי נכון מאד וגם חיובא הוא להכין כל אלו מעיו"ט ולשימם במקרר, אבל רוב מאכלים אינם דומים כלל כשהם חמים ונתבשלו היום ונאכל תיכף למאכל שנתבשל אתמול ונתקרר במקרר ושוב מחממים אותו, לכן א"צ להחמיר כלל רק בקצת מאכלים הידועים לכל שטובים אחר חימום כמו שנעשו ביו"ט ואז יכין אותם מעיו"ט עיי"ש. ושאלתי להגאון מדעברעצין שליט"א דהרי אם צריכים לחמם המאכל ביו"ט הרי מוכרח לעשות מלאכה ביו"ט, וא"כ אין נפ"מ בין בישול, מלאכה גדולה, לבין חימום, מלאכה מועטת. והשיב שכל דבריו אינם אלא חומרא ונכון לנהוג לפיהם, ומדינא א"צ להכין מבעוד יום, וכדברינו לעיל.

ג) שו"ע סי' תצ"ה ס"א. ועי' בפמ"ג בפתיחה להל' יו"ט שהוכיח מתוס' מגילה דף ד' ע"ב דאוכל נפש שאינו מתקלקל אם עשאו מעיו"ט, אסור לעשותו ביו"ט מה"ת עיי"ש. אכן ברמב"ם פ"א מהל' יו"ט ה"ב מבואר דאסור רק מדרבנן. וכ"כ בשו"ע הרב ס"ז, ובשער הציון אות ה' כתב: נהי דמתוס' מגילה מוכח דאסור מה"ת אבל ברוב מקומות בתוס' מובח שהוא רק מדרבנן עיי"ש. וכן מדויק לשון הרמ"א שכתב בלשון "ויש מחמירין". וראה בישועות יעקב אות ב' שחידש דמדינא מותר באוכל נפש אף שאינו מתקלקל מעיו"ט דאמרינן מתוך, ורק אסרו מתורת חומרא, והמחמיר יחמיר לעצמו ולא לאחרים עיי"ש. ועי' בשו"ת האלף לך שלמה סי' של"ז שדעת המחבר ורוב הפוסקים היא דמלאכת אוכל נפש אף אם אפשר לעשותה מעיו"ט מותר לעשותה ביו"ט.

ולא זכיתי להבין דברי המחצית השקל סק"א שכתב בשם סמ"ג דמהני שינוי כיון דס"ל שאסור רק מדרבנן, וצ"ע שהרי בסמ"ג הביא בשם הר"י בן ר' שמואל דאסור מה"ת. וכ"כ בהגהות רבינו פרץ על סמ"ק מצוה קצ"ד והב"ח סי' תצ"ה דלענין אוכל נפש גופא לא בעי קרא לחלק בין אפשר

נטעי גבריאל
הל' יו"ט סי' תקו א

שישנה במלאכתו ד). ואם היה אנוס שלא היתה לו יכולת להכין או שבאו אליו אורחים פתאום, מותר לבשלם ביו"ט גם בלא שינוי במלאכתו ה).

ד. הא דמהני שינוי אם לא עשאו מעיו"ט, הוא דוקא במאכלים שאין נפק"מ אם עשאן היום או עשאן מאתמול, אבל מאכלים שטובים יותר כשעשאן מאתמול לא מהני שינוי ו), וי"א שבכל אופן מותר ע"י

ללא אפשר דמסברא נפקא דלא קדינן בי' היתר אשר יאכל לכל נפש ואסור מה"ת עיי"ש. וכ"כ בדע"ת סי' תצ"ה אות ג' בשם תשובת הר"ח או"ז דאוכל נפש שאפשר לעשות מעיו"ט אסור מה"ת לעשותו ביו"ט עיי"ש. ועי' בפר"ח אות ב' שהכריע שדברים שעשייתם טובה מעיו"ט, אסור מה"ת לעשותם ביו"ט כהתוס' מגילה, אבל מדרבנן כל היכא שאינו עדיף טפי עשייתו ביו"ט, אסור לעשותו ביו"ט עיי"ש.

ד) דמ"א שם.

ה) שו"ע הרב ס"ה ומ"ב סק"י ושלחן עצי שיטים סי' ג' דדוקא בדיכת תבלין שהיא תולדה דטחינה בעי שינוי, משא"כ במלאכות המותרות ביו"ט כל שהיה אנוס וכדומה לא בעי שינוי עיי"ש.

ו) דהנה המג"א סק"ג כתב דמותר לכתחלה להמתין לעשותו ביו"ט ע"י שינוי, מדין מלח דמותר לכתחלה לטחנו ביו"ט ע"י שינוי, ואח"כ הביא המג"א בשם מהרי"ל ללוש הווירמזילש מעיו"ט, דהישנים יותר טובים עיי"ש, והקשה בביאור הגר"א היאך כתב המהרי"ל דאסור גם ע"י שינוי הלא במלח מבואר בהדיא בגמרא ושו"ע סי' תק"ד דמהני בשינוי. ונראה שכונת המג"א לחלק בין מאכלים שאינם מפיגים טעם ואין חילוק בין עשאן מעיו"ט או מהיום דאז מהני שינוי, אבל הווירמזילש שהישנים טובים אז ס"ל למהרי"ל דלא מהני שינוי, וא"כ מיושב קושית הגר"א דלכן מהני שינוי במלח דאינו טוב יותר לעשותו מאתמול, אבל דברים שטובים יותר אם עשאן מעיו"ט לא מהני שינוי. ואפשר שזה גם שיטת השו"ע הרב שבס"ה כתב הדין דע"י שינוי מותר, ובס"י גבי פירות הביא דאסור לבשל ולא הוזכר דמהני שינוי, כיון שהם טובים יותר כשעשאן מאתמול לא מהני

שינוי ז). ואם צריך לו דוקא שיתבשל היום מותר בלי שינוי ח). וכן הדין אם שכח או נאנס.

ה. הטעם שאסרו חז"ל אוכל נפש כשהיה אפשר לעשותו מעיו"ט, גזירה שמא ימנע אדם מלעשות מלאכות אוכל נפש שאפשר לו לעשותן מעיו"ט, ויניח לעשות אותן ביו"ט שהוא יום בטל, ונמצא יו"ט כולו הולך בעשיית מלאכות אוכל נפש ויתבטל משמחת יו"ט ט).

ו. לכתחילה לא ימתין לבשל עד יו"ט כדי לעשות בשינוי י), ואם

שינוי. ובזה יש ליישב קושית הפמ"ג א"א סק"ג דכאן משמע דעת הב"י דאוכל נפש דאפשר מאתמול מותר בלא שינוי ובסי' תק"ו ס"ח פסק המחבר דשאור אסור לעשות ביו"ט אלא ע"י שינוי שהי' אפשר לעשות מאתמול, והפמ"ג מחלק דדוקא בשאור צריך שינוי כיון שטובה יותר כשעשאן מאתמול משא"כ הכא מותר בלא שינוי, ולכן כתב בשו"ע הרב סי' תק"ו סי"ד דאסור לעשות שאור אלא ע"י שינוי מפני שהי' אפשר לעשותן בעיו"ט שכ"כ יפה הפת שנעשה שאור שלו מאתמול כמו הפת שנעשה השאור בו ביום, וגם המ"ב סקמ"א העתיק דברי הרב. ולפי"ז יש מחלוקת דשיטת השו"ע הרב דבדברים הטובים יותר מאתמול לא מהני שינוי ודעת הפמ"ג דמהני שינוי.

ז) פמ"ג הנ"ל, וכ"כ שער הציון סי' תצ"ה סק"ח שכן משמע מביאור הגר"א, וכ"כ ערוה"ש סי' תצ"ה סל"ו דגם מיני מאכלים שטובים של אתמול יותר משל היום מהני ע"י שינוי.

ח) פמ"ג א"א סק"ב וכה"ח סקי"ג.

ט) שו"ע הרב סי' תצ"ה ס"ז.

י) בגדי ישע ומ"ב סק"י ושער הציון אות י"ב, כיון דלכמה ראשונים מלאכה שאפשר לעשותה מבעוד יום אסור לעשותה מה"ת ביו"ט, לכן לכתחילה לא מהני שינוי. וכן נראה דעת הרב שלא העתיק דברי המג"א

המתין יבשל ע"י שינוי יא).

ז. דבר שאי אפשר היה לעשותו בעיו"ט אבל היה אפשר לעשותו כמה ימים לפני יו"ט, נקרא אי אפשר לעשותו קודם יו"ט ומותר לעשותו ביו"ט, כיון דבעיו"ט היה אנוס יב).

המובאים בסמוך כדרכו בקודש.

יא) ובפרט שהרי דעת המג"א סק"ג, א"ר אות ח', שלחן עצי שיטים סי' א', חיי"א כלל פ"ה ס"ז, כה"ח סקט"ו והגהות התעורדות תשובה לסי' תצ"ה דמותר לכתחלה להמתין עד יו"ט לעשותו בשינוי.

יב) הנה מדברי השו"ע הרב סי' תצ"ה ס"ד ובקונט"א אות ה' גבי מכשירי אוכל נפש, מבואר שאם היה אפשר לעשותו לפני עיו"ט מקרי אפשר לעשותו ואסור לעשותו ביו"ט. וכ"כ במעדני שבת סי' י"ג אות ב' דאע"פ שבעיו"ט ממש היה אנוס מ"מ מקרא דממעטינן מכשירין לא כתיב עיו"ט ממש, ומצינו בסוף פ"ה דחולין דכל קודם יו"ט נקרא עיו"ט עיי"ש. אך יש לחלק בין אוכל נפש למכשירי אובל נפש, ועי' בערך ש"י סי' תצ"ה שחולק על השו"ע הרב וס"ל דעיקר תליא בעיו"ט, שא"צ להכין רק מעיו"ט ולא איכפת לן אם היה אפשר לתקנו קודם עיו"ט עיי"ש. ונראה להביא ראיה מד"מ סי' תק"ד אות ד' שהתיר לפרר מצה בכלי ביו"ט ראשון של פסח, משום שיש אוסרים לפדר המצות קודם פסח כמש"ל סי' תע"א, וא"כ א"א לעשות מעיו"ט עכ"ל, והנה זהו ודאי דדוקא בער"פ אסור לפרר המצות מטעם שמא יבוא לאבלו, אבל קודם ע"פ שמותר לאכול מצה מן הדין ודאי מותר גם לפוררה, ומבואר מזה כיון שבע"פ לא היה יכול, אע"פ שהיה יכול קודם ע"פ, נחשב כא"א לעשותו קודם יו"ט ושרי, וכן מסתבר דעיקר הכנת שבת חלה רק בבקר של יום הששי כדאיתא בשבת דף קי"ז ע"ב א"ר חסדא לעולם ישכים אדם להוצאת שבת שנאמר והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו לאלתר, ופרש"י בשעת הבאה הכנה, והבאה בהשכמה היא דכתיב וילקטו אותו בבקר בבקר. וכ"כ הרא"ש ביצה פ"ב סי' י"ב וז"ל: והא דנקט עיסה שהיא הכנה ראשונה שעושין מע"ש לשבת, שכן תיקן עזרא ב"ק דף פ"ב ע"א שתהא אשה משכמת ואופה עכ"ל, משמע שהכנה לשבת נוהגין להתחיל ביום הששי בבוקר, ולא מליל ששי, וכדילפינן מוהיה ביום

הַחוֹלָה וְהֲבֵאתֶם אֶת־הַמִּנְחָה
הָאָרְצָה אוֹתָהּ מִיָּדְכֶם אָמַר יְהוָה: ס
יד וְאָרוּר נוֹכֵל וְיֵשׁ בְּעֶדְרוֹ זָכָר וְנֹדֵר
וְזֹבֵחַ מָשְׁחָת לַאדֹנָי כִּי מֶלֶךְ גָּדוֹל
אָנִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וּשְׁמִי נוֹרָא
בַגּוֹיִם: ב א וְעַתָּה אֲלֵיכֶם הַמִּצְוָה
הַזֹּאת הַכֹּהֲנִים: ב אִם־לֹא תִשְׁמְעוּ
וְאִם־לֹא תָשִׂימוּ עַל־לֵב לָתֵת
כָּבוֹד לִשְׁמִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
וְשִׁלַּחְתִּי בָכֶם אֶת־הַמְּאֵרָה וְאָרוֹתִי
אֶת־בִּרְכוֹתֵיכֶם וְגַם אָרוֹתִיהָ כִּי
אֵינְכֶם שָׂמִים עַל־לֵב: ג הִנְנִי גֹעֵר
לָכֶם אֶת־הַזֶּרַע וְזֵרִיתִי פֶרֶשׁ עַל־

צְבָאוֹת וּמִיתָן אַתּוּן דַּאֲנִיס וְדַחֲגִיר וְדִמְרִיעַ
וּמִיתָן אַתּוּן לֵיהּ בְּקָרְבָּנָא הַאֲקַבֵּל יָתֵיהּ
בְּרַעֲוָא מִיָּדְכוֹן אָמַר יְיָ: יד וְלִיט דְּיַעֲבִיד בְּנָכִיל
וְאִית בְּעֶדְרֵיהּ דְּכַר וְהוּא חַיָּב לְנַדָּר וּדְבַח
דְּמְחַבֵּל קֳדָם יְיָ אֲרֵי מְלַךְ רַב אֲנָא אָמַר יְיָ
צְבָאוֹת וּשְׁמִי חָסִין
בְּעַמְמַיָּא: ב א וּכְעַן לְכוֹן
תַּפְקֻדְתָּא הָדָא כַּהֲנַיָּא:
ב אִם לָא תְקַבְּלוּן וְאִם
לָא תְשַׁוּוּן דְּחַלְתִּי עַל
לִבָּא לְמִתַּן יְקָרָא לְשְׁמִי
אָמַר יְיָ צְבָאוֹת וְאֶשְׁלַח
בְּכוֹן יָת מְאֵרָתָא וְאֶלוּט
יָת בִּרְכָתְכוֹן וְאַף
אֲלוּטְנֵיהּ אֲרֵי לֵיתְכוֹן
מְשַׁוְּיִן דְּחַלְתִּי עַל לִבָּא:
ג הָא אֲנָא גָזִיף לְכוֹן

תולדות אהרן

ב [ג] שכת קנא., ירושלמי מר"ק פ"ג ה, יבמות פט"ז ג, ריק"ר פי"ח א, קה"ר פי"ב ה, זהר ח"ב פח: קצה: קצט:, ח"ג קר..

רש"י

(יד) **נוכל.** מתנכל במרמה כדברי שקר לפני, לומר אין לי טובה מזו: **ויש בעדרו זכר.** אין ההגון לעולה. והוא נודר זכר: **משחת.** כעל מום, כמו משמחם בהם (ויקרא כב כה): ב (א) **אליכם. הכהנים.** אני מצוה המצוה הזאת שלא תקריבו קרבנות שנתתי לכם, מעת שנתחלותם לבוחתי בהבאת הקרבנות, ועתה אוסיף עוד במארה אם לא תשמעו: (ג) **הנני גוער לכם.** בעבורכם אגער את הזרע לבל תצמח: **וזריתי.** אפזר זבל על פניכם. וחזור ומפרש, זבל מהבהמות שאתם מקריבים לפני, שהוא הדבר היותר נמאס בבהמה, אותו אפזר לבוחת אחכם בו כדרך שאתם מבזים שמי:

מנחת שי

(יד) משחת. יש ספרים שהחי"ת בקמ"ץ, כמו ומקוד משחת (משלי כה כו), ובספר אחד כ"י מסור על זה דמלאכי ב, ונראה לי שרוצה לומר ב שהמ"ם בקמ"ץ, לאפוקי משחת מאיש מראהו (ישעיה נב טו) שהמ"ם בחיר"ק: משחת לארני. בדפוס ישן מרינציאה נכתב בשם המיוחד. וגירסא ההיא אינה אלא מן המתמיהין, דבמסורה ישעיה (כח ב) חשיב ד' לארני דכתיב כן ודין תר מינייהו:

ב (ג) וזריתי. מלעיל השופר כר"ש. ובספרי ספרד יש גם כן מארץ בחי"ר, ועל כל פנים המלה מלעיל במו שכתב רד"ק, והמסורה עליו, לית כותחיה מלעיל. והרי"ש בחיר"ק,

מדרש"י קרא

(יד) **וארור נוכל ויש בעדרו זכר ונודר וזובח משחת לה'.** וארור נוכל כמו בנכליהם (במדבר כה יח), הוא שמתנכל ומערים שנודר להקריב זכר תמים וזובח אותו שיש בו מום, ואותו שיש בו מום הוא משחת, כמו משחתם בהם מום בם (ויקרא כב כה):

ב (ב) **אם לא תשמעו ואם לא תשימו על לב לתת כבוד לשמי אמר ה' צבאות ושלחתי בכם את המארה וארותי את ברכותיכם.** זהו תנאי שאומר אם לא תשמעו ושלחתי בכם את המארה, ומקללה אתה למד שאם תשמעו וברכתי: **וגם ארותיה.** מפני מה שונה וגם ארותיה, אלא כך פתרתו אנכי שמתי את הדבר בתנאי אבל לא הייתי צריך שלבסוף אאור את ברכותיהם, לפי שלא תשימו על לב לתת כבוד לשמי שאתם עושים את הרעה, ואף אני אעשה זאת לכם: (ג) **הנני גוער לכם את חזרע. שלא יצמח: וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם.** קרבן חגיכם שתקריבו לפני אני מזרה פרשו על פניכם, כזה שמכיאין לו דורון שאין לו בו תפץ חזרקו אותו על פניו, ונשא אתכם אליו:

רד"ק

(יד) **וארור נוכל.** חושב מחשבה רעה ועושה בערמה. וכן מן הדרגוש אשר גבלו לכם (במדבר כה יח), ויתנכלו אותו להמיתו (בראשית לז יח). וכן תרגום להרגו בערמה למקטליה בנכילו:

ויש בעדרו זכר. פידש זכר תמים. וכן כצמר יהיו (ישעיה א יח) כצמר לבן, דבר הלמד מענינו, ודבים כמוהם:

ונודר וזובח משחת. זכר הנודר, לפי שיש קרבן שהוא כשר לנדבה ואינו כשר לנדר, כמו שורש וקלוט (ויקרא כב כג). לפיכך אמר ונודר, כי אפילו לנדר מביאין קרבן משחת:

משחת. רוצה לומר שיש בו מום ענין השחתה, כמו כי משחתם בהם (שם כה), אלא שהוא שם חזה פעול:

כי מלך גדול אני. איך תבזו אותי:

ושמי נורא בגוים. ואתם שאהכתי אתכם מכל הגוים לא תיראו ממני:

ב (א) **ועתה, הכהנים.** לפי שהם מקבלים הקרבן המשחת מיד המביאים אותו, והיה להם למנוע אותם ולהודותם כי אין זה הקרבן דאוי להקריבו לפני, כמו שמנעה אותו התורה:

ב) **בכם.** במקבלים ובמביאים:

את ברכותיכם. שברכתי אתכם אחר בנין הבית כמו שכתוב. אמר אחר שאתם מבזים אותי בקרבנותיכם, אהפוך לכם הברכה למארה:

וגם ארותיה. כלומר עד עתה ארותי הברכה שנתתי לכם, מעת שתחלותם לבוחתי בהבאת הקרבנות, ועתה אוסיף עוד במארה אם לא תשמעו:

ג) **הנני גוער לכם.** ענין השתתה, כמו גערת גרים (תהלים ט ו):

לכם. בעבורכם:

וזריתי פרש. וזריתי מלעיל, והוא מבנין הרגוש כמו מזרה ישראל. פרש זבל הבהמות, כמו ואת פרשה (ויקרא א). אמר תחילה פרש ואחר כך פירש ואמר פרש חגיכם, והוא כמו כבשים, רוצה לומר כי בהמות הקרבנות יקראו חגים, וכן אסרו חג בעבותים (תהלים קיח כז), חגים ינקופו (ישעיה כט א), חלב תגי (שמות כג יח).

מצודת דוד

סובחר וטוב הראוי לעולה: **ונודר.** והוא מנדר חובח לה' שה נשחת וכחוש: **כי מלך גדול אני.** ומהראוי אם כן להקריב לפני מן הסובחר: **ושמי נורא בגוים.** כל הגוים יראים מלפני: ב (א) **ועתה אליכם.** אליכם הכהנים אצוה המצוה הזאת לכל תקבלו קרבן נשחת וכחוש: (ב) **לתת כבוד לשמי.** לבל לחללו בקרבן שאין ראוי לי: **ושלחתי בכם.** בכהנים ובהעם: **וארותי את ברכותיכם.** רוצה לומר את הברכה שכרכתי אתכם מעת הוסר היכל ה', כמו שנאמר בחגי (ב יט), אהפוך לקללה: **וגם ארותיה.** רוצה לומר גם המארה המשמשת עתה איננה במקרה, כי אני ארותיה, כי אינכם שמים על לב להזהר בכבודי: (ג) **הנני גוער לכם.** בעבורכם אגער את הזרע לבל תצמח: **וזריתי.** אפזר זבל על פניכם. וחזור ומפרש, זבל מהבהמות שאתם מקריבים לפני, שהוא הדבר היותר נמאס בבהמה, אותו אפזר לבוחת אחכם בו כדרך שאתם מבזים שמי:

מנחת שי

(יד) משחת. יש ספרים שהחי"ת בקמ"ץ, כמו ומקוד משחת (משלי כה כו), ובספר אחד כ"י מסור על זה דמלאכי ב, ונראה לי שרוצה לומר ב שהמ"ם בקמ"ץ, לאפוקי משחת מאיש מראהו (ישעיה נב טו) שהמ"ם בחיר"ק: משחת לארני. בדפוס ישן מרינציאה נכתב בשם המיוחד. וגירסא ההיא אינה אלא מן המתמיהין, דבמסורה ישעיה (כח ב) חשיב ד' לארני דכתיב כן ודין תר מינייהו:

ב (ג) וזריתי. מלעיל השופר כר"ש. ובספרי ספרד יש גם כן מארץ בחי"ר, ועל כל פנים המלה מלעיל במו שכתב רד"ק, והמסורה עליו, לית כותחיה מלעיל. והרי"ש בחיר"ק,

אבן עזרא

יד **וארור נוכל ויש בעדרו.** [נוכל] תוסב, מגזרת נגליהם (במדבר כה יח), דרך מרמה: **זכר.** שהוא תמים: **משחת.** כמו מושלך (מ"ב כ מא): ב א **ועתה.** דיברתי אליכם: ב **אם. וארותי את ברכותיכם.** כלרך יגיה תמכי (תהלים יח מט): **וגם ארותיה.** מפעלי הכפל, והטעם סגרכה: **וגם.** ככה עשיתי עד עתה, כי ארותי את הברכה מפני שלא שמתם על לב: ג **הנני.** אגער כזרע שלא יצמח בעבור היות שולחני ריק:

מפני מה שונה וגם ארותיה, אלא כך פתרתו אנכי שמתי את הדבר בתנאי אבל לא הייתי צריך שלבסוף אאור את ברכותיהם, לפי שלא תשימו על לב לתת כבוד לשמי שאתם עושים את הרעה, ואף אני אעשה זאת לכם: (ג) **הנני גוער לכם את חזרע. שלא יצמח: וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם.** קרבן חגיכם שתקריבו לפני אני מזרה פרשו על פניכם, כזה שמכיאין לו דורון שאין לו בו תפץ חזרקו אותו על פניו, ונשא אתכם אליו:

רד"ק

מתלאה, הא דאיתיגא מליאותנא:

יד) **וארור נוכל.** חושב מחשבה רעה ועושה בערמה. וכן מן הדרגוש אשר גבלו לכם (במדבר כה יח), ויתנכלו אותו להמיתו (בראשית לז יח). וכן תרגום להרגו בערמה למקטליה בנכילו:

ויש בעדרו זכר. פידש זכר תמים. וכן כצמר יהיו (ישעיה א יח) כצמר לבן, דבר הלמד מענינו, ודבים כמוהם:

ונודר וזובח משחת. זכר הנודר, לפי שיש קרבן שהוא כשר לנדבה ואינו כשר לנדר, כמו שורש וקלוט (ויקרא כב כג). לפיכך אמר ונודר, כי אפילו לנדר מביאין קרבן משחת:

משחת. רוצה לומר שיש בו מום ענין השחתה, כמו כי משחתם בהם (שם כה), אלא שהוא שם חזה פעול:

כי מלך גדול אני. איך תבזו אותי:

ושמי נורא בגוים. ואתם שאהכתי אתכם מכל הגוים לא תיראו ממני:

ב א) **ועתה, הכהנים.** לפי שהם מקבלים הקרבן המשחת מיד המביאים אותו, והיה להם למנוע אותם ולהודותם כי אין זה הקרבן דאוי להקריבו לפני, כמו שמנעה אותו התורה:

ב) **בכם.** במקבלים ובמביאים:

את ברכותיכם. שברכתי אתכם אחר בנין הבית כמו שכתוב. אמר אחר שאתם מבזים אותי בקרבנותיכם, אהפוך לכם הברכה למארה:

וגם ארותיה. כלומר עד עתה ארותי הברכה שנתתי לכם, מעת שתחלותם לבוחתי בהבאת הקרבנות, ועתה אוסיף עוד במארה אם לא תשמעו:

ג) **הנני גוער לכם.** ענין השתתה, כמו גערת גרים (תהלים ט ו):

לכם. בעבורכם:

וזריתי פרש. וזריתי מלעיל, והוא מבנין הרגוש כמו מזרה ישראל. פרש זבל הבהמות, כמו ואת פרשה (ויקרא א). אמר תחילה פרש ואחר כך פירש ואמר פרש חגיכם, והוא כמו כבשים, רוצה לומר כי בהמות הקרבנות יקראו חגים, וכן אסרו חג בעבותים (תהלים קיח כז), חגים ינקופו (ישעיה כט א), חלב תגי (שמות כג יח).

מצודת דוד

מביאים לפני קרבן גזול ופסח וחולה: **והבאתם את המנחה.** רוצה לומר הואיל ומאחת מאלה תביאו את הקרבן והתשורה, וכי אקבלה ברצון מידכם: (יד) **וארור נוכל.** ארור המערים לומר שאין בידו יותר מוכחר להקרבה ממה שהביא, אבל באמת יש בעדרו זכר הדגן והמירוס והילסר: **וגם ארותיה.** אין לתלות הדבר על מנהי שמלימי כאס לא תשמעו, כי ידעתי שלא תשמעו, לפיכך אני מעתה ארותיה: (ג) **וזריתי פרש.** של בהמות מגיכם: **על פניכם.** כלומר לא תקבלו שכר מאתי כי אם לרעה ולבושת, ואגעור לכם את זרע השדה:

מצודת ציון

[יד] **וארור.** ענין קללה: **נוכל.** ענין ערמימות, כמו ויתנכלו אומו (בראשית לז יח): ב [ב] **המארה וארותי.** מלשון אריכה וקללה: [ג] **גוער.** ענין זעקת גיפה: **וזריתי.** אפזר, כמו מקרה יקרקל (ירמיה לא ט): **פרש.** זבל ולומה, כמו וקרבו ופרשו (ויקרא ד יא):

פְּנֵיכֶם פֶּרֶשׁ חַגֵּיכֶם וְנָשָׂא אֶתְכֶם
אֵלָיו: ד וִידַעְתֶּם כִּי שִׁלַּחְתִּי אֲלֵיכֶם
אֵת הַמִּצְוָה הַזֹּאת לִהְיוֹת בְּרִיתִי
אֶת־לֵוִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת:
ה בְּרִיתִי | הָיְתָה אִתּוֹ הַחַיִּים וְהַשָּׁלוֹם
וָאֶתְּנֵם־לוֹ מוֹרָא וַיִּרְאֵנִי וּמִפְּנֵי שְׁמִי
נִחַת הוּא: ו תּוֹרַת אֱמֶת הָיְתָה בְּפִיהוּ
וְעַוְלָה לֹא־נִמְצָא בִשְׂפָתָיו בְּשָׁלוֹם
וּבְמִישׁוֹר הָלַךְ אִתִּי וְרַבִּים הֵשִׁיב
מֵעָוֹן: ז כִּי־שִׂפְתֵי כֹהֵן יִשְׁמְרוּ־

תולדות אהרן

[ה] ברכות יב., ירושלמי ברכות פ״א ה פ״ב ד, יומא פ״ז ג, שמו״ר פל״ח ח, ויק״ר פ״ג ו פכ״א י, במדב״ר פי״א ז פכ״א ג, שוחש״ר פ״ז ב ג, תנחומא במדבר כו, פנחס, שו״ט פי״ט, אליהו רבה פ״ג פ״ד, פרקי דר״א פמ״ז, זהר ח״ב קכת., [ו] סנהדרין ו:, ירושלמי פאה פ״א א, סנהדרין פ״א א, אבות דרבי נתן פי״ב ה, פרק השלום פ״א, ב״ר פ״א יד פצ״ט ה, שמו״ר פ״ה י פט״ו יד פל״ח ה, ויק״ר פ״ג ו פ״כ א, תנחומא שמות כח, שמיני ה, שו״ט פ״א פקי״ח, אליהו זוטא פ״א פ״ר, זהר ח״א כה:, ח״ב קכז:, ח״ג פה: רפב., ת״ז יג: כ. צה. קלז., [ז] מו״ק יז., חגיגה טו:, פרק השלום פ״א, שמו״ר פל״ג ו פל״ח ג, ויק״ר פ״ג ו פכ״א יב, במדב״ר פט״ו א, שוחש״ר פ״ז א,

רש״י

ונשא אתכם אליו. פרש בהמות קרבנותיכם יעלו מזבח מליו, להיות זוללים ונבזים כמוהו: (ד) להיות בריתי את לוי. שלמי חפץ שמתקיימו למי נברית שכרתי לשבט לוי: (ה) החיים והשלום. שנאמר לפנחס אם בריתי שלום (במדבר פה יב), והוכנסת לו ולזרעו אחריו הרי שיהא זרעו כמיים: ואתנם לו. שיקבלם

מצודת דוד

ונשא. הענן הזה שביניכם ישא אתכם אל הבזיון הזה: (ד) וידעתם. דעו לכם, אשר שלחתי אליכם המצוה הזאת להיות נוהרים בבכודי הוא למען תקבלו גמול טוב, להיות מתקיים הברית אשר כרתי עם שבט לוי, רוצה לומר עם אהרן ראש השבט, כי עמו כרתי הברית

תרגום

בְּעַלְלַת בַּר זַרְעָא וַאֲגַלֵּי בַּהֲתַת חוֹבֵיכוֹן עַל אַפֵּיכוֹן וַאֲבַטֵּל רְבוּת חַגֵּיכוֹן וְיִתְמְנַע חוּלָקְכוֹן מִנֵּיהּ: ד וְתִדְּעוּן אֲרֵי שְׁלַחִית לְוָתְכוֹן יָת תַּפְקֻדְתָּא הָדָא לְמֶהֱוֵי קָיְמִי דְּעִם לֵוִי אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת: ה קְיָמִי הֲוָה עִמֵּיהּ חַיֵּי וּשְׁלָמָא וְיַהֲבֵת לֵיהּ אוּלְפָּן אוֹרַיְתִי שְׁלִים וּדְחִיל מִן קֳדָמַי וּמִן קֳדָם שְׁמִי דְּחִיל הוּא: ו אוֹרַיְתָא דְּקוּשְׁטָא הֲוָה בְּפוּמֵיהּ וְשִׁקְרָא לָא אִשְׁתְּכַח בְּסִפְוָתֵיהּ בְּשְׁלָמָא וּבְרַעוּתָא וּבְתִרְיצוּתָא הֲלִיךְ קֳדָמַי וְסַגִּיאִין אָתִיב מֵחוֹבָא: ז אֲרֵי שִׂפְתֵי כָהֵן יִטְרוּן מַדְּע

מצודת דוד

חגיכם. כן יקראו הקרבנות לפי שהכהנים נאכל מהם, וכן מקרי מן מנקיים (תהלים קיח מ): [ה] נחת. ענין פחד, כמו ויהי ממת מלכיה (בראשית לה ה): [ו] ובמישור. מלשון ישר:

מלאכי ב

מצודת דוד

ולהדריכם בדרך מישור: ורבים. על ידי תוכחותיו השיב בני אדם מרובים לבל יעשו הענין אשר חשבו לעשות: (ז) כי שפתי כהן. רוצה לומר הנה כל זה

מהר״י קרא

(ד) להיות בריתי את לוי. שתשמרו אותו כרית שכרתי עם אהרן ופנחס שהיו משבט לוי: (ה) בריתי היתה אתו החיים והשלום ואתנם לו מורא ויירא״נ. וכן הוא אומר (במדבר כה יב) הנני נותן לו את בריתי שלום, ולכך נתתי אותם לו שיהא מוראי עליו וגם הוא ייראני: נחת הוא. נכנע הוא ותחתי: (ו) תורת אמת היתה בפיהו. שבאמת היה מורה הוראות לישראל: ורבים השיב מעון. בדבר זה שהיה מורה להם משפטים ישרים: (ז) כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה׳ צבאות הוא. ולכך נתתי לכהנים מחנות כהונה לפי שיאמרו שפתיהם שיורו דעת וחכמה, וישראל יבקשו מהם הוראה, וכן הוא אומר (דברים כו ג) ובאת אל הכהנים הלוים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם וורשת והגידו לך את דבר המשפט:

אבן עזרא

ומלת חגיכם. כמו מאכלו מג בעבוטיכם (תהלים קיח מ). והנה פירוש מגיכם קרבנותיכם, מזרה לומם על פניכם, ועבע מרמיקבם מעל פני שלא מרלה מחכם: ונשא אתכם. הטעם, הוא המוב, אליו: ד וידעתם. לו מדעו לם לא תשמעו אלי: ה עמה ידבר עם ישראל שהם מייבים לכבד סהכהים מעבדי הסם, ועבו כאמר יוכו מחכם ולא בפיהו מנחה בעל מום: בריתי. כרתי ברית עמו, כי בעבור שהוא מקריב קרבני ישיב לישראל המיים והשלום: ובעבואתנם. על ישראל, שהסם נתנם לו שיראו ממנו, והוא ירא הסם: נחת הוא. מבנין נפעל והשלם נגמם, כמו לא בשבר ומלכה (תהלים מא יח). מגזרת מרמו מחמת (שיר ו מא), והבעבע כבוד. ויש אומרים כי ואתנם לו מלות ומוקים, והם תורת כהנים: ו תורת. אמר יפת זה נאמר על אהרן. וכמי יהושבה אמר על פנחס. והנכון, כי על שניהם אמר ועל בניהם הקדושים, כי ככה רמוז לשיות כהן גדול: היתה בפיהו. מינו ומישור. לעשות מצותי: ז כי. דבק, כי בהיות הכהן יבר ראוי לכל כהן. כי שפתי כהן ראויים שישמרו את הדעת לדבר בם, והראוי הוא שכל בני ישראל יבקשו תורה מפיהו ושהוא ילמדם:

רד״ק

תקרא הקרבן חג, לפי שרוב הקרבנות קרבים בחג. ורצה לומר בזה הענין, כמו שאתם מבזים אותי בקרבנות כן אבזה אתכם בהם, כי הדבר הנבזה שבבהמות והוא הפרש, אזרה אותו על פניכם. כלומר אשים אתכם לבושת ולבזיון מפני הרעב, שאשחית הזרע שתזרעו ואתם תשארו בחסרון לחם, ותהיו לבושת בין הגרים אשר סביבותיכם. כי ברעב יהיו לבושת, כמו שאמר (יואל ב יט) ושבעתם אותו ולא אתן אתכם עוד חרפה (רעב) בגרים, והרי אתם לבושת ולבזיון כאילו זריתי פרש על פניכם:

ונשא אתכם אליו. הענן ישא אתכם אל הבזיון הזה מידה כנגד מידה, אתם בזיתם אותי ותהיו נבזים. ויונתן תרגם הא אנא נזיף לכון בעללת בר זרעא וגו׳:

(ד) וידעתם, להיות בריתי את לוי. לפיכך אני מצוה אתכם כל כך, לפי שארצה שתהיה בריתי עם שבט לוי שקיימתי:

(ה) בריתי היתה אתו. עם דאש השבט לכהונה, והוא אהרן קדוש ה׳ ופנחס אשר קנא לאלהיו. ובפנחס נאמר הנני נותן לו את בריתי שלום (במדבר כה יב), ונאמר לו עוד והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם (שם יג). והחיים נתן לו, כי מצאנו לו תיים יותר משלוש מאות שנה, אפילו למי שאמר כי פנחס אינו אליהו, שהרי מצאנו אותו שהיה בפילגש בגבעה, כמו שכתוב (שופטים כ כח) ופנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן עמד לפניו בימים ההם, והיו לו משנותיו עד הזמן ההוא יותר משלוש מאות שנה:

ואתנם לו מורא. החיים והשלום נתתי לו בעבור מורא שיראני:

ומפני שמי נחת הוא. שורשו חתת, ופירושו נשבר ונדכה מפני שם ה׳. ויונתן תרגם ויהבית ליה אולפן אוריתא שלים וגו׳:

(ו) תורת אמת היתה בפיהו. כמו שהיתה תורת ה׳ בפיו, שהיה מורה אותה לרבים כן היתה בלבו, זהו תורת אמת. שלא היה אחד בפה ואחד בלב, זהו ועולה לא נמצא בשפתיו:

בשלום ובמישור הלך אתי. בשלום שהיה דבק בי לעשות חפצי, על דרך יעשה שלום לי. ובמישור שהלך בדרכי בני אדם בדרך ישרה. ובשניהם הוא אתי, כי באלה חפצתי לעשות תסד ומשפט וצדקה בארץ:

ורבים השיב מעוון. שהיה מורה התורה תמיד לכל, ורבים שמעו לו והשיבם מעוון:

(ז) כי שפתי כהן ישמרו דעת. כי כן יאות לכל כהן, שישמרו שפתיו דעת המצוות והחוקים להורותם בשפתיו לישראל, כמו שאמר בתורה (ויקרא י יא) ולהורות את בני ישראל את כל החוקים אשר דבר ה׳ אליהם ביד משה, ונאמר יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל

דאינון בני מהימנותא בסעודות אלה ניכרים ישראל שהם בני המלך, שהם מהיכל המלך, שהם בני האמונה ומאן דפנים חד סעודתא מנייהו אחזי פנימותא לעילא ומי שפונם בסעודה אחת מהן, מראה פנם למעלה ואחזי גרמיה דלאו מבני מלכא עלאה הוא, דלאו מבני היכלא דמלכא הוא, דלאו מזרעא קדישא דישראל הוא ומראה עצמו שאינו מבני המלך, שאינו מבני היבל המלך, שאינו מזרע ישראל קדושים הוא ויהבין עליה חומרא דתלת מלין דינא דגיהנם וגו' ונותנים עליו חומר של ג' דברים, דין גהינם וכו'.

ות"ח. בכלהו שאר זמנין וחגין בעי בר נש לחדי ולמחדי למסכני בכל שאר מועדים וחגים, צריך אדם לשמוח ולשמח עני ואי הוא חדי בלחודוי ולא יהיב למסכני, עונשיה סגי דהא בלחודוי חדי ולא יהיב חדו לאחרא ואם הוא שמח לבדו ולא נותן לעני, עונשן גדול שהרי שמח לבדו ולא נתן משמחתו לאחר עליה כתיב עליו בתוב, מלאכי ב וזרית פרש על פניכם פרש חגיכם. ואי איהו בשבתא חדי אע"ג דלא יהיב לאחרא, לא יהבין עליה עונשא כשאר זמנין וחגין ואם בשבת שמח לבד, אע"פ שלא נתן לאחרים לא נותנים עליו עונש כמו בשאר חגים ומועדים דכתיב פרש חגיכם. פרש חגיכם קאמר ולא פרש שבתכם. וכתיב ישעיה א חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי. ואלו שבת לא קאמר. ובגיני כך כתיב ביני ובין בני ישראל. ומשום דכל מהימנותא אשתכח בשבתא וביון שכל האמונה נמצאת בשבת יהבין ליה לבר נש נשמתא אחרא, נשמתא עלאה, נשמתא דכל שלימו כה כדונגמא דעלמא דאתי נותנים לו לאדם נשמה אחרת, נשמה עליונה, נשמה שכל השלימות בה כדונגמת העוה"כ. ובגיני כך אקרי שבת ולכן נקראת שבת מהו שבת. שמא דקודשא בריך הוא, שמא דאיהו שלים מכל סטרוי שם הקב"ה, שם שהוא שלם מכל צדדיו.

אמר רבי יוסי, ודאי כך הוא. ווי ליה לבר נש דלא אשלים חדוותא דמלכא קדישא אוי לו לאדם שלא משלים את שמחת המלך הקדוש ומאן חדוותא דיליה, אלין תלת סעודתי מהימנותא ומהי השמחה שלו, אלה ג' סעודות האמונה סעודתי דאברהם יצחק ויעקב כלילן בהו, וכלהו חדו על חדו מהימנותא שלימותא מכל סטרוי סעודות שאברהם יצחק ויעקב כלולים בהם, ובולם שמחה על שמחה, אמונה שלימה מכל הצדדים.

תאנא למדנו בהדין יומא מתעטרן אבהן וכל בנין ינקין מה דלאו הכי בכל שאר חגין

מזמור לדוד הבו לה' במזמור זה צריך לכוין להעלות עולמות כי"ע למעלה, אך אין הדבר נעשה כבת אחת אלא מעט מעט. ולכן תחילה צריך לכוין להעלות ג"ר דעשיה דהיינו חב"ד דעולם העשיה מורגה אחת לנה"י דיצירה. זה נעשה כשאומר ג' פעמים הבו: א. הבו לה' בני אלים. ב. הבו לה' כבוד ועוז. ג. הבו לה' כבוד שמו. אח"כ צריך לכוין להעלות ד"ת דעשיה כך: חג"ת עולים למקום חכ"ד דעשיה, נה"י עולים למקום תג"ת דעשיה, והמלכות עולה למקום נה"י.

ג' באי כלה שבזמר לכת דודי עד כאן הבלינו את עשר ספירות של עולם העשיה. כעת נמשיך להעלות את ספירות עולם היצירה, דהיינו להעלות את חב"ד דיצירה לנה"י ובריאה, חג"ת דיצירה לחב"ד דיצירה, נה"י דיצירה אל מקום חג"ת דיצירה. וזה נעשה פ"י ג' פעמים כא"י להעלות ג"ר וז"ת ע"י שם מ"ב שבבריאה שהוא אהי"ה יה"ו. והענין כי לעולם, שם מ"כ של העולם העליון שנמצא בז"ת שבו, מעלה את הז"ת של העולם שתחתיו. והנה עד כה בעולם העשיה עלו הז"ת ע"י שם מ"כ שביצירה שהוא אכ"ג ית"ץ וכאן ז"ת שביצירה עולים ע"י שם מ"ב שבבריאה שהוא אהי"ה יה"ו. ומשני השמות האלה יוצאים ז' מרגלן כפי שנראה בע"ה להלן. וזנה, כשהעלינו את עולם העשיה, הקדמנו להעלות את הג"ר ואח"כ את הז"ת. ואין זה הסדר הרגיל, כי בדרך כלל עולים מלמטה למעלה דהיינו תחילה עולים הז"ת ואח"כ עולים הג"ר, והיינו שבכיכול הז"ת דוחפים את הג"ר לעולם שעליו. והטעם הוא שאם היינו מעלים תחילה נה"י דעשיה למקום חג"ת דעשיה (וכאותו זמן בכיכול נה"י דוחפים את חג"ת למקום חב"ד וכך הלאה), היו הקליפות מסלאים את אותו חלל ויונקים מהמלכות. אבל אם אנו מעלים תחילה את הג"ר דעשיה ליצירה, הם מקבלים אור נעלה מהיצירה ומורידים אותו לספירות דעשיה ואז נדחקות הקליפות להתום ונוקבא רבה ושוב אינן יונקים מהמלכות.

וכאן עולים תחילה ז"ת דיצירה ואח"כ ג"ר. ולכן צריך לכוין תחילה בז' שמות מרגלאן השולטים ביום השבת והם יוצאים מהשם מ"כ דבריאה שהוא מעלה את הז"ת דיצירה.

ידיד — ביאור המאמר — נפש

המלכות סעודת הלילה הנקראת סעודת חקל.

ות"ח. בכלהו שאר זמנין וחגין בעי בר נש לחדי ולמחדי למסכני בכל שאר מועדים וחגים, צריך אדם לשמוח ולשמח עני. וז"ל הרמ"ק: הנה מענין זה ראיה להיות שבת כל ישראל זובים משולחן גבוה ובשמחתו אנו שמחים ובעל הסעודה והשמחה ישמח בשמחתו לכל אשר יחפוץ. ואין אנו חייבים לשמח זולתינו. מה שאין כן בימים טובים שהם ימי שמחתינו ואנו בעלי הסעודה ואנו חייבים לשמח כל הנמצא בלי שמחה. ולפיכך **ואי הוא חדי בלחודוי ולא יהיב למסכני, עונשיה סגי וכו'** ואם הוא שמח לבדו ולא נותן לעני, עונשן גדול שהרי שמח לבדו ולא נתן משמחתו לאחר. וכל זאת ביו"ט, אבל בשבת כתיב **ביני ובין בני ישראל** שהקב"ה הוא בעל הסעודה והוא משמח אותנו. ועיין בעיונים ד"ה ענין הזמנת העני לסעודה. **ומשום דכל מהימנותא אשתכח בשבת** ר"ל שיום השבת בולל בל האצילות בסוד עונג עדן עתיקא נהר מלכא גן מטרוניתא, בנגדבל אלו **יהבין ליה לבר נש נשמתא אחרא** מהמלכות **נשמתא עילאה** מהת"ת **נשמתא דכל שלימו** מהבינה וז"ש ברונגמא **דעלמא דאתי** שארם מתענן בשבת כאן בעידונו בעולם הבא. ואין זה רקבשבת ולא ביו"ט, מפני שביו"ט הנשמה נתוספת מענפים שונים, בפסח מצד החסד לבד, בעצרת מצד הת"ת לבד, בסוכות מצד הנבורה לבד, ובר"ח מצד הידה שנתחדש. מהרמ"ק.

אמר רבי יוסי וכו' תלת סעודתי מהימנותא ג' סעדות האמונה **סעודתי דאברהם יצחק ויעקב כלילן בהו** סעורות של אברהם יצחק ויעקב כלולים בהם. וז"ל הרא"ג: לאו דפלינ אר"ש אלא מוסיף על דבריו שגם ג' אבות נכללים בהם. בי יעקב נבלל בסעורת הלילה בסוד שהוא תיקן תפלת ערבית, תיקן וקשט לה בתבשיטהא. סעורת שחרית חסד לאברהם. סעורת מנחת הוא יצחק דהיינו עת הדין נמתק ונעשה עת רצון. וז"ש **חדו על חדו** ר"ל שמחת בללות ג' אבות על שמחת גילוי המדות הנזכרות באופן שהיא שמחה **שלימתא מכל סיטרוי**. ועיין כעיונים ד"ה א"ר יוסי תלת סעודתא וכו'. **תאנא למדנו בהדין יומא מתעטרן אבהן** מג' ראשונות והעוזרים ומשפיעים לבניהם שהם נה"י בסוד עטרת זקנים בני בנים וכו'. ועיין בעיונים ד"ה בהדין יומא מתעטרן אבהן. **בהדין יומא אורייתא מתעטרא בעטרין שלימין** ביום זה התורה מתעטרת בעטרות שלמות. ולבן אנו מוציאים בשבת ס"ת מלובש במפות יפות ונאות ורימוני בסף

וזה נרמז (כ) בכתוב וירא ראשית לו.
וכוונה שכל מה שיעשה וירצה בתורה ובעבודה ירחה כלל ראשית לו שהוא רק ראשית והתחלה בעבודת הבורא ברוך הוא וברוך שמו:

ובדרך מליצה (ו) העמסנו זה במאמר כל התחלות קשות, רצה לומר שיהי' הכל כהתחלה לאדם כל אשר יעשה זהו אחת מעבודות הקשות, נ"ל, אבל הדבר מוכרח:

וזהו ביאור (ז) הכתוב מועדי ה' וכמו שכתבנו לעיל שהכוונה על הזמנים המיוחדים לעבודת האדם יחברך, אשר תקראו אותם מקראי קודש מה שאתם קורמים מקראי קודש. רצה לומר שאתם אומרים שעשינו הקריאה בקדושה וקרינו קריאת שמע בקדושה וקרינו בתורה בקדושה שהכל נקרא קריאה בלשון חז"ל הקורא את שמע, הקורא בתורה. (ח) זה נורם חס ושלו' אלה הם מועדי, שמועדי זמנים שלי יקחו לאלה שמה דסמרא אחרא כדברי הזוה"ק, והבן היטב כי מילין יקירין אינון, ומיושב גם לדרך זה תיבת הם נ"ל והבן, רק תחשוב ה' בחסדו יקבל קריאתנו כמו שהיא רק ראשית וכמו שכתבנו לעיל, ואז תקרא וה' יענה ויקבל הכל לרצון, נ"ל:

תדרש נועם

(ה) וזהו נרמז בהכתוב (דברים לג, כא) וירא ראשית לו, דהכוונה הוא דכל מה דיעשה האדם וכל כמה דידבה בתורה ובתפלה ובעבודת ה', תמיד יראה את הכל דהוא "ראשית לו" היינו דהוא רק ראשית והתחלה בעבודת הבורא ברוך הוא וברוך שמו.

(ו) ובדרך מליצה העמסנו את זה במאמרם ז"ל (ילקוט יתרו רע"ו) כל התחלות קשות, ואמרנו הכוונה בזה דכל אשר יעשה האדם בעבודת ה', דיהא הכל נחשבת אצל האדם רק כמו התחלה, זהו אחת מעבודות הקשות, נ"ל, אבל באמת הדבר מוכרח, דצריך לחשוב תמיד כן בעבור דלא יבא לידי גיאות חס ושלום.

(ז) וזהו ביאור הכתוב דאמר "מועדי ה'" היינו כמו שכתבנו למעלה, דהכוונה הוא על הזמנים המיוחדים להאדם לעבודת השי"ת לתורה ותפלה ועבודת ה' דנקראים מועדי ה', ואמר הכתוב "אשר תקראו אותם מקראי קודש" רצה לומר דאתם קוראים אותם מקראי קודש, דאתם אומרים וחושבים בלבבכם דעשינו הקריאה בקדושה, היינו דקרינו הקריאת שמע בקדושה או דקרינו התורה בקדושה, דכן הן קריאת שמע והן לימוד התורה, כולם נקראים בשם קריאה בלשון חז"ל, כמו דלענין קריאת שמע אמרו הלשון (ברכות טו.) הקורא את שמע, ולענין לימוד התורה גם כן אמרו (שם מ.) הקורא בתורה, הרי דכולם נקראים בשם קריאה.

(ח) ומודיע לך הכתוב דזה הדיבור והמחשבה דמחשב כן הוא גורם דיהי' "אלה" הם מועדי, היינו דהמועדים והזמנים שלי יוקחו ויומסרו אל "אלה" היינו להסטרא אחרא דנקרא בשם אלה כדברי הזוהר הקדוש, והבן היטב כי דברים יקרים הם, וגם לדרך זה מיושב תיבת הם דנראה כמיותר, דלפי דרכנו תיבת הם מוסב על התורה ועל העבודה ועל הקריאת שמע, ואמר לך הכתוב ומזהיר אותך דלא תחשוב כן בלבך, רק תחשוב תמיד בשעת העבודה דהשי"ת בחסדו הגדול יקבל לרצון קריאתינו כמו שהיא, וגם אם היא דק

(ט) או יאמר מועדי כ' כו'. (מ) עם דברי הזוה"ק הם חזי מה בין שבתא לשאר זמנין וחגין דהלו בשאר זמנין וחגין מי מיכו בלחודי' חדי ולא יהיב לאחרי עלי' כתיב חריתי פרש על פניכם פרש חגיכם אבל בשבתא כו' אבל שבתכם לא כתיב, עד כאן:

ומה מתוק (י) לחיך אמרי נועם פה קדוש המסיד הקדוש מוהר"ז נ"י שאמר שזכו כוונת חז"ל במשנה אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד. ודקדק דתיבת בלבד למה לי דהוי סגי לומר אלא אוכל נפש, ואמר דחז"ל כוונו לדברי הזוה"ק הנ"ל. וחכו אומרים אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד שיאכל בלבדו בלי הפני דבשבת שרי וביום טוב אסור, ופונטי' פני מי לא יהיב לאחרי למחדי, עד כאן דברי פה קדוש שפתים ישק:

ובעניותינו אמרנו (כ) שגם המקרא קודש דהיתר אוכל נפש. והוא אך אשר יאכל כו' יכוין לזה, וככה יהי' כוונתו דאחרי

תדרש נועם

ראשית והתחלה, וכמו שכתבנו למעלה, (ישעי' נח, ט) ואז תקרא וה' יענה, ויקבל הכל לרצון, נ"ל: (ראה פ' צו, ר"ה לא תאפה ע' מ"ב)

ג) (מ) או יאמר מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קודש אלה הם מועדי, ויבואר עם דברי הזוהר הקדוש (יתרו פח:) דכתב בא וראה מהו החילוק בין שבת לשאר הימים טובים ומועדים וחגים וזמנים, דאלו בשאר הזמנים והימים טובים, אם הוא שמח רק לבדו ואין לו עניים סמוכים על שולחנו, אז עליו הכתוב אומר (מלאכי ב, ג) וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם, דאין נחת רוח לפני הקב"ה בשמחה זו דאינו משמח בו גם את העניים והאביונים, אבל בשבת קודש, אפילו אם הוא שמח בלבדו ואין לו עניים סמוכים על שולחנו, אז גם כן הוא לנחת רוח לפני הקב"ה, דהכתוב אומר פרש "חגיכם" ולא פרש "שבתכם" לפי דבשבת הוא בכל אופן לנחת רוח לפני הקב"ה, עד כאן.

(י) ומה מתוק לחיך הם אמרי נועם של הפה הקדוש של החסיד הקדוש מוה"ר זוסיא נ"י, דאמר דזהו כוונת חז"ל בהמשנה (מגילה ז:) אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד, ודקדק דתיבת בלבד למה לי, דהרי הי' די אם הי' אומר אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש, ואמר דחז"ל כוונו לדברי הזוהר הקדוש הנזכר, וזהו מה דאמרו אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש "בלבד" היינו דאם אוכל בלבדו ובעצמו ואין לו עניים על שולחנו, אז יש חילוק בין שבת ליום טוב, דזהו דבר המותר בשבת ואסור ביום טוב כדברי הזוהר, דביום טוב עונשו גדול מאוד אם אינו משמח את העניים להזמין אותם על שולחנו לאכול בשעה שהוא אוכל ומשמח את נפשו, ובשבת גם אם אינו מזמין את העניים גם כן מקיים המצוה של וקראת לשבת עונג, עד כאן דברי פה קדוש ושפתים ישק.

(כ) ובעניותינו אמרנו דגם המקרא קודש אשר משם דרשו ההיתר למלאכת אוכל נפש ביום טוב, והוא הכתוב (שמות יב, טז) אך אשר יעשה לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם, זה הכתוב גם כן יכוין לדרשה זו, וככה יהי' כוונת הכתוב, דאחר דאמר והזהיר כל מלאכה לא תעשה, נמצא דהיום טוב הוא דומה להשבת לענין איסור מלאכה, אמר דאף על פי כן יש הפרש

אומרו כל מלאכה לא תעשה וכרי זה דוגמת שבת, אמר הכפרש אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו דמדי בלאודוי, דבשבת שרי אכל ביום טוב יעשה כאוכל לכם לך ולעני, והבן נ"ל:

הג"ה

או יתכן (ג) יאמר אך אשר יאכל, הכוונה כל מלאכה לא יעשה בהם. ידבר על המון עם שאינם עושים מלאכת גבוה לה' לברו רק כל מלאכתם הוא בעבור חיי ומזוני דצווחין, אבל לעשות לה' על גלות השכינה, (מ) כמאמרנו בכוונת המשנה אין עומדין להתפלל, שמהראוי לאדם שלא יעמוד להתפלל כלל כהיותו מוטבע בצרכיו ונצרך, רק מתוך כובד ראש קלני מראשי בו', (נ) וזהו כל מלאכה כו' בהם בהמון עם רק אשר יאכל לכל נפש בעבור מזונם הרבר הזה עושים, ובאמת לא כן ולא נכון וטוב הרבר לעשות כן. רק ראוי כל התפלה שתהי' הוא לברו על

תדרש נועם

וחילוק בין שבת ויום טוב והוא "אך אשר יעשה לכל נפש הוא לבדו" היינו מה דאוכל הוא לבדו בלא עניים על שולחנו, דהוא דבר דבשבת הוא מותר, אבל ביום טוב צריך דתהא "יעשה לכם" היינו בלשון רבים, דביום טוב צריך דיהי' המאכל לשניכם לך ולהעני, על ידי דיזמין עניים על שולחנו, וזהו דאמר יעשה "לכם" לשון רבים היינו לך ולהעני, והבן נ"ל:

(נ) הגה"ה **או** יתכן הכוונה בהכתוב כל מלאכה לא יעשה בהם, אך אשר יעשה לכל נפש, הוא לבדו יעשה לכם, דהכתוב ידבר כאן על ההמון עם, דהמלאכת גבוה של התפלה והלימוד הם אינם עושים בכוונה זכה דתהי' בלתי לה' לבדו, דכל מלאכתם מלאכת גבוה הוא אצלם רק בשביל צרכי עצמם, דזועקים ומתפללים רק בעבור בני חיי ומזוני, כמו שכתב בהתיקוני זוהר (ת' ו' כב.) דצועקים וכו' ומבקשים מהשי"ת תן לנו חיים ותן לנו מזונות, ואין מבקשים על גלות השכינה, אבל באמת צריכים לעשות המלאכת גבוה של התורה והעבודה והתפלה רק לשם ה', ולבקש על גלות השכינה אשר כביכול היא מצטערת בשעה דישדאל הם שרויים בצער.

(מ) **וכאשר** אמרנו בכוונת המשנה (ברכות ל:) אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש, היינו דמהראוי להאדם דלא יעמוד להתפלל כלל בכוונה על צרכיו, דגם בעת היותו מוטבע בדאגותיו לצדכי עצמו וצריך לישועה גשמית, גם אז לא תהי' זאת כוונתו בתפלתו, רק כוונתו בתפלתו תהי' מתוך כובד ראש, היינו על פי דאמרו חז"ל (סנהדרין מו.) דבשעה דישראל שרויים בצער אז השכינה אומרת קלני מראשי, וזה הוא הנקרא כובד ראש מה דהשכינה אומרת אינני קל מראשי, דזאת צריך דתהי' כל כוונתו בעת תפלתו, ובמקום דהוא מבקש להקב"ה דיסיר מאתו צערו וטרדו, יותר ראוי דיכוין דבקשתו הוא בשביל להסיר בזה את הצער מהשכינה הקדושה, דמצטערת בשעה דישראל שרויים בצער.

(נ) **וזהו** דאמר הכתוב כל מלאכה לא יעשה בהם אך אשר יעשה לכל נפש, היינו דההמון עם זה מנהגם דאינם עושים כל המלאכת גבוה אך ודק בעבור לבקש על מזונם וצרכי גופם, ובשביל אשר יאכל לכל נפש היינו בעבור הצרכים הגשמיים, ובאמת לא כן ולא נכון הוא ולא טוב הדבר לעשות ולהתנהג כן, רק ראוי דכל המלאכת גבוה

הוא לבדו יעשה לכם וכל עשיי' ראוי שתהי' על הוא לבדו. (ס) **או** יעשה יתוקן לכם על ידי כנ"ל, על זה ראוי להתפלל ולעבוד שיתוקן על ידי הוא לבדו, כנ"ל:

או יאמר בדרך (ע) המוסר כי ראוי לאדם שיהי' ביום הראשון מקרא קודש כמו ביום השביעי מקרא קודש, להזמין עצמו בקודש כמו ביום השביעי מקרא קודש ימי שנותינו בהם שבעים שנה. יראה להזמין לו מיום דאשון תיכף קדושה כמו ביום השביעי, על דרך ישוב היום כמו שכתבנו בפסוק ואתם הדבקים. (פ) **או** מקראי קודש לזמן עצמו לעמוד לדין בקורש לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, והכוונה שכל מלאכה של גופניות לא יעשה

תדרש נועם

והתפלה תהי' "הוא לבדו יעשה לכם" היינו דכל עשיי' ותפלה שלכם ראוי דתהי' בשביל הוא לבדו, הכוונה לבקש רחמים על הוא לבדו, היינו על צער השכינה ולפי דהיא מצטערת בזמן דבני' שרויים בצער.

(ס) **או** יתכן לפרש דתיבת יעשה הוא לשון תיקון, ואמר הוא לבדו יעשה לכם, היינו דכוונתכם בהתפלה ומלאכת גבוה צריכה דתהי' בשביל דיעשה ויתוקן לכם "הוא לבדו" כביכול, ולא לכוין על הצרכים הגשמיים, רק על זה ראוי להתפלל ולעבוד, דיתוקן עבודת גבוה שלכם על ידי הוא לבדו, כנ"ל.

(ע) **או** יאמר לבאר בדרך מוסר מהתחלת הכתוב, (שמות יב, טו.) ביום הראשון מקרא קודש וביום השביעי מקרא קודש יהי' לכם, כל מלאכה לא יעשה בהם, אך אשר יעשה לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם, ונאמר דהנה ראוי לו להאדם דביום הראשון יהי' אצלו מקרא קודש כמו דביום השביעי הוא אצלו מקרא קודש, היינו דידאה להזמין לעצמו קדושה תיכף מיום דאשון שלו היינו מנעוריו, כמו דדוצה דתהי' אצלו מקרא קודש ביום השביעי היינו בימי זקנתו ולבסוף שנותיו, דאז נקרא אצלו ביום השביעי על שם הכתוב (תהלים צ, י) ימי שנותינו בהם שבעים שנה, ושביעי הוא כינוי לשנות השבעים, ומזהיר אותו הכתוב דיראה להכין ולהזמין עצמו בהקדושה תיכף מהיום הראשון, כמו דהוא עתיד לעשות כאשר יגיע לשנות השבעים, והוא על דרך דאמרו חז"ל (שבת קנג.) ישוב היום שמא ימות למחר, ונמצא כל ימיו בתשובה, וכמו שכתבנו (א"ט תהלים צה, ז) בהכתוב (דברים ד, ד) ואתם הדבקים בה' אלוקיכם, חיים כולכם היום דתהיו דבקים בה' אלוקיכם על ידי דתהי' בעיניכם דאתם חיים רק היום, ודיש החשש שמא ימות למחר, דעל ידי זה תהיו תמיד בתשובה, ותהיו דבקים בה' אלוקיכם.

(פ) **או** יתכן לפרש מקרא קודש יהי' לכם, היינו דיכין ויזמין עצמו לעמוד לדין, דיהי' נגד עיניו דיהי' נקרא למקום הקודש לעמוד לדין לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, לתת דין וחשבון על כל מפעליו, והכוונה דאומר לו הכתוב ומזכיר אותו, דביום השביעי, היינו בסוף ימי חייו יהי' "מקרא קודש" היינו דאז יהא נקרא לפני הקודש ליום הדין, ועל כן הכתוב מודיע היאך דנכון לו דיתנהג כל ימי חייו, ואומר לו "כל מלאכה לא יעשה בהם" היינו דלא יעשה ולא יבלה כל ימי חייו בכל מלאכה של צורכי הגוף במשך הימים דהוא חי בעולם הזה "אך אשר יאכל לכל נפש" היינו דאך ודק המזון להנפש והנשמה לעולם הבא